

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Překlad a výklad MaHaRaLova responsa ve věci nadlerismu.

Translation and Commentary on MaHaRaL's Responsum to an Issue of Nadlerism.

Vedoucí práce

Mgr. David Biernot, ThD.

Autor práce

Channa Šimonová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Davidu Biernotovi, PhD., vedoucímu této práce a rabi Moshe Chaimu Kollerovi za velmi přínosné konsultace. Dále děkuji doc. PhDr. Noskovi, Csc. a ThDr. Markétě Holubové, ThD. za jejich laskavé předávání zaujetí pro studium. V neposlední řadě děkuji svému muži a svým dětem za vřelou a neustávající podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 3. května 2013

Channa Šimonová

Anotace

Ve své diplomové práci uvádím svůj překlad částí deváté kapitoly *Netiv ha-lašon*, díla rabi Jehudy Livy ben Becalela. Tento překlad je doplněn stručným komentářem založeným na poznatcích ze sekundární literatury. Tématem překládaného textu je *lašon ha-ra*, především se ale zabývá nadlerismem.

Klíčová slova

Maharal, lašon ha-ra, pomluva, nadler, mamzer, responsum, cherem, exkomunikace

Annotation

In my diploma thesis I show my own traslation of parts of ninth chapter of Netiv ha-Lashon, the work of rabbi Judah Loew ben Bezalel. To this translation I append with brief commentary based on findings from secondary literature. Thema of translated text is in generally lashon ha-ra in particullary nadlerism.

Keywords

Maharal, lashon ha-ra, defamation, nadler, mamzer, responsum, cherem, excommunication

Obsah:

1 Úvod	7
2 Představení problematiky <i>lašon ha-ra</i>	9
2.1 Výraz <i>lašon ha-ra</i>	9
2.1.1 <i>Lašon ha-ra</i> v úzkém smyslu slova	9
2.1.2 <i>Rechilut</i>	10
2.1.3 <i>Hoca'at šem ra</i>	11
2.1.4 <i>Ona'at devarim</i>	11
2.2 <i>Lašon ha-ra</i> v židovských pramenech	11
2.2.1 Bible a komentář RaŠIho	12
2.2.2 Jeruzalémský talmud - Traktát Pea 15d	14
2.2.3 Babylonský talmud	15
2.2.3.1 Řešení otázky kompenzačních plateb za ponížení a znehodnocení	15
2.2.3.2 Řešení otázky, zda je důvodem trestu opravdu <i>lašon ha-ra</i>	17
2.2.3.3 Řešení otázky, co je to za deset pokoušení, kterými Jisraelité při cestě pouští pokoušeli Boha	18
2.2.3.4 Výroky, které přináší rabi Jochanan jménem rabi Josiho ben Zimry	19
2.2.3.5 Výroky Reš Lakiše	19
2.2.3.6 Výroky Rava Chisdy jménem Mar Ukvy	19
2.2.3.7 Nápravné prostředky <i>lašon ha-ra</i>	20
2.2.3.8 Závažnost <i>lašon ha-ra</i>	20
2.2.3.9 Hledání základní definice <i>lašon ha-ra</i>	21
2.2.3.10 <i>Avak lašon ha-ra</i>	21
2.2.3.11 Onemocnění <i>cara'at</i>	22
2.2.3.12 Usmiřování <i>lašon ha-ra</i>	23
2.2.3.13 Více o <i>mecorovi</i>	24
2.2.4 <i>Rišonim</i> a <i>acharonim</i>	24
2.3 Život rabi Jehudy Livy ben Becalela	25
2.4 Krátce o publikacích o Maharalovi	26
3 Překlad a výklad vybraných částí deváté kapitoly <i>Netiv ha-lašon</i>	28
3.1 Úvodní část deváté kapitoly	28
3.2 Dopis Maharalova žáka Jisraela	38
3.3 Maharalova odpověď	45
4 Závěr	64
5 Poznámky k překladům a k přepisu hebrejských a aramejských slov a jmen	65

6 Seznam použité literatury	67
6.1 Prameny	67
6.2 Sekundární literatura	67
6.3 Užité encyklopedie a slovníky	68
6.4 Elektronické dokumenty	68
7 Seznam příloh	70
8 Přílohy	71
8.1 Příloha č. 1: Arachin 13b-16b	71

1 ÚVOD

Tato práce je vyústěním mého mnohaletého zájmu o téma zlého jazyka – *lašon ha-ra*¹. Popisuji zde, jak se tohoto problému ujal rabi Jehuda Liva ben Becalel, protože mne oslovil svými originálními interpretacemi textů Bible a Talmudu, s nimiž jsem se setkala v průběhu svého studia.

Ačkoli v úvodních kapitolách hovořím obecně o *lašon ha-ra*, vlastním tématem mé diplomové práce je zvláštní druh *lašon ha-ra* – nadlerismus neboli *nadlerut*. Termín nadlerismus je odvozen od jidiš slova *nadler*² – mateřské znaménko, což je pravděpodobně překlad hebrejského slova *šuma*³. Rabi Šlomo Luria⁴ ve svém *Jam šel Šlomo* zaznamenává příběh jednoho manželského páru:⁵ oba manželé byli nalezcí a jednoho dne podle stejných mateřských znamének zjistili, že jsou sourozenci. Jejich manželství pak bylo zneplatněno a jejich děti byly považovány za *mamzerim*⁶. Přeneseně je tedy označení *nadler* ekvivalentem hebrejského slova *mamzer*.

Pokouším se představit responsum skryté v deváté kapitole MaHaRaLova⁷ *Netiv ha-lašon*, který je součástí díla *Netivot olam*. Maharal v deváté kapitole cituje dopis, který dostal od svého žáka z Moravy a pak na něj důkladně odpovídá. *Lašon ha-ra* a konkrétně nadlerské pomluvy se v Maharalově době velmi rozšířily. Maharal to připisuje neschopnosti rabínů, kteří by měli být náboženskými vůdci svých obcí⁸ a měli by být schopni učinit takovým zlozvykům přítrž.

Mým hlavním cílem je překlad Jisraelovy otázky a odpovědi rabi Löwa, které jsou

¹ לשון הרע

² נאדלער

Slovo *nadler* dnes můžeme potkat i jako příjmení, ale v tomto případě je spíše odvozováno z německého výrazu pro výrobce jehel nebo špendlíků viz slovník dostupný na webových stránkách: < <http://woerterbuchnetz.de/DWB/?lemma=nadler> > [cit. 5. května 2013].

³ שומה

⁴ Rabi Šlomo Luria žil v letech 1510-1573, byl tedy Maharalovým starším současníkem.

⁵ Zmíněný příběh převyprávěl SHERWIN v pozn. 19. na str. 232.

⁶ „MAMZER: biblický „panchart“ (פנצ'רט), jemuž je zakázáno „vejít do obce Hospodinovy“ (Dt 23:3), tj. Oženit se se Židovkou či provdat se za Žida legitimního původu. Podle židovského zákona není *mamzer* ten, kdo se narodil „mimo manželské lože“, nýbrž plod zakázaného spojení při incestu nebo cizoložství s vdanou ženou (ešet iš); smí si vzít jen jiného *mamzera* či proselytu, ale jinou diskriminaci netrpí. Dle Talmudu má *mamzer*, jenž je *talmid chacham*, přednost před veleknězem, který je *am ha-arec* (Miš. Hor. 3.8).“ Judaismus od A do Z, heslo *mamzer*, str. 106-107.

⁷ Akronym, který rozepsaný zní: morenu ha-rabi Liva – náš učitel rabi Liva. Nadále jej používám jako jméno, tedy s prvním písmenem velkým, ostatními malými. Viz Poznámka k překladům a k prepisu hebrejských a aramejských slov a jmen.

⁸ Viz Sherwin, kap. Mystical Theology and Social Reform, str. 170

zacomponované do deváté kapitoly, jako ukázkou rabínské korespondence přelomu 16. a 17. století. Pro větší přehlednost uvádím i původní znění překládaných pasáží. Dále předkládám vlastní výklad tohoto textu.

2 PŘEDSTAVENÍ PROBLEMATIKY *LAŠON HA-RA*

V první podkapitole mluvím o *lašon ha-ra* obecně, pak se věnuji tomu, co bylo o *lašon ha-ra* napsáno v Bibli, Talmudech, od *rišonim* a od Chafec Chajima. Dále stručně předkládám Maharalovy biografické údaje a v poslední podkapitole se krátce zmíním o literatuře o Maharalovi.

2.1 Výraz *lašon ha-ra*

Lašon ha-ra doslova znamená zlý jazyk, tento termín označuje široké spektrum nevhodných řečí. Není to jen pomluva – což je v nejběžnějším českém chápání toho slova rozšiřování nepravdivých informací, které by mohly toho, kdo je jejich předmětem nějak poškodit⁹ – nebo nactiutrhání – tedy rozšiřování pravdivých negativních informací – ale dokonce i nevhodná pochvala¹⁰.

V poznámkách v Shottensteinově vydání Talmudu v traktátu Arachin 15b¹¹ je *lašon ha-ra* přehledně rozdělen do čtyř skupin:

„Všeobecný termín pro nevhodné řeči je lašon ha-ra, doslova zlý jazyk. V tomto širokém smyslu slova se lašon ha-ra dělí do čtyř destruktivních forem komunikace: a) lašon ha-ra v úzkém smyslu slova, b) rechilut, c) hoca'at šem ra, d) ona'at devarim.

2.1.1 *Lašon ha-ra* v úzkém smyslu slova

je, když osoba A předává pravdivé negativní informace o osobě C osobě B. Ona informace může být hanící apod. „Má studené srdce“ (RaMBaM¹² Hilchot deot¹³ 7:2). V tomto případě

⁹ Viz § 184 zákona č. 40/2009 Sb: „(1) Kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.“ Tento text je dostupný na webové adrese < http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?kam=zakon&c=40/2009&p=184 > [cit. 5. května 2013].

¹⁰ „RaMBaM rozhoduje, že je zakázáno chválit někoho v přítomnosti někoho, kdo ho nemá v oblibě (Hilchot deot 7:4; viz pozn. k Chafec chajim 9:1) nebo chválit někoho veřejně, pokud jsou (nebo pravděpodobně jsou) přítomni lidé, kteří o chváleném neradi slyší a to může být podnětem k vyvracení poct, jež jsou mu věnovány (Komentář k Pirkej avot 1:17 citující Bava batra 164b). Rabejnu Jona dělá výjimku při veřejném chválení někoho, kdo je již uznáván jako nepopíratelně slušná a bezúhonná osoba (Ša'arej tešuva 3:226; viz Chafec chajim 9:2)“ Poznámka k textu Talmudu tr. Arachin 16a v Shottensteinově Artscrollovém vydání.

¹¹ Tr. Arachin str. 15b¹, poznámka pod čarou číslo 8.

¹² Rabi Moše Ben Majmon – Maimonides (1135-1204 o.l.)

¹³ Hilchot deot je název jedné části z první knihy Rambamovy Mišne Tora.

se mluvčí snížil k nízkému jednání zakázanému Tórou. Tímto pohaněním jiné osoby se ponížil před Bohem ponižováním jeho dětí (viz *Be'er majim chajim* 3:7 a 5:11, *Šmirat ha-lašon*, *Ša'ar ha-zechira*¹⁴, kap. 2.). Jinak může být informace poškozující aniž by byla hanící apod. Např.: „Velmi se snaží, ale je to nevýkonný pracovník“ (viz *Rambam ibid* 7:5; *Be'er majim chajim* 2:27). V tomto případě mluvčí dopustil vznik křivdy mezi člověkem a jeho bližním: jeho *lašon ha-ra* je příčinou nezaměstnanosti té osoby, když si ji lidé přestali najímat. Jsou okolnosti, při nichž je dovolené nebo chvályhodné předat negativní informaci. Viz díla citovaná níže. Aby šlo o *lašon ha-ra*, musí být negativní informace pravdivá, pokud pravdivá není, jde o *hoca'at šem ra*.

2.1.2 Rechilut

znamená doslovně donašečství. *Rachil* roznáší klevety, říká jedné osobě o negativních komentářích, které o ní říká jiná osoba (viz *Rambam k Lv* 19:16). Pokud v případě uvedeném výše osoba B jde zpět k osobě C a informuje ji, že osoba A o ní řekla nechutné věci, osoba B je vinna mluvením *rechilut*. Definující charakteristika *rechilut* je, že vytváří nepřátelství mezi lidmi. Protože B řekl C co o něm řekl A, C nyní chová zlou vůli vůči A (viz *Ša'arej tešuva*¹⁵ 3:222 a *Chafec Chajim Hilchot rechilut* 1:1-3). Mišna v tr. *Sanhedrin* 29a učí, že když rabínský soudce opustí místnost soudního dvora, neměl by říkat: „*neshledal* jsem obžalovaného vinným, ale co mohu dělat? Moji kolegové v tomto *bejt dinu* ho shledali vinným a přehlasovali mne.“ O takovém soudci praví verš *Př* 11:13: „*Utrhač, kudy chodí, roznáší důvěrnosti, kdežto kdo je duchem věrný, ukryje to.*“¹⁶ Odhalení identity soudců zodpovědných za odsouzení překračuje zákaz *rechilut*, protože toho soudce vystavuje zlé vůli strany, která prohrála proces (*RaMBaM*¹⁷ *Hilchot deot* 7:5 a *Hagahot Majmonijot*¹⁸ ad loc. §6). V biblické terminologii je *rechilut* široký pojem zahrnující různé druhy zakázaných řečí (viz *Chafec Chajim*, *Peticha*, *Lavin* §1¹⁹ a *Be'er majim chajim* §1-2 a *Zera Chajim*²⁰).

¹⁴ Díla rabi Jisraela Meira Kagana zvaného *Chafec chajim* (1838 – 1933), viz kapitola 2.1.4. *Rišonim* a *acharonim*.

¹⁵ Dílo rabi Jony ben Avrahama Gerondiho, zvaného také *rabejnu Jona* (z. 1263).

¹⁶ V případě citace z *Pentateuchu*, cituji překlad rabi Sidona; další části *Tanachu*, pokud neuvádím jinak, cituji v Českém ekumenickém překladu (ČEP). Zde ČEP.

¹⁷ *RaMBaM* je akronym rabi Moše ben Maimona (1135-1204). Viz *Encyklopedie judaika* heslo *Maimonides*, *Moses*.

¹⁸ Dílo patrně sepsané žákem rabi Meira ben Barucha z *Rothenburgu* (z. 1293), jako komentář k *Rambamově Mišne Tora* (viz *EJ Compilation of Law*).

¹⁹ *Chofec chajim*, Úvod, *Zákazy* §1.

²⁰ Soubor esejí na různé otázky zahrnutý do edice *Sefer Chafec chajim*, kterou vydal rabi Moshe Kaufman v *Bnei Brak*, r. 5761 (2000-2001 o.l.). (Tyto informace pocházejí ze závěru poznámky č. 8 k foliu *Arachin* 15b.)

2.1.3 Hoca'at šem ra

je pomluva nebo očerňování, předávání negativní informace, která je lživá. Příklad tohoto případu je v naší Mišně: manžel nespravedlivě prohlásí, že jeho žena se dopustila nevěry v době, kdy byla zasnoubená.

2.1.4 Ona'at devarim

Je zakázáno nejen mluvit lašon ha-ra, rechilut a hoca'at šem ra, ale dokonce i je jen poslouchat a přijímat je (viz Ex 23:1 a Chafec Chajim, Hilchot lašon ha-ra 6:1). Ona'at devarim je způsobení bolesti slovy. Jestliže někdo k někomu mluví a bezohledně připomíná nějaký incident z jeho minulosti, za nějž se ta osoba hluboce stydí a zmínka o tomto incidentu mu přinese zármutek, onen první je vinen ona'at devarim (viz Bava mecia 58b). To je také zahrnuto v širokém smyslu slov lašon ha-ra (Šmirat ha-lašon 2:20).

Navíc k těmto čtyřem druhům ničivé komunikace existuje ještě několik dalších druhů řečí, jimž se musíme vyhnout. Mezi nimi jsou slova hněvivá, domýšlivá, podvodná, lživá a falešně lichotivá.“

Z tohoto rozboru je dobře vidět, že slovní spojení *lašon ha-ra* může mít velmi obecnou povahu. Nepoužívám tedy raději žádný český překlad, protože by byl příliš vzdálený buď obsahově nebo lexikálně. Výraz *nevhodné řeči*, který asi nejvíce odpovídá širokému významu *lašon ha-ra*, je příliš neurčitý, není to podle mne dobrá volba pro vytvoření základního pojmu. Doslovný překlad *zlý jazyk* zase nezbytně potřebuje výklad, aby nedošlo k omylu. Etymologicky zajímavější možnost je *zlořečení*, ale to má v češtině příliš silné emocionální zabarvení a nepojmenovává tedy celé spektrum nevhodných řečí. Ačkoli hebrejská slova *lašon ha-ra* také nezbytně potřebují vysvětlení, považuji tuto možnost za nejlepší.

2.2 *Lašon ha-ra* v židovských pramenech (Bible, Jerušalmi,

Bavli, Raši)

Lašon ha-ra je provinění, jehož se člověk dopustí velmi snadno, třeba jen tím, že vyslechne něčí vypravování o druhých nebo tím, že se takovým vypravováním pak nechá ovlivnit. Tak rozšířená nešťastná skutečnost se přirozeně odráží v literatuře.

2.2.1 Bible a komentář RaŠiho²¹

Dvě velmi známá biblická místa, kde je zmíněno vynášení zlého jména – hoca'at šem ra – jsou oba výskyty desatera slov: Ex 20:16: „Nevypovídej na svého druha jako křivý svědek.“²² a Dt 5:20: „Nevypovídej na svého druha jako křivý svědek.“²³

Nyní uvedu příklad k *lašon ha-ra* v užším smyslu slova: tedy šíření pravdivých, ale desinterpretovaných nebo nepochopených skutečností: příběh Mirjam a Aharona v knize Numeri²⁴.

Nu 12:1-2: „*Mirjam a Aharon totiž mluvili o Mošem kvůli etiopské ženě, kterou si vzal, a on si skutečně vzal etiopskou ženu. Říkali však: „Copak jen prostřednictvím Mošeho mluvívá Hospodin, přece i naším prostřednictvím mluví!“ a Hospodin to slyšel.*“

Nu 12:9-10: „*Hospodin na ně vzplanul hněvem a odešel. A když se mračno stáhlo od stanu, hle, Mirjam byla malomocná jako sníh, a když se Aharon k Mirjam obrátil, hle, byla malomocná.*“

První dva verše dvanácté kapitoly knihy Numeri vypovídají o činu, druhé dva verše, které cituji popisují následek. *Cara'at*, což se obvykle překládá jako malomocenství je tradiční trest za *lašon ha-ra*. Proč je to zrovna *cara'at*, vysvětluje Babylonský talmud za pomoci několika veršů: ze Ž 101:5: „*Kdo pomlouvá bližního, toho umlčím (אצמית)*. *Kdo má pyšné oči a naduté srdce, toho nestrším.*“²⁵ Dále z Lv 25:23: „*Tato země nesmí být prodávána natrvalo (לצמחת)*, protože patří mně a vy jste na ní u mne přistěhovalci a usedlíky.“²⁶ Slovo לצמחת targum Onkelos překládá jako lachalutin - לחלוטין. A slovo לחלוטין je od stejného kořene jako slovo מוחלט, které je používáno v souvislosti s postiženým *cara'at* ve spojení מצורע מוחלט, to znamená potvrzený *mecora*²⁷ – tedy člověk, jehož malomocenství potvrdil po předepsané sedmidenní lhůtě kohen. Jestliže je tedy slovo *muchlat* spojené se slovem *lachalutin*, tak zajisté i slovo *acmit*, které má stejný kořen jako *licmitut* odkazuje k malomocenství.²⁸

K prvnímu verši 12. kapitoly knihy Numeri říká Raši mimo jiné toto: „*Zahájila ten rozhovor, proto je napsaná na začátku. A odkud Mirjam věděla, že se Moše straní své ženy? Rabi Natan*

²¹ Raši je akronym rabi Šloma Jicchakiho(1040-1105), komentátora Bible a Talmudu. Viz heslo Rashi v Encyklopedii judaice.

²² Ex 20:16 v originále: "לא-תענה ברעך עד שקר"

²³ Dt 5:20 v originále: "ולא-תענה ברעך עד שוא"

²⁴ Nu 12:1-15.

²⁵ Ž 101:5 v originále: "מלושני בסתר רעהו אותו אצמית גבה-עינים ורחב לבב אתו לא אוכל"

²⁶ Lv 25:23 v originále: "והארץ לא תמכר לצמחת כי-לי הארץ כי-גרים ותושבים אתם עמדי"

²⁷ Člověk postižený *cara'at*.

²⁸ Viz Přílohu č. 1: Arachin 13b-16b, konkrétně překlad folia 15b.

říká: že Mirjam byla vedle Cipory ve chvíli, kdy bylo Mošemu řečeno, že Eldad a Medad prorokují v táboře a když uslyšela Ciporu, jak řekla: „Běda jejich ženám, jestliže se oddali prorokování, protože se budou stranit svých žen stejně, jako se můj pán straní mě.“ A odtud to Mirjam věděla a pověděla Aharonovi. A jestliže Mirjam, která nezamýšlela Mošeho zahanbit, byla potrestána, tím spíše bude potrestán ten, kdo vypráví k hanbě svého bližního.²⁹

Raši odpovídá na otázku, co bylo vlastně předmětem oněch řečí proti Mošemu. Z jeho výkladu vyplývá, že ona etiopská³⁰ žena je Cipora a nikoli nějaká další Mošeho žena. O Cipoře však bylo dříve psáno, že je Midjánská³¹. Raši nám nabízí více vysvětlení proč je Cipora označována jako kúšská žena: a) „Kvůli své kráse byla nazvána kušitka. Protože člověk nazývá svého syna kušita, aby na něj nemělo vliv ajin ha-ra.³²“ b) Hebrejské kušit (kaf, waw, šin, jod, taw³³) má v gematrii stejnou hodnotu jako slova jefat mar'e (jod, pe, taw, mem, reš, 'alef, he³⁴ - hebrejsky: „krásného vzhledu“).

Mohlo by se snad zdát nejasné proč byla potrestána pouze Mirjam a ne Aharon. Právě proto Raši poukazoval na to, že Mirjam je ve verši uvedena na prvním místě a z toho můžeme poznat, že zrovna ona byla iniciátorkou oněch řečí. Byla potrestána i přesto, že neměla zlý úmysl, chtěla jen pomoci Cipoře v domnění, že Moše ji od sebe zapuzuje zbytečně z přehnané horlivosti, a i přesto, že o tom řekla pouze Aharonovi a nepomlouvala Mošeho po celém táboře. Z toho vyplývá ponaučení, že soukromé záležitosti jiných lidí bychom třetí osobě měli sdělovat jen s nejvyšší opatrností, nebo nejlépe vůbec, protože si nikdy nemůžeme být jisti, co se stane s tím, co jsme jednou vypustili z úst.³⁵

²⁹ Uvádím vlastní překlad Rašiho výkladu k výrazu ותדבר מרים ואהרן ve verši Nu 12:1.

היא פתחה בדבור תחילה, לפיכך הקדימה הכתוב תחלה, ומנין היתה יודעת מרים שפרש משה מן האשה, רבי נתן אומר, מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה, כיון ששמעה צפורה, אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני, ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו, כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של חבירו:

Text Rašiho komentáře k Bibli kopíruji z webových stránek dostupných na této adrese:

< http://www.chabad.org/library/bible_cdo/aid/9940 > [cit. 5. května 2013].

³⁰ Slovo kušit je dokonce v prvním verši hned dvakrát. Raši to komentuje: „Proč to verš říká (podruhé)? Abys ji neměl za ženu příjemnou svou krásou, která nebyla příjemná ve svých činech a nebo v činech ano a ne v kráse. Tato byla příjemná ve všem.“

מה תלמוד לומר, אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה, במעשיה ולא ביפיה, אבל זאת נאה בכל:

³¹ Ex, 2. kap

³² Dosl. zlé oko, tj. uřknutí, závist. Viz Rašiho komentář:

על שם נויה נקראת כושית כאדם הקורא את בנו נאה כושי, כדי שלא תשלוט בו עין רעה

Dostupné na této adrese: < http://www.chabad.org/library/bible_cdo/aid/9940 > [cit. 5. května 2013].

³³ כושית

³⁴ יפת מראה

³⁵ V tomto odstavci čerpám z týdeníku Šavua tov:

Poznámky k aktuální sidře. Šavua tov, 2007, číslo 32/5767, s. 2-9. Dostupné na webu:

< <http://www.olam.cz/aktuality/sidry/5767/bemidbar/behallotecha.pdf> > [cit. 5. května 2013].

Další biblické pasáže, kde je psáno o lašon ha-ra, jako např.: příběh zvěďů, Davida a Civy či různé případy reptání jsou podrobně rozebrány v traktátu Arachin v kapitole Ješ ba'arachin v příloze č. 1.

2.2.2 Jeruzalémský talmud - Traktát Pea 15d

„*A naproti nim³⁶ existují čtyři věci, za které je člověk na tomto světě potrestán a podstata mu zůstává pro budoucí svět. A tyto jsou: modloslužba, nedovolený sexuální styk, krveprolití; a lašon ha-ra se jim všem vyrovná. Odkud to máme v případě modloslužby? (Stojí psáno: Nu 15³⁷) „Pohrdl Hospodinovým slovem a porušil jeho příkaz. Takový musí být bezpodmínečně vyobcován, lpí na něm vina.“ Co učí Písmo (slovy) „lpí na něm vina“? To učí, že duše bude vyobcována a vina (zůstane) s ní. A je psáno (Ex 32³⁸): „Hleď, tento lid zhřešil velkým hříchem a udělali si zlatého bůžka“ Odkud to máme v případě nedovoleného sexuálního styku? (Stojí psáno: Gn 39³⁹) „jak bych mohl provést tak velkou (הגדולה) špatnost, zhřešil bych tím Bohu!“ Odkud to máme v případě krveprolití? (Stojí psáno: Gn 4⁴⁰) „Má vina je těžší (גדול), než mohu unést!“ Když se dostáváme k lašon ha-ra, co říká (Písmo)? Ne gadol, ne gedola a ani ha-gedola, nýbrž (namísto těchto singulárních tvarů tvar plurální) gedolot! (Ž 12⁴¹) „Kéž Hospodin zcela vymýtí ty úlisné rty, jazyk, co se velikašsky chvástá (גדלות).““⁴²*

V tomto textu z Jeruzalémského talmudu nalézáme ukázkou formální interpretace, snad bychom ji mohli identifikovat jako *hekeš*⁴³, která vedle sebe staví čtyři biblické verše. Tyto

³⁶ Čtyřem pozitivním věcem jmenovaným v Mišně.

³⁷ Nu 15:31, celý verš v překladu zní: „Pohrdl Hospodinovým slovem a porušil jeho příkaz. Takový musí být bezpodmínečně vyobcován, lpí na něm vina.“ Zde vyjimečně uvádím ČEP, protože rabi Sidon překládá obrat בה עונה slovy „pro svou vinu“, což neodpovídá tomuto výkladu v tr. Pea.

³⁸ Ex 32:31, celý verš v překladu zní: „A Moše se vrátil k Hospodinu a řekl: „Hleď, tento lid zhřešil velkým hříchem a udělali si zlatého bůžka.“

³⁹ Gn 39:9, celý verš v překladu zní: „Nikdo v tomto domě nestojí výše než já a on mi neodepřel to nejmenší, jedině tebe, protože jsi jeho manželka, jak bych mohl provést tak velkou špatnost, zhřešil bych tím Bohu!“

⁴⁰ Gn 4:13 celý verš v překladu zní: „A Kain řekl: „Má vina je těžší, než mohu unést!““

⁴¹ Ž 12:4 celý verš v překladu zní: „Kéž Hospodin zcela vymýtí ty úlisné rty, jazyk, co se velikašsky chvástá“

⁴² Uvádím vlastní překlad, původní text zní takto:

וכנגדן ארבעה דברים שהן נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן ע"ז גילוי עריות ש"ד ולשון הרע כנגד כולן ע"ז מניין (במדבר טו) הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה מה ת"ל עונה בה מלמד שהנפש נכרתת ועונה בה וכתוב (שמות לב) אנה חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ג"ע מנין (בראשית לט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים שפירות דמים מנין (בראשית ד) ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא כשהוא בא אצל לה"ר מהו אומר לא גדול ולא גדולה ולא הגדיל אלא גדולות (תהילים יג) יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות כתיב (בראשית לו) ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם מה אמר ר"מ אמר חשודים הן על אבר מן החי רבי יהודה אומר מזלזלין הן בבני השפחות ונוהגין בהן כעבדים ור"ש אומר נותנין הן עניהן בבנות הארץ אמר רבי יודה בן פזי (משלי טז) פלס מאזני משפט לה' מעשהו

Jerušalmí, tr. Pea 4a, kap. 1., halacha 1., gemara. Dostupné na: < <http://www.mechon-mamre.org/b/r/r12.htm> > [cit. 5. května 2013].

⁴³ „S pravidlem gez'ra šava úzce souvisí tzv. hekeš, poněkud volnější věcná analogie (např. Hilel v jP'sa VI,1,33a).“ Stemberger s. 39.

verše nemají společný dějový kontext, ale všechny mluví o nějakém provinění a ve všech je slovo *gadol* v různých gramatických tvarech. Vykladač staví *lašon ha-ra* vedle tří nejtěžších hříchů⁴⁴ a ukazuje, že povaha *lašon ha-ra* je stejně závažná jako jejich, protože na rozdíl od singulárních tvarů ve verších o ostatních třech proviněních je ve verši o *lašon ha-ra* slovo *gadol* v plurálu. Tento text je zařazen i do Babylonského talmudu, na foliu 15b⁵, viz níže.

2.2.3 Babylonský talmud

Babylonský talmud tématem *lašon ha-ra* zabývá především v traktátu Arachin 15b a 16a⁴⁵, jinde se vyskytují pouze ojedinělé výroky. V příloze č. 1 uvádím svůj překlad části kapitoly Ješ ba'arachin⁴⁶ traktátu Arachin ze Shottensteinova komentovaného vydání. Tuto pasáž považuji za stěžejní pro texty pozdějších učenců, včetně Maharala, v problému *lašon ha-ra*. Zde jen shrnu postup, jakým gemara probírá tuto záležitost:

Mišna:

Na začátku třetí kapitoly Mišna konstatuje, že při určování výše pokuty (nebo platby) se projevuje jak přísnost, tak i shovívavost. Tato mišna dále zmiňuje různé příklady, jimiž se níže detailně zabývá gemara: dědičné pole, vzteklého býka a násilníka, svůdce a pomlouvače⁴⁷.

Aspekt přísnosti a shovívavosti projevuje pevně určenou výší pokuty bez ohledu na postavení oběti a pachatele. Tento nádech sociálního rovnostářství je ale vzápětí setřen dovětkem Mišny o kompenzačních platbách.

2.2.3.1 Řešení otázky kompenzačních plateb za ponížení a znehodnocení

Gemara:

se ptá po prameni výroku, že kompenzační platby jsou další platby přidané k pokutě 50 selaim.⁴⁸

- 1. pokus o řešení:
 - Rav Zeira⁴⁹ výrok ospravedlňuje logickou úvahou, že za znásilnění urozené dívky

⁴⁴ Sanhedrin 74a.

⁴⁵ Tento text stejně jako Maharal zmiňují i jiní učenci zabývající se *lašon ha-ra*, proto jsem se rozhodla, že jeho překlad zařadím do své práce. V příloze č. 1 uvádím svůj překlad relevantní části kapitoly Ješ ba'arachin traktátu Arachin ze Shottensteinova komentovaného vydání.

⁴⁶ Kapitola Ješ ba'arachin je zaznamenána na foliích 13b-17a traktátu Arachin.

⁴⁷ V orig. *moci šem ra* – vynášec zlého jména.

⁴⁸ Sela je měnová jednotka z doby Talmudu, kdy se používal na Římu založený měnový systém: 1 talent zahrnoval 1500 selaim. Sela odpovídala dvěma šekelům z talmudického období nebo jednomu biblickému šekelu. EJ

⁴⁹ „L. Bank, Rabbi Zeira et Rab Zeira, REJ 38 (1899) 47-63 (rozlišuje tři nositele téhož jména: dva Babylóňany, jednak žáka rava Jehudy, jednak současníka Abajeho a Ravy, a jednoho Izraelce)“ Stemberger,

musí muž zaplatit víc než za znásilnění neurozené dívky.

- Abaje⁵⁰ však vyvrací řešení rava Zeiry srovnáním pokuty za znásilnění a pokuty, kterou musí zaplatit majitel zvířete, které zabilo otroka.⁵¹ Dokazuje, že existují situace, kdy Tóra stanoví jednotné platby i když existuje důvod k rozlišování.
- Rav Zeira oponuje na základě modelové situace: v případě, že dívku znásilnili dva muži a oba by platili stejně vysokou pokutu 50 selaim, pak by byl za znásilnění panny a znásilnění poskvrněné dívky stejný trest. Říká vlastně, že když jde o důvody k rozlišování, které se týkají přímo těla oběti, logika velí připojit navíc ještě kompenzační platbu.
- Abaje se s názorem rava Zeiry vypořádává zase analogií s pokutou za zabití otroka, která zůstává stejná ať je otrok zdravý nebo má vředy.
- 2. pokus o řešení:
 - Abaje pomocí důkazu z Písma dokazuje názor rava Zeiry, že platba za ponížení a znehodnocení jsou zvlášť. Verš Dt 22:29⁵² praví: „...protože jí způsobil utrpení...“ a z toho plyne⁵³, že platba 50 šekelů je za utrpení a platba za ponížení a znehodnocení musí být zvlášť.
 - Rava⁵⁴ k tomu dodává alternativní výklad verše: Slova „ten muž, jenž s ní souložil...“ znamenají,⁵⁵ že pokutu platí za potešení ze soulože. Z toho plyne, že musí existovat ještě nějaká zvláštní platba za ponížení a znehodnocení, která je zmíněná v Mišně a je obvyklá u všech útoků.

Mišna:

konstatuje, že pokud muž pomluví⁵⁶ svou ženu, platí 100 selaim bez ohledu na společenskou

str. 113

⁵⁰ „Abaje žil v letech 280-339, synem Kejlila, bratra Raby bar Nachmaniho. Byl žákem tohoto Raby a především Josefa. Podle IŠG působil pak pět let jako nástupce druhého z obou ve funkci představeného školy v Pumbeditě.“ 4. generace amoraitů. Stemberger, str. 124.

⁵¹ Jestliže za zabití otroka platí majitel zvířete 30 šekalim bez ohledu na schopnosti otroka, musí potom i násilník zaplatit stejnou pokutu za znásilnění bez ohledu na sociální postavení dívky.

⁵² [Vlastní překlad Dt 22:29:] „ten muž, jenž s ní souložil, dá otci oné dívky padesát stříbrných, a bude mu manželkou a nebude ji moci propustit po všechny své dny, protože jí způsobil utrpení.“

⁵³ Slova *protože jí způsobil utrpení* by se totiž jinak mohla zdát ve verši nadbytečná a to by odporovalo pravidlu, že v Tóře nic není zbytečné.

⁵⁴ „Rava, zemřel roku 352, plným jménem Rava bar Josef bar Chama, žák rava Nachmana (bar Ja'akova) a rava Josefa; působil v Machoze na řece Tigris. Za Abajeho a Ravy dosáhla talmudická dialektika svého vrcholu. BT věnuje jejich diskusím mnoho místa. Halacha se s výjimkou několika případů přiklání k Ravovi proti Abajemu (Er 15a; Sanh 27a).“ 4. generace amoraitů. Stemberger, str. 125.

⁵⁵ Předchozí verš (Dt 22:28) zní: „Najde-li však muž děvče, pannu, která není zasnoubená a znásilnil ji a byli přistiženi,“ Slova *muž, jenž s ní souložil* by potom ve verši hned následujícím působila nadbytečně.

⁵⁶ V orig. *moci šem ra*.

vážnost její původní rodiny. Z toho vyplývá, že mluvením se člověk může dopustit horšího skutku než činem.⁵⁷ A zde Mišna odbočuje prohlášením, že „*Jako podobné jsme shledali, že nad našimi předky na poušti nebyl zpečetěn žádný soudní výnos, kromě toho, který byl zapříčiněn mluvením lašon ha-ra atd.*“

2.2.3.2 Řešení otázky, zda je důvodem trestu opravdu lašon ha-ra

Gemara:

- nejprve hledá oporu pro tvrzení, že mluvení je horší než konání. Navíc bychom mohli říci, že výše zmíněný pomouvač by mohl být považován za horšího než násilník proto, že se usiluje o smrt⁵⁸ své ženy.
- Rava opírá tvrzení Mišny o verš Dt 22:18: „*Odsoudí ho ke stu stříbrných a dá je dívčinu otci, poněvadž poškodil jméno jisraelské panny*“⁵⁹...
- Gemara se ptá, zda-li byl soudní výnos nad Jisraelem zpečetěn kvůli *lašon ha-ra*. Není *lašon ha-ra* jen poslední kapkou do míry jejich hříchu? Rav Hamnuna řekl, že se Bůh neobtěžuje s trestáním hříšníků, dokud není naplněna jejich míra.⁶⁰
- Reš Lakiš⁶¹ se odvolává na Nu 14:22, kde nachází ve zdánlivě nadbytečném ukazovacím zájmenu odkaz na *lašon ha-ra* a vyvrací teorii, že by *lašon ha-ra* zvědů byla jen poslední kapkou do míry hříchů Jisraelského lidu.
- Gemara cituje barajtu, v níž říká rabi El'azar ben Parta⁶²: „*jestliže někdo vynáší zlé jméno o stromech a kamenech je s ním zacházeno takto krutě, potom tedy s tím, kdo vynáší zlé jméno o svém druhovi je zacházeno o to hůře.*“
- Proti zdůvodnění barajty ale Gemara protestuje: Možná, že to bylo kvůli heretickému postoji zvědů. Protože rabi Chanina bar Papa⁶³ říká, že zvědové když mluvili o Kenaancích, řekli: „*S tím lidem se nemůžeme měřit, protože je silnější než my.*“⁶⁴

⁵⁷ Pomlouvač zde znamená muž, který lživě obvinil svou ženu z nevěry, jemu je vyměřena dvojnásobná pokuta ve srovnání s pokutou pro násilníka či svůdce.

⁵⁸ Viz Dt 22:20-21.

⁵⁹ V orig. כי ההוציא שם רע על בתולת ישראל.

⁶⁰ Viz Raši k Sota 9a.

⁶¹ „R. Jóchanan bar Napacha (Kovář) ... žil zpočátku v rodném Seforis, později v Tiberiadě. Podle IŠG 83n úřadoval (malach, dosl. „kraloval“) osmdesát let jako hlava školy, než v roce 279 zemřel. Maimonides mu připisuje redakci JT. ... R. Šim'on ben Lakiš, obvykle nazývaný Rěš Lakiš, ženat s Jóchananovou sestrou, žil stejně jako on v Tiberiadě, zemřel však dříve.“ 2. generace amoraitů. Stemberger s. 115

⁶² Snad „R. El'azar ben Parta (srov. P'ruta v galilejské armejštině: „handlíř“; jiní usuzují na řecké prótos).“ 2. generace tanaitů viz Stemberger, str. 101.

⁶³ „R. Chanina b. Papaj (takto v BT; jde o arameizovanou podobu jména Pappos), v JT většinou jako Chinena, v midraších jako Chanina b. Papa. Žák Š'muele b. Nachmana, často diskutuje s Šim'onem ben Pazim, působil vedle Abahua v Cesareji a přechodně také v Babylóně. Oslavován legendami.“ 3. generace amoraitů. Stemberger, str. 120.

⁶⁴ Nu 13:31

a možná dokonce chtěli říci silnější než On⁶⁵!

- Raba⁶⁶ brání názor, že zvědové byli potrestáni za *lašon ha-ra* za pomoci citace Reš Lakiše, který se opírá o verš Nu 14:37: „ *ti muži, kteří tu zlolajnou pomluvu země vyřkli, zemřeli před tváří Hospodina [Boží] ranou.*“ Protože je zde upřesnění, že zemřeli ti, kdo vyřkli pomluvu, soudí Reš Lakiš, že to také byl důvod Božího trestu.

2.2.3.3 Řešení otázky, co je to za deset pokoušení, kterými Jisraelité při cestě pouští pokoušeli Boha

- Gemara cituje barajtu, v níž rabi Jehuda vyjmenovává 10 zkoušek Boží trpělivosti: i+ii) dvě u Rákosového moře, iii+iv) dvě s vodou, v+vi) dvě s manou, vii+viii) dvě s křepelkami, ix) jedna se zlatým teletem, x) a incident se zvědy.
- Gemara dále podrobněji identifikuje deset zkoušek s konkrétními verši z Bible:
 - 1+2) dvě u moře, čili jedna při sestupu (Ex 14:11) a jedna při výstupu, kdy byli Jisraelité navzdory zázračnému přechodu moře slabí ve víře, jak řekl rav Huna⁶⁷. Raba bar Mari⁶⁸ nachází popis druhého reptání ve verších Ž 106:7 a 8 a přidává anekdotickou pasáž o rozhovoru Boha s andělem.
 - 3+4) v Maře – Ex 15:24 a v Refidim – Ex 17:2
 - 5+6) Jisraelité neuposlechli a sbírali manu o *šabatu* – Ex 16:27 a před tím si ji přes zákaz nechali přes noc – Ex 16:20.
 - 7+8) Dvojí stěžování, kterým si Jisraelité vynutili křepelky – Ex 16:3 a Nu 11:4.
 - 9) Případ zlatého telete – 32. kapitola Exodu.
 - 10) Incident se zvědy v Páranské poušti – Nu 13. a 14. kapitola.

⁶⁵ V hebrejštině obojí zní ממנו.

⁶⁶ Snad Raba bar Nachmani; „*Raba(h) bar Nachmani, někdy prostě Raba, zemřel 330, nástupce rava Huny bar Chiji jako nejvýznamnější učitel a podle tradice také představený školy v Pumbeditě. Patrně nikdy nebyl v zemi Izraele. Pro svou vybroušenou dialektiku ho jeho současníci nazývali „Hory rvoucí“ (oker harim).*“ 3. generace amoraitů. Stemberger, str. 122.

⁶⁷ „*Rav Huna (podle IŠG) zemřel v r. 297) byl podle Rava nejvýznamnějším učitelem v Súře. Mnoho textů zmiňuje exilarchu Hunu II., jehož existence je však sporná – možná šlo o tohoto rava Hunu.*“ 2. generace amoraitů. Stemberger, str. 117.

⁶⁸ „*Raba bar Mari, Babylónan, zdržoval se však často i v zemi Izraele.*“ 4. generace amoraitů. Stemberger, str. 125.

2.2.3.4 Výroky, které přináší rabi Jochanan jménem rabi Josiho ben Zimry

- Rabi Jochanan⁶⁹ cituje rabi Josiho ben Zimru⁷⁰ v odpovědi na otázku po významu verše Ž 120:3 („*Co ti dá a co ti přidá, záludný jazyku?*“) jako otázku položenou Bohem jazyku: Jaké další bezpečnostní opatření Ti mohou zabránit ve zlém mluvení? Vždyť už ti v tom brání: pasivní poloha, to, že jsi uložen uvnitř těla a ještě obklopen jednou hradbou kostěnou a druhou z masa.
- R. Jochanan cituje r. Josiho ben Zimru a s odkazem na Ž 12:5 přirovnává závažnost *lašon ha-ra* k heresi.
- Jejich třetí výrok je teze, že ten, kdo mluví *lašon ha-ra* je trestán *cara'at* podle výkladu Ž 101:5.

2.2.3.5 Výroky Reš Lakiše

- Řád pro malomocné⁷¹ necht' je řádem pro vynašeče zlého jména.
- Druhý výrok Reš Lakiše vykládá verš Kaz 10:11 tak, že až se zvířata zeptají hada jaký má užitek z toho, když někoho uštkne, had jim odpoví otázkou: A jaký z má užitek ten, kdo mluví *lašon ha-ra*?
- Reš Lakiš prohlásil, že každý, kdo mluví *lašon ha-ra*, vrší hříchy až do nebe a opřel tento výrok o verš Ž 73:9.

2.2.3.6 Výroky Rava Chisdy⁷² jménem Mar Ukvy⁷³

- Každý, kdo mluví *lašon ha-ra*, zaslouží ukamenovat. Toto prohlášení je podloženo analogií mezi verši Ž 101:5 a Pl 3:53.
- Každý, kdo mluví *lašon ha-ra* vzdaluje světu Boží přítomnost, protože je řečeno v Ž 101:5 „*Kdo pomlouvá bližního, toho umlčím. (oto acmit) Kdo má pyšné oči a naduté srdce, toho nestrpím. (oto lo uchal).*“, což ale nemáme číst jeho (*oto*) nemohu, nýbrž s ním (*ito*) nemohu. Zde Gemara připojuje poznámku, že někteří vztahují tento

⁶⁹ Pravděpodobně „R. Jóchanan bar Napacha („Kovář“), obvykle nazývaný pouze R. Jóchanan. K jeho učitelům patřili Janaj, Hošaja a Chanina ben Chama; z jeho druhů vyniká Šim'on b. Lakiš. Jeho současníkem byl také rav Jehuda bar J'chezkel (P sa 118a). Jóchanan žil zpočátku v rodném Seforis, později v Tiberiadě. Podle IŠG 83n úřadoval (malach, dosl. „kraloval“) 80 let jako hlava školy, než v roce 279 zemřel. Maimonides mu připisuje redakci JT.“ 2. generace amoraitů. Stemberger, str. 115.

⁷⁰ „R. Jose ben Zimra. Jeho dcera provdána za jednoho ze synů Rabiho; jeho hagadické výroky tradoval El'azar ben Pedat.“ 1. generace amoraitů. Stemberger, str. 112.

⁷¹ Lv 14. kapitola.

⁷² „Rav Chisda, zemřel 309, žák a přítel rava Huny, po smrti rava Jehudy byl nejvýznamnějším učitelem v Suře. Především hagadista, proslul svými sofistikovanými diskuzemi (Er 67a: pilpulej d-rav Chisda).“ 3. generace amoraitů. Stemberger, 121.

⁷³ „Mar Ukva(n) I., patrně exilarcha v letech 210-240. Je známo, že stál v čele soudního dvora v Kafri.“ 1. generace amoraitů. Stemberger, str. 113.

výrok na pyšné osoby.

- Když někdo mluví *lašon ha-ra*, domlouvá se Bůh s andělem spravujícím *gejhinom*: „Já se na něj zaměřím shora a ty zdola a budeme ho soudit“, protože je psáno v Ž 120:4 „*Ostré šípy bohatýra, žhoucí kručinkové uhle.*“

2.2.3.7 Nápravné prostředky *lašon ha-ra*

- Rabi Chama syn rabi Chaniny⁷⁴ řekl: je-li to student Tóry, měl by studovat, protože je psáno (Př 15:4): „*Uzdravený jazyk je stromem života, ale lest na něm je zkázou ducha.*“ Je-li to člověk nevzdělaný v Tóře, měl by se snažit o pokoru, což je odvozeno z druhé poloviny uvedeného verše.
- Proti tomu se staví rabi Acha syn rabi Chaniny⁷⁵ s názorem, že pro toho, kdo mluvil *lašon ha-ra* už není nápravy. Svůj názor opírá o verš Ž 12:4, ale pro toho, kdo se *lašon ha-ra* ještě neoddal zcela, postačí prostředky popsané rabi Chamou synem rabi Chaniny. Rabi Acha takto mírně posunul těžiště sporu a umožnil zvítězit oběma diskutujícím stranám.

2.2.3.8 Závažnost *lašon ha-ra*

- Gemara se citací barajty vrací k tématu závažnosti *lašon ha-ra*. Barajta vyvozuje na základě tvaru slova *gadol*, že *lašon ha-ra* je stejně závažná jako tři největší hříchy. Jedná se o mírně odlišnou versi textu, který jsem citovala z Jeruzalémského talmudu.
- Gemara se nad tím pozastavila: je-li to psáno v plurálu, mohl by se tedy *lašon ha-ra* rovnat jen dvěma z největších. Hned však tu myšlenku zavrhuje, protože když není důvod jednoho ze tří vylučovat, nesmíme ho vybrat náhodně.
- Gemara uvádí výrok týkající se závažnosti klevetění: „Na západě⁷⁶ říkají: „Jazyk třetího⁷⁷ zabíjí tři.“ mluvčího, posluchače i toho, o kterém mluví.“
- Třetí učení rabi Chamy syna rabi Chaniny je o dosahu *lašon ha-ra*. Podle verše Př 18:21 je v *ruce* jazyka život i smrt. V *ruce* je metafora pro vyjádření, že tak jako ruka, může i jazyk zabíjet. Ptá se, jestli snad může jazyk zabíjet jen na krátkou vzdálenost a sám si odpovídá, že není omezen vzdáleností a nachází pro toto prohlášení oporu ve verši Jer 9:7, kde je řeč o jazyku jako šípu. Z toho nám ale

⁷⁴ „R. Chama bar Chanina, syn Chaniny bar Chomy ze Seforis.“ 2. generace amoraitů. Stemberger, str. 116

⁷⁵ „R. Acha b. Chanina, často polemicky proti Chaninovi b. Papajovi, tradoval mj. i výroky J'hóšuy ben Léviho, i on pobýval jistou dobu v Babylónii.“ 3. generace amoraitů. Stemberger, str. 121.

⁷⁶ tj. v Erec Jisrael.

⁷⁷ Ten, kdo jednomu donáší, co o něm říká druhý.

vyvstává otázka, jestli tedy jazyk zabíjí jen na dálku. Odpověď je zase negativní podle verše Ž 73:9, který nás učí, že jazyk může zabíjet odkudkoli. Když je to řečeno zde, k čemu je potom verš Jer 9:7? Je tu pro upřesnění, že *lašon ha-ra* je podobný šípu, protože u šípu nelze vždy přesně určit od koho vyšel. A k čemu je tedy vlastně verš Př 18:21? Ten je zde kvůli Ravovu výroku: „Ten kdo si přeje život, dosáhne jej svým jazykem a ten, kdo chce smrt, dosáhne jí svým jazykem.“

2.2.3.9 Hledání základní definice *lašon ha-ra*

- Raba navrhuje: Kdyby někdo řekl: „V tom a tom domě je oheň.“
- Abaje namítá: Co je špatného na popisu skutečnosti?
- Gemara navrhuje lepší příklad: Když někdo řekne: „Kde jinde bys našel oheň než v domě toho a toho (kde jsou maso a ryby)?“ Což může být chápáno pozitivně (je pohostinný) i negativně (je sobecký).
- Raba přináší shovívavé pravidlo, že co je řečeno v přítomnosti osoby, o které se mluví, není *lašon ha-ra*.
- Gemara (patrně Abaje) namítá: Je to ještě horší, protože je to zároveň drzost a *lašon ha-ra*.
- Řekl mu: Souhlasím s rabi Josim, který řekl: po všechny své dny jsem neřekl nic, abych se musel otočit za sebe (jestli ho neslyší ten, o kom mluví). Tím Raba vysvětluje své předchozí stanovisko (ve 4. odrážce), že totiž pokud by byl výrok zamýšlen ve zlém, člověk se vyvaruje říkat ho v přítomnosti oné osoby, o níž by byla řeč. Samozřejmě, je-li to výrok negativní, pak je to *lašon ha-ra*.
- Gemara rozšiřuje toto shovívavé pravidlo na oblast výroků v přítomnosti tří osob: Raba bar rav Huna⁷⁸ řekl: „Nic, co je řečeno v přítomnosti tří osob, není zakázáno kvůli *lašon ha-ra*,“ protože když někdo mluví před třemi lidmi dává tím najevo, že mu nevádí, když budou jeho slova opakovat.

2.2.3.10 Avak *lašon ha-ra*

- Rav Dimi⁷⁹ vykládá verš Př 27:14 „*Kdo za časného jitra příliš hlasitě dobrořečí svému bližnímu, tomu se to bude počítat za zlořečení.*“ Například proto, že by mohl

⁷⁸ „Raba bar rav Huna, po smrti Chisdově byl třináct let nejdůležitějším učitelem v Suře, zemřel roku 322.“ 3. generace amoraitů. Stemberger, str. 121.

⁷⁹ „R. Dimi (nebo Abu Dimi), přezdívaný nahota (= „Sestupovač“, „Pendlovač“ mezi Babylónem a zemí Izraele), v Pumbeditě šířil výroky a tradice země Izraele (ovlivnil Abajeho).“ 4. generace amoraitů. Stemberger, str. 124.

způsobit, že ostatní lidé začnou zneužívat pohostinnosti onoho člověka.

- Gemara cituje související barajtu, v níž rav Dimi bratr rava Safrý říká, že přehnaná chvála může zapříčinit diskusi a pochyby o dobrých vlastnostech chváleného.
- Gemara zaznamenává alternativní verzi tohoto výroku: Vyřkl jej rav Safra bratr rava Dimiho, když ten onemocněl a ptal se, může-li být odměněn za to, že plnil vše co řekli naši rabíni. Rav Safra ho ale upozornil na učení, že člověk, by neměl přehnaně hovořit o dobrých vlastnostech svého druha. Rav Dimi přiznal, že toto učení neslyšel, ale kdyby ho slyšel, naplňoval by ho.

2.2.3.11 Onemocnění *cara'at*

- Rabi Šmuel bar Nachmani⁸⁰ jménem rabi Jonatana⁸¹ vyjmenovává sedm věcí, kvůli kterým přichází na člověka *cara'at*: 1) kvůli *lašon ha-ra*; 2) kvůli vraždě; 3) kvůli zbytečným přísahám; 4) kvůli nedovoleným stykům; 5) kvůli povýšenosti; 6) kvůli krádeži a 7) kvůli lakotě. Učení pokračuje hledáním biblických pramenů pro každou z těch sedmi věcí:
 1. *Lašon ha-ra*, jak bylo vysvětleno na foliu 15b ze Ž 101:5.
 2. Vražda, kvůli verši 2S 3:29, ve kterém David proklíná Jo'ava a jeho rod.
 3. Kvůli zbytečným přísahám, jako když Gejchazi nepravdivě tvrdil, že ho poslal Eliša, viz 2Kr 5:23 a 5:27.
 4. Kvůli nedovoleným sexuálním stykům, jako byl potrestán farao, protože si vzal Saraj, viz Gn 12:17.
 5. Kvůli povýšenosti, jako král Uzijahu když chtěl pálit kadidlo v Chrámu, viz 2Pa 26:16 – 19.
 6. Kvůli krádeži, jak je psáno v Lv 14:36 o prohlížení domů postižených *cara'at*.
V této souvislosti Gemara cituje barajtu, která učí, že shromáždil majetek, který nebyl jeho.
 7. Kvůli lakotě, jak je psáno v Lv 14:35: „*Ten, jehož je dům*,“ což barajta z domu rabi Jišmaela⁸² vykládá jako označení člověka, který si nepřije, aby z jeho majetku měli

⁸⁰ „R. Šmuel bar Nachman (BT a občas i v JT: bar Nachmani), žák Jónatana ben El'azara; vysoce vážený *hagadista*. Působil v Tiberiadě, dvakrát však pobýval i v Babylóně: nejprve delší dobu v dětství, později, když zde měl oficiálně vyhlásit přestupný rok. Jeho nejdůležitějším žákem a tradentem je Chelbo.“ 3. generace amoraitů. Stemberger, str. 118.

⁸¹ „R. Jónatan ben El'azar, obvykle pouze jako R. Jónatan, měl blízko k R. Chaninovi, původem z Babylóna, usadil se v Seforis. Žák Šim'ona ben Joseho ben Lakonji, učitel Š'muele bar Nachmana.“ 1. generace amoraitů. Stemberger, str. 112.

⁸² „R. Jišmael ben Eliša, většinou nazývaný prostě R. Jišmael, pocházel patrně z kněžské rodiny (srov. tChal I, 10, L 277). Žák Nechunji ben ha-Kany. Žil převážně v K'far Azíz na hranici s Edómem. Jemu je připisován

ostatní nějaký užitek.

2.2.3.12 *Usmiřování lašon ha-ra*

- Rabi Anani bar Sason učí, že části kněžského oděvu usmiřují stejně jako oběti, protože témata kněžských oděvů a obětí jsou v Bibli projednávána po sobě.⁸³ košile usmiřuje za vraždu (Gn 37:31), spodky za nedovolené sexuální styky (Ex 28:42), turban za povýšenost, protože je vysoko, jak řekl rabi Chanina, opasek za nečisté myšlenky srdce (*hirhur ha-lev*)⁸⁴ (Ex 28:30), štít za nesprávné rozsudky (Ex 28:15), zástěra (*efod*) za modloslužbu (Oz 3:4), kabátec usmiřuje za *lašon ha-ra* a štítek (*cic*) za nestoudnost, protože je na čele (Ex 28:38 a Jer 3:3).
- Vystává otázka, proč musel být ten, kdo mluví *lašon ha-ra* potrestán *cara'at*, když za něj usmiřoval kněžský kabátec? Gemara odpovídá, že *cara'at* je trest za *lašon ha-ra*, který způsobil spory mezi lidmi a kabátec usmiřuje za *lašon ha-ra*, který se minul účinkem.
- Ale Gemara přináší další rozpor: Rabi Simon⁸⁵ citoval rabi Jehošuu ben Levi⁸⁶ a řekl, že jsou dvě věci, které nejsou usmiřovány obětí, ale něčím jiným. Jde o vraždu, která je usmiřována skolenou jalovicí (*egla arufa*, Dt 21:1-9) a o *lašon ha-ra*, který je usmiřován pálením kadidla, jak učí rabi Chanina v barajtě.⁸⁷
- Další barajta tentokrát z domu rabi Jišmaela podporuje výše uvedené učení slovy: „Svatý, budiž požehnán, řekl: „Věc, která je obětována o samotě (to jest kadidlo) přijde a usmíří za věc, již se člověk dopouští v soukromí.“
- Gemara upozorňuje na rozpor mezi dvojím učením o usmiřování vraždy⁸⁸ a *lašon ha-ra*⁸⁹.
- Vzápětí však Gemara odpovídá, že zde žádný rozpor není, protože výrok o usmiřování

výrok: „Tóra mluví jazykem lidí“ (proti exegezi zastávající se stylistickými zvláštnostmi Bible, připsované Akivovi: *Sifrej Nu* §112, H121).“ 2. generace tanaitů. Stemberger, str. 99.

⁸³ V Paraše Tecave (Ex 27:20-30:10) nebo Cav (Leviticus 6:1-8:36).

⁸⁴ Pás byl nošen vysoko, těsně pod srdcem, navíc byl 32 m dlouhý, což odpovídá numerické hodnotě slova *lev* – srdce.

⁸⁵ „R. Šim'on (v zemi Izraele nazýván počtčítele Simon, v Babylóně Šim'on ben Pazi), žák a tradent J'hóšuy ben Léviho. Usadil se na jihu (v Judsku), často ve sporu s Chaninou ben Papou, byl učitelem Tanchuma ben Chiji a Chilkijáše, jenž často traduje jeho jménem.“ 3. generace amoraitů. Stemberger, str. 119.

⁸⁶ „R. J'hóšua ben Lévi, působil v Lodu (Lyddě), především díky své hagadistické činnosti jeden z nejvýznamnějších amoraitů země Izraele v první polovině 3. století. Žák bar Kapary, Jehudy bar P'daji a Pinchase ben Jajira. Učitel Šim'ona ben Pazjiho a Tanchuma ben Chanilaje.“ 1. generace amoraitů. Stemberger, str. 113.

⁸⁷ Rabi Chanina vykládá verš Nu 17:12, jak Aharon pálením kadidla zastavil ránu, která kosila lid.

⁸⁸ Kněžskou košilí a nebo skolenou jalovicí?

⁸⁹ Kněžským kabátcem nebo kadidlem?

prostřednictvím košile mluví o případu, kdy je známá vražova totožnost a výrok o usmiřování mluví o vraždě, kdy jeho totožnost není známá.

- Gemara namítá, že pokud je známá identita vraha, nemůže dojít ke smíření dokud nebude také vrah mrtvý.
- Toto téma zatím Gemara nechává otevřené a věnuje se vyřešení rozporu ve věci *lašon ha-ra*: kadidlo usmiřuje za *lašon ha-ra* pronesený v soukromý, kdežto kabátec usmiřuje za *lašon ha-ra* pronesený veřejně.

2.2.3.13 Více o mecorovi

- Gemara přináší první učení o odlišnosti *mecory* od lidí s ostatními druhy rituální nečistoty. Existuje zde více názorů na správný řetězec tradentů: Rabi Šmuel bar Nadav se ptal rabi Chaniny (někteří říkají, že rabi Chanina byl jeho tchán) a nebo rabi Jehošua ben Levi, čím se liší *mecora*, že je vykázán mimo tábor?
- Odpověď zní, že je odloučen, proto, že způsobil odloučení manželů nebo přátel.
- Rabi Jehošua ben Levi přináší druhé učení o odlišnosti *mecory* od lidí s ostatními druhy rituální nečistoty: ptá se, čím se *mecora* liší, že musí kvůli očištění přinést dva ptáky? A hned si odpovídá: Svatý, budiž požehnán, řekl: „dopustil se činu štěbetání, proto říká Tóra, aby obětoval štěbetavce.““

2.2.4 Rišonim a acharonim

Lašon ha-ra dlouho nebyl v rabínské literatuře pojímán příliš široce. Učenci včetně Rambama⁹⁰ se zakázanými řečmi zabývají většinou spíše okrajově. Například Rambam pojednává o *lašon ha-ra* v sedmé kapitole *Hilchot de'ot* a ve třech kapitolách *Hilchot ma'achalot asurot*. V *Šulchan Aruchu* věnuje Karo⁹¹ *lašon ha-ra* samostatnou sekci. Radikální změnu učinil rabi Jisrael Meir ha-Kohen Kagan (1838-1933), který se *lašon ha-ra* zabývá ve svých dílech. Své první dílo *Sefer Chafec chajim* (po tomto svém díle bývá nazýván Chafec Chajim) vydal r. 1873 anonymně ve Vilně, kde studoval. Později Chafec Chajim žil v Raduni a vedl účetnictví v obchodě své ženy. Získal si velký věhlas a přicházelo za ním

⁹⁰ Rambam se tímto problémem zabývá v *Hilchot De'ot*, 7.kap.

⁹¹ Josef ben Efraim Karo (z. 1575).

mnoho studentů. Patří mezi zakladatele *Agudat Jisra'el*.^{92 93} *Sefer Chafec chajim* má dvě části – *Hilchot lašon ha-ra* a *Hilchot rechilut* – a každá z nich se dále dělí na *Mekor ha-chajim* a *Be'er majim chajim*. *Mekor chajim* obsahuje základní halachické závěry a *Be'er majim chajim* přináší poznámky, zdůvodnění a analýzy. Je zde také Úvod (*Pticha*), který vypočítává všechny pozitivní a všechny negativní *micvot*⁹⁴, které člověk může porušit, když říká *lašon ha-ra*. *Sefer Chafec Chajim* je všeobecně uznávána a dalšími autoritami mnohokrát komentována. *Chafec Chajim* napsal ještě *Šmirat ha-lašon*, která se zaměřuje na *lašon ha-ra* v *agadě*. *Chovat ha-šmirat*, *Zechor leMirjam* a *Sfat Tamim*.

2.3 Život rabi Jehudy Livy ben Becalela

Jehuda Liva byl druhým synem Becalela ben Chajima. Měl jednoho staršího a dva mladší bratry. Není známo kde se Maharal narodil a kde strávil dětství, protože o svém dětství a mládí nepíše. Jako místo narození připadá v úvahu německý Worms nebo polská Poznaň, méně pravděpodobnější je Praha.⁹⁵ V roce 1553 odešel Maharal do Mikulova, kde zaujal post vrchního zemského moravského rabína. Na Moravě působil dvacet let. Z této doby je známý jeho boj proti požívání nežidovského vína a předsednictví sněmu moravských židovských obcí v Břeclavi roku 1572. Co se týče pozitivního vztahu Moravských židů k Maharalovi, je živě ilustrován dopisem, který níže překládám. V roce 1573 přesídlil do Prahy, kde založil ješivu Klaus a následujících deset let ji vedl. V roce 1583 zemřel pražský vrchní rabín Jicchak Melnik a Maharal byl pozván, aby ve Staronové synagoze pronesl kázání na *šabat šuva*.⁹⁶ Součástí bohoslužby byla i klatba⁹⁷ proti pomlouvačům, kteří používají nadávky „nadler“.

⁹² „Ke konci minulého století, když vzniklo Herzlovo sionistické hnutí, většina zbožných ultra-ortodoxních vůdců – jak litevských tak chasidských – se proti němu stavěla a poprvé v historii se tyto ultra-ortodoxní vůdcové shromáždili v Katovicích a založili „Agudat Jisra'el“, hnutí, které je všechny sjednotilo, aby byli silní a vlivní v udržování historicky předepsaných a ortodoxních způsobů života. Vlastně byli proti samotné myšlence vykoupení (*Ge'ula*=návrát na Sion) prostřednictvím lidského snažení. Viděli v tom jakýsi druh falešného mesiášství. Dodnes nesou název „Agudat Jisra'el“ jako strana izraelského parlamentu, Knesetu.“ Dushinsky, M. Přehled židovských ortodoxních skupin v Izraeli (1999-2000) in *Theologická revue*, 2000, roč. 70, čísla 1-2, str.68.

⁹³ Informace o *Chafec Chajimovi* jsem čerpala z anglické Encyklopedie judaiky, heslo Israel Meir ha-Kohen.

⁹⁴ „*Micva*: náboženský předpis či příkázání, pl. *micvot*, které je Žid povinen plnit ... 248 kladných a ... 365 záporných.“ *Judaismus od A do Z*, str. 115.

⁹⁵ Jeho rodina měla kořeny i v Praze (Pražský vrchní rabín Avigdor ben Jicchak Kara byl patrně synovcem Maharalova prapraděda.) a Becalel ben Chajim se zde s rodinou mohl zastavit na cestě do Poznaně.

⁹⁶ „*Šabat šuva* (שבֿת שׁוּבָה), „šabat návratu“, tvoří část deseti dnů pokáním mezi *Roš ha-šana* a *Jom kipur*. *Haftara* (*Ozeáš 14:2-10*) začíná výzvou: „Navrát se (*šuva*), Izraeli, k Hospodinu, svému Bohu...“ Pro asociaci tohoto šabatu s obdobím pokání je jeho zástupným lidovým označením *šabat tšuva* (שבֿת תְּשׁוּבָה), „šabat lítosti“, a tomuto námětu věnuje také zpravidla rabín své kázání.“ *Judaismus od A do Z*, str. 199, heslo Šabaty zvláštní.

⁹⁷ „Některé cheremy byly vysloveny v synagoze buď před otevřením svatostánku (*aronu*) nebo během držení svitku *Tóry*. Prohlášení bylo činěno za zvuku šofaru, zatímco ti z přítomných, kdo drželi voskové svíce je

Nakonec ale na post vrchního rabína nebyl zvolen rabi Löw, ale jeho švagr Jicchak ben Avraham Chajut. Jedno z vysvětlení, která se nabízejí, je, že nebyl vybrán pro svůj odpor k pilpulu⁹⁸. Maharal byl zastáncem severoafrické výkladové metody, která je oproti pilpulu zaměřená na praktické výsledky, tedy halachická rozhodnutí.⁹⁹ Své první dílo – *Gur Arje* – vydal až v roce 1578 v Praze, v roce 1582 vydal *Gvurot ha-Šem*.

Místo Maharalova pobytu v letech 1584-1587 neznáme, ale od roku 1588 do roku 1592 zase řídil Klausy. V roce 1587 resignoval Jicchak Chajut na post vrchního rabína a odešel do Prostějova, jeho nástupce byl ale zvolen až roku 1589 a stal se jím Mordechaj Jaffe¹⁰⁰. Roku 1592 si Maharala pozval na audienci císař Rudolf II. O této události pojednává *Cemach David* Davida Ganse¹⁰¹. O obsahu audience se neví nic určitého, ale o to více se rozšířilo legend. Několik měsíců na to Maharal odešel z Prahy. Zhruba v letech 1592-1595 působil Jehuda ben Becalel jako vrchní rabín Polska v Poznani, kde sepsal dílo *Netivot olam* a v roce 1595 je v Praze vydal. V devadesátých letech šestnáctého století vyšla i díla *Tiferet Jisra'el* a *Necach Jisra'el*. Je jisté, že na jaře roku 1597 byl Maharal v Praze, pronesl zde totiž chvalořeč na pohřbu Akivy Ginzberga z Frankfurtu. Někdy před létem roku 1599 byl konečně zvolen vrchním rabínem v Praze. Rabi Jehuda Liva ben Becalel zemřel v srpnu roku 1609.

2.4 Krátce o publikacích o Maharalovi

Maharal je v dějinách rabínské literatury jedinečný, protože nepatřil k žádnému pevně určenému směru, ani nebyl žákem nějaké výraznější osobnosti, jejíž názory by opakoval.

symbolicky zhasnuli po tom, co bylo prohlášení dokončeno.“ Viz Encyklopedii judaiku, heslo Herem, str. 355.

⁹⁸ Metoda studia „spočívající v dialektickém zkoušení všech možných argumentů pro a proti, jež byla vypracován rabim Jaakovem Pollakem z Prahy, Krakova a Lublinu.“ viz Nosek, Damohorská: Židovské tradice a zvyky, str. 81. Také Encyklopedie judaika, heslo Pilpul.

⁹⁹ „Sefardský systém se ve velkém rozsahu soustřeďoval na otázky halachy a halachických rozhodnutí, koncentroval se na halachické závěry a vyžadoval speciální přístup k interpretaci a spojování problémů. Dokonce nebylo-li studium přímo zaměřeno na nalezení praktických legislativních odpovědí na problémy, dotýkal se tento systém vždy zkoumání možných závěrů, které mohly být vyvozeny z různých názorů a metod. Proto tedy nikdy neignoroval jemnější body debaty, ale snažil se nalézt společný jmenovatel, tzn. praktický závěr. Po prostudování každé teorie nebo zákona ti, kdo studovali Talmud touto metodou, se budou ptát: Jaký závěr bychom měli vyvodit z tohoto dohadu? Učenec, který hledal řešení svého specifického problému, bude často aplikovat diskuze o jiných předmětech na svou vlastní sféru zájmu. Španělští učenci tak nacházeli praktické implikace dokonce i v agadických pasážích Talmudu. Tato metoda halachického studia slábla po vyhnání Židů ze Španělska roku 1492.“ Nosek, Damohorská: Židovské tradice a zvyky, str. 81:

¹⁰⁰ Mordechaj ben Avraham Jaffe (cca 1535-1612). Viz Encyklopedii judaiku, heslo Jaffe, Mordecai ben Avraham.

¹⁰¹ David ben Šlomo Gans (1541-1613) napsal svou kroniku *Cemach David* v roce 1592. Měla dvě části – jednu o židovské historii do data vydání a druhá se věnovala obecným dějinám. Viz encyklopedie judaika, heslo Gans, David ben Solomon.

Vytvořil svou vlastní filosofii a stejně tak i metodu presentace. Je ironií, že ho následující generace znají především jako tvůrce golema a nikoli pro jeho originální učení, když se zdá, že se vlastně žádnou magií nezabýval.¹⁰² Moderní bádání v 19. století kolísá mezi zdůrazňováním racionalistické nebo naopak mystické stránky osobnosti a díla rabi Löwa.¹⁰³ Sám Maharal o své osobě nepsal, nejvíce biografických informací můžeme získat z díla *Cemach David* jeho žáka Davida Ganse nebo z pozdější *Megilat juchasin* Meira Perelse, která se však zdá značně nespolehlivá.¹⁰⁴ Dalšími prameny jsou díla Guttmanna Klemperera a Nathana Grüna.¹⁰⁵ K bádání ve 20. století Alexander Putík a Daniel Polakovič píší: „*Jedno z nejdetailnějších biografických děl je hebrejská monografie napsaná rabi Abrahamem, Obadjou Gottesdienerem. Maharalově životnímu příběhu je také věnována pozornost v anglické monografiích rabi Ben Zion Boksera, Friedricha Thiebergera a rabi Byrona L. Sherwina a ve francouzském díle André Nehera. Všechna tato zmiňovaná díla jsou, i když v různé míře, závislé na Perelsově knize.*“¹⁰⁶

¹⁰² Parafrázuji heslo Judah Loew ben Bezalel v Encyklopedii judaice.

¹⁰³ Scherwin str. 22-23.

¹⁰⁴ Perel's treatment of the life story of Maharal and the family history of his ancestors is surprisingly bad. Meir made baffling, mistakes and omissions, which marred the subsequent historical writing.

¹⁰⁵ Guttmann Klemperer, R. Löwe ben Bezalel. Lebensbild eines Oberrabbiners', Illustrierter israelitischer Volkskalender, Prag, 1873; Nathan Grün, Der Hohe Rabbi Löw und sein Sagenkreis, Prag 1885, 40pp.

¹⁰⁶ Putík, A., Polakovič, D. Judah Loew ben Bezalel, Called Maharal – A Study on his Genealogy and Biography, in Path of life, str. 26-83. Bibliografické údaje ke zmíněným knihám jsou k nalezení v tomto článku na str. 35, v pozn. č. 15.

3 PŘEKLAD A VÝKLAD VYBRANÝCH ČÁSTÍ DEVÁTÉ KAPITOLY NETIV HA-LAŠON

3.1 Úvodní část deváté kapitoly

הרחקת לשון הרע, צריך שיהיה מרחיק מאוד לגודל החומר שלו. ויש עוד לשון הרע שהוא חומר יותר מי שהוא מדבר לשון הרע על המתים אשר כבר מתו ובפרט בת"ח, וכך אמרו במסכת ברכות בפרק מי שמתו (י"ט, א') והא אמר רב פפא חד אשתעי מלתא בתריה דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא ארנקי דמוחא ע"כ. פי' שנפל דוקא קניא מטללא, מפני כי החכמים והצדיקים הם כמו הסוכה שהם מגינים על הדור, וזה שאמר דנפל קניא מטללא שהוא לשון צל כי הם מגינים ועושים צל של הגנה על הדור. ועוד ידוע כי החכמים הם על הדור כמו הסוכה שהיא על ראש האדם, וכך הם החכמים למעלה מראש האדם, וזה שאמר דנפל קניא מטללא ובזעא ארנקי דמוחא, דוקא לארנקי דמוחא כי החכמים בדור הם נחשבים כמו המוח שהוא הראש ששם השכל, ולכך נפל קניא מטללא שהוא על ראש האדם ובזעא לארנקא דמוחא שהוא בראש האדם, כי דומה הת"ח שבו השכל כמו הסוכה שהיא בראש האדם וכמו המוח שהוא בראש האדם, כי הת"ח מגין כמו הסוכה על הדור והם נחשבים אל הכלל כמו המוח לכלל איברי האדם.

Překlad:

Má-li se člověk vyvarovat *lašon ha-ra*, je třeba se velmi vzdálit jeho veliké hrozivosti.¹⁰⁷ Existuje ještě další druh pomluvy, který je ještě horší, totiž když někdo pomlouvá mrtvé, kteří již zemřeli a obzvláště, když se jedná o učence. A tak říkají v traktátu Berachot v kapitole Mi šemeto (19a)¹⁰⁸: „*Ale rav Papa*¹⁰⁹ *řekl: „Někdo vyprávěl o soukromém životě mar Šmuela*¹¹⁰ *a spadl trám ze střechy a rozštípl mu lebku.*““¹¹¹ Až posud citace. A výklad je: to, že spadl trám zrovna ze **střechy**, je proto, že učenci a spravedliví jsou jako přístřešek, který zaštituje svou generaci. To, že je řečeno, že trám spadl zrovna ze střechy, která je vyjádření pro stín, to je proto, že oni zaštitují a vytvářejí ochranný stín nad svou generací. A ještě je známo, že učenci spočívají nad svou generací jako přístřeší, které je nad hlavou člověka. A tak jsou učenci nad ostatními lidmi. A že řekl,

¹⁰⁷ Je myšlena hrozivost nebo přísnost zákazu.

¹⁰⁸ Citovanému úryvku předchází tento text (pro přehlednost tučně vyznačuji text Gemary oproti poznámkám v Shottensteinově Artserollovém vydání Talmudu): „**Rabi Jicchak řekl: „jestli někdo pomlouvá mrtvého, je to jako by pomlouval kámen (mrtvý tím není postižený).“** Některí říkají, že o tom mrtví nevědí, ale jsou tací, kteří říkají, že o tom vědí, ale nestarají se o to.“

¹⁰⁹ „Rav Papa bar Chanan, zemřel 375, žák Abajeho a Ravy, zakladatel školy v Nareši u Sury. Rád citoval přísloví.“ 5. generace amoraitů. Stemberger, str. 127.

¹¹⁰ Po jeho smrti.

„Mar Š'muel (podle IŠG Lewin 82 zemřel v r. 254), nazývaný také Šmuel Jarchina'a, „Astronom“, nebo Arjoch „Dlouhý“ (BM 85b), syn Aby bar Aby. Podle IŠG vedl rabínskou školu v Nehardeji (k tomu Goodblatt, Instructions). Z jeho úst prý pochází často citovaný výrok: Dina d-malchuta dina: „Právo (i nežidovské vládní moci) představuje platné právo.““ 1. generace amoraitů. Stemberger, str. 114.

¹¹¹ (Doslova mozkové blány.) Text pokračuje: „**Rabínští studenti jsou ale zvláštní případ, neboť Svatý, budiž požehnán, vyžaduje odškodnění za útok na svou čest. Rabi Jehošua ben Levi řekl: „Každý, kdo pomluví hrob učence, padne do Gejhinom...“**“

že spadl trám ze střechy a rozštípl mu **lebku**, právě lebku, je proto, že moudří jsou ve své generaci považováni za mozek, což je hlava, v níž je rozum¹¹². Proto spadl trám ze střechy na hlavu toho člověka a rozdrtil mu lebku, kvůli mozku, který je v hlavě toho člověka. Protože učenec, v němž je rozum, je podobný přístřešku, který je nad hlavou člověka a mozku v hlavě člověka. Protože učenec zaštituje jako přístřešek svou generaci a jejich postavení vůči obci je jako postavení mozku vůči souboru orgánů.

Výklad:

Na počátku kapitoly si Maharal připravuje základnu, která mu v dalším myšlenkovém postupu poskytuje oporu v obraně učenců, kteří čelí nadlerismu, říká dokonce, že pomlouvat učence je horší než pomlouvat jiného člověka. Tento svůj názor podpírá citací z traktátu Berachot. Vzhledem k zažitému zkratkovitému způsobu citování si myslím, že Maharal má v úmyslu připomenout hlavně názor vyslovený v traktátu Berachot těsně za citovaným textem, totiž, že rabínští studenti jsou zvláštní případ. Rabi Löw vykládá dva symboly – střechu a lebku. Učenci jsou nad hlavami ostatních lidí z důvodu ochrany, tak jako je střecha na domě. Jejich místo je nad hlavami ostatních lidí, ale nikoli jako výraz nějaké hodnotové nadřazenosti, ale spíše funkční „nadřazenosti.“ Stejně jako o střeše neřekneme, že je hodnotnější než zdi, obojí je dobré, ale jediné spolu a na svém místě, protože k čemu je střecha bez zdí a zdi bez střechy? Lebka je obal mozku, sídlo rozumu, který dává impulsy k činům a rozum by člověku měl zabránit v provozování *lašon ha-ra*. Provinilec, který se nevyvaroval *lašon ha-ra* o mar Šmuelovi podlamoval autoritu učenců a symbolicky se na něj zřítíl střešní trám. Je to jako bychom srovnávali zradu a velezradu, protože útok na učence znamená útok na společenský systém, proto i jemu byl zničen centrální nervový systém. V těchto analogiích nalézáme příklady slučitelných protikladů: střecha a zdi, hlava a tělo. Vztah učenců k lidu je charakterizován podporou, ochranou a zodpovědností. Učenci v optimálním případě podporují svou obec v dodržování *micvot*, chrání ji před nebezpečím zvenčí a nakonec mají učenci zodpovědnost za úroveň své obce, protože jsou jejími učiteli a výchova má podle Maharala (podobně jako později u Komenského) stěžejní význam, „protože jediné řádná výchova může zajistit jak porozumění obsahu Tóry, tak i dodržování jejích příkazů.“¹¹³

MaHaRaL velmi kritizoval své současníky rabíny za to, že neplní dostatečně svou funkci a nejsou schopni nebo dokonce nechtějí zakročit ve prospěch dodržování příkazů a zákazů

¹¹² Sherwin, str.117 in perfection of the soul: The soul is the vital force of the body and is physically located in heart+pozn. 63 str. 220: Sometimes he places the intellect in the heart, but usually he places it in the brain.

¹¹³ Sherwin str. 172.

Tóry. Tato neschopnost je podle MaHaRaLa dobře patrná na třech problémech: používání nežidovského vína, expanze nadlerismu¹¹⁴ a nevyhovujícím systémem židovské výchovy, který je zároveň i pramenem těchto nesnází. Právě úvod deváté kapitoly *Netiv ha-lašon* je podle mého mínění výzvou a podporou pro místního rabína, aby neprodleně zakročil proti nadlerismu.

ובפרק כ"ג ונזיר (נזיר נ"ב, ב') תניא אמר רבי שמעון כל ימיו של ר' עקיבא היה מטמא רביעית דם אם משמת חזר בו איני יודע, ואמרינן על זה הושחרו שניו מפני תעניתו. וכהאי גוונא אמרי' בפרק חומר בקודש (חגיגה כ"ב, ב') דאמר ר' יהושע בושני מדברים ב"ש ואמר שם הושחרו שניו של ר' יהושע מפני תעניתו. אמנם בדורות הללו טרם יקרא והוא יענה דבה והוצאת שם רע על אבותיו ואבות אבותיו עד עשרה דורות, וגם בימי הקדמונים התחילה הנגע הזאת עד שעשו הקדמונים תקנה וחרם שלא להוציא לעז על שוכני עפר, כמו שכתב מהר"ם ז"ל בתשובתו והביא במרדכי בפ' החובל (סי' ק"ה). ובדורנו אין משגיחין על הכל עד כי הורגלו כל הנערים ברחובות קריה יקראו זה לזה דברי בזוי ולגנות קדושים אשר בארץ. ויותר מזה לא די להם רק כי יבזו את המתים אשר הם לאלפים ולרבבות עד אין קץ ותכלית, וכמו כן החיים אשר הם עודם חיים אלפים ורבבות בכל גלות ישראל

Překlad:

V kapitole *Kohen gadol* traktátu Nazir (52b)¹¹⁵: „*barajtē se učī, Źe řekl rabi Šim'on*¹¹⁶: „*Po všechny své dny rabi Akiva*¹¹⁷ *považoval reviiť*¹¹⁸ *krve Źa znečišťující. Jestli Ź toho ustoupil, když byl mrtvý, nevím.*““ A říkáme o něm: zčernaly mu zuby kvůli jeho pústu.¹¹⁹ Stejně tak jako se říká v kapitole *Chomer bakodeš* (Chagiga 22b) že řekl rabi Jehošua „*Štydím se Źa vaše slova, dome Šamajův!*“¹²⁰ a tam se říká: „*žčernají Źuby rabi Jehošuy kvůli jeho pústu.*“ Skutečně, ještě než promluvil, už mu odpověděl pomluvou a vynášením zlého jména o jeho otci a otcích jeho otců až do desáté generace.¹²¹ A tato epidemie

¹¹⁴ Sherwin, str. 165-169.

¹¹⁵ Traktát Nazir 52(a)-b. 7. kapitola Mišny traktátu Nazir se zabývá rituálním znečištěním *kohanim* a *nazirim*. Druhá mišna sedmé kapitoly vypočítává různé věci, které mohou *nazira* rituálně znečistit. Po diskusi o hmyzu a jeho částech se Gemara dostává k páteři a lebce. U příležitosti této diskuze je zmíněn výčet šesti diskusí, o různých věcech, které znečišťují i pokud s nimi jen někdo pobývá pod jednou střechou, jedna z nich je právě *reviit* krve.

¹¹⁶ Snad „R. Šim'on z Timny (*ha-Timni*: takto např. *Jeb IV,13* kod. Kaufmann; jiní dávají přednost vokalizaci *ha-Tejmaní*, „z *Tejmanu*“, míněná patrně Edóm, srov. *Job 2,11*) Žák Akivův a J'hóšuův.“ 2. generace tanaitů. Stemmerger, str. 102.

¹¹⁷ „R. Akiva ben Josef, většinou nazýván jednoduše R. Akiva. Významný učitel z období Javné, z jehož tradice učinili jeho žáci po porážce bar Kochbova povstání základ Mišny.“ 2. generace tanaitů. Stemmerger, str. 99.

¹¹⁸ *Reviit* je objemová jednotka, 1 *reviit* je cca 130 ml (Even Šošan, str. 1739).

¹¹⁹ Nazir 52b. Tento text následuje po citovaném místě: „*Barajta přidává postskriptum k předešlé barajtē: "Jeho zuby (rabi Šim'on) zčernaly kvůli pústům, které držel, aby kompensoval neuctivý způsob, kterým hovořil o svém učiteli rabi Akivovi." Od rabi Šim'ona bylo neuctivé říkat o svém učiteli r. Akivovi: "Jestli ted', když je mrtvý z toho ustoupil, nevím" Rabi Šim'on litoval tohoto projevu a aby ho odčinil, postil se mnoho dní.*“

¹²⁰ Chagiga 22b. V Shottensteinově vydání Talmudu zní text takto: „*V Barajtē se učí: "Rabi Jehošua řekl: "Štydím se Źa tvá slova, dome Šamajův!"*“ - rabi Jehošua zde řečnický oslovil učence domu Šamajova, kteří byli již dávno mrtví. Odpovídá na to, jak dům Šamajův ustanovuje nějaká pravidla v Mišně, tr. *Edujot*.“

¹²¹ Smysl věty je, že když se tenkrát setkali dva lidé, jeden druhému začal vykládat pomluvy ještě dřív než ho ten druhý stihl vybidnout k řeči.

začala dokonce už předtím¹²² tak dalece šířit, že už ti nejstarší museli učinit *takanu* a *cherem*¹²³, aby se nevynášely pomluvy o lidech. Tak, jako píše MaHaRaM¹²⁴, budiž jeho památka požehnána, v jednom svém responsu a přinesl v *Mordechajovi*¹²⁵ v kapitole *Ha-chovel* (odstavec 105): „*V naší generaci se na všechno tak nedbá že dokonce všichni mladíci v ulicích obce si navykli volat jeden na druhého ponižující slova a očerňovat svaté, kteří jsou v zemi. A více než to, nestačí jim, že ponižují mrtvé, kterých je na tisíce a desetitisíce a není jim konce a smyslu, ale ponižují i živé, kterých jsou ještě naživu tisíce a desetitisíce v celé diaspoře Jisraele.*“

Výklad:

Citát z traktátu Nazir nám ukazuje úctu, kterou požívají učenci. Za nepatrné znevážení zesnulých učenců si Rabi Šim'on a rabi Jehošua uložili tak přísné pusty až se jim zkazily zuby. V této souvislosti je zajímavá zmínka rabi Gustava Sichera o tzv. biskupských hrách: „*Učiteli patří tradiční nejvyšší pocta, což se do jisté míry odráží od obyčeje tzv. biskupských her, které byly teprve v 13. století, tedy v době Judově*¹²⁶ *zapovězeny a u nichž bylo zvykem tropiti si neomezenou měrou z učitelů šašky, což se dalo způsobem drsným, odpovídajícím středověkým zvyklostem.*“¹²⁷ Ve třináctém století byli rabíni schopni se k expansi *lašon ha-ra* postavit čelem a zastavit ji sérií soudních výnosů a exkomunikací, jak demonstruje Maharal¹²⁸ citací rabi Meira ben Barucha z Rottenburgu a stejně tak i tento text rabi Sichera.

Abychom lépe pochopili vztah učence a jeho obce je třeba říci, že Rabi Löw nahlížel na svět vlastní dialektickou perspektivou, „*konstruuje univerzum na dvou nosných trámech, vzájemně*

¹²² Doslova *bimej kadmonim*. Za dřívějších dnů – totiž před příhodou rabi Jehošuy a příběhem vyprávěným rav Papou.

¹²³ „*Takana*: dosl. „nařízení, dodatek“ (תקנה), zvláště pravidlo, které doplňuje zákonodárství Tóry a má platnost halachy. *Takanu* uzákoňují kompetentní rabíni a židovské právní autority. Cíl a účinek *takany* (pl. *takanot*) musí být v mezích Ústního zákona a její uzákonění má obvykle napravit nějakou konkrétní nespravedlnost nebo vyřešit problém, o němž stávající právní nařízení nepojednávají. Ze všeobecného hlediska mají *takanot* pozitivní účinek (jsou zpravidla koncipovány tak, aby podporovaly plnění *micvy*), zatímco *gzerot* – restriktivní výnosy mají účinek negativní a od porušování zákonů Židy odrazují.“ *Judaismus od A do Z*, heslo Takana, str. 219.

„*Cherem*: *klatba* či *exkomunikace* (חרם).“ *Judaismus od A do Z*, heslo Cherem, str. 56. Nebo také: *Encyklopedie judaika*, heslo Herem, str. 350n.

¹²⁴ Rabi Meir ben Baruch z Rothenburgu, narozen cca 1215 ve Wormsu, zemřel r.1293. Viz *Encyklopedii judaiku*, heslo Meir ben Baruch of Rothenburg.

¹²⁵ *Kodex Mordechaj*: poslední z významných kodexů, které vznikly ve 13. století pochází od německého učence, žáka rabi Meira z Rothenburgu, Mordechaje ben Hilela z Norimberku. Obsahuje četná Maharamova responsa.

¹²⁶ Jehuda ben Šmuel heChasid (1150-1217), byl hlavní postavou hnutí Chasidej aškenaz. Jeho nejznámější dílo je *Sefer Chasidim*. Viz heslo Judah ben Samuel he-Hasid v *Encyklopedii judaice*

¹²⁷ Vrchní rabín prof. PhDr. Gustav Sicher: *Kniha Zbožných ve světle sociální pedagogiky* in *Židovská ročenka na rok 5719, 1958/1959*, red. Rudolf Iltis, Rada židovských náboženských obcí, 1958, Praha

¹²⁸ Viz Sherwin, str. 170

*si odporujících, ale přesto spojených; čerpajících ze vzájemného odporu dokonce i sílu, která je drží pohromadě*¹²⁹ Jedině Bůh není podmíněn svým dialektickým protikladem. Tyto protiklady jsou dvojího druhu – buď jsou slučitelné nebo neslučitelné. Jde vlastně o dvojí vztah mezi látkou a formou. Slučitelné neboli doplňující se protiklady bez sebe nemohou existovat ve své úplnosti. Typickým příkladem doplňujících se protikladů jsou muž a žena, podobný charakter má ale právě také vztah duchovního vůdce a obce. Oproti tomu neslučitelné protiklady nemohou v úplnosti existovat společně a pokud se jeden z nich posílí, oslabuje toho druhého. Například: intelekt (שכל) a tělo (גוף), židé a někteří nežidé¹³⁰, oheň a voda, len a vlna. Podobně jako později Hegel i Maharal nachází řešení této protikladnosti neslučitelných opozit – these a antithese – v synthesi. Takže například duše je synthesí mezi intelektem a tělem, člověk je synthesí mezi andělem a zvířetem a učenci jsou prostředníkem mezi lidmi a Tórou. Tóra je synthesí mezi Bohem a světem. A Moše je synthesí mezi Bohem a člověkem.^{131 132}

ועתה מה יעשו בני אדם כאשר יראו דברי חכמים הנאמנים בדבריהם ובתורתם ונמשכו בדבריהם אחר הש"י אשר ברא ותקן הלשון, כאשר ראו גודל כח הלשון כמו שהתבאר למעלה, עד שנאמר על הלשון מה יתן לה ומה יוסיף לה לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים. וכך עשו חכמים בדבריהם ובאזהרתם, לא תמצא חטא שהאריכו לספר בו כמו חטא זה, בודאי באמת אם כל בני אדם לבלרין לא יוכלו לכתוב פחיתות הלשון ולכך באו חכמים לתקן חסרון הלשון והאריכו בזה, ובאולי יקחו מוסר אנשי לשון בגודל אזהרה' שלהם אשר המבין דבריהם ישתומם. וכל זה בדור הזה אינו מועיל ולא ישימו לב על זה שאמרו (ערכין ט"ו, א') ומה המוציא ש"ר על עצים ואבנים המוציא ש"ר על חבירו על אחת כמה וכמה, ואיך יהיה דבר זה המוציא דבה וש"ר לא על חבירו רק על אלפים ורבבות אשר הם מתים ואשר הם עודם חיים מה יהיה עונשו. ואם היה לשון הרע גורם לעכב את ישראל במדבר ע"י חטא לשון הרע, ואיך לא יהיה לשון הרע סבה לעכב את ישראל בגלות. וכמו שתמצא ג"כ בגלות מצרים שנאמר אכן נודע הדבר, ובמדרש (שמו"ר פ"א) אכן נודע לי הדבר שהייתי מצטער עליו מה נשתנה אומה זו מכל שבעים אומות שיהיו משועבדים תחת אחרים אבל דלטורים יש בהם ע"כ. ויש לתמוה מפני מה בשביל חטא הלשון ראויים שיהיו משועבדים תחת אחרים והארכנו בזה בחבור גור אריה בפרשת שמות ע"ש.

Překlad:

A nyní, co lidé učiní, když uvidí slova moudrých, kteří jsou věrohodní ve svých slovech i ve svém učení a následují svými slovy Boha, budiž požehnán, jenž stvořil a uspořádal jazyk? Když viděli, že velikost síly jazyka, jak je vyloženo výše, je až taková, že je o jazyku řečeno: „*Co ti dá a co ti přidá, jazyku klevetivý? Ostré šípky bohatýra a žhoubící kručinkové uble.*“¹³³ Tak učinili moudří svými slovy a svými varováními. Nenajdeš hřích, o kterém by tak dlouze hovořili, tak jako o tomto hříchu.

¹²⁹ Neher, str. 32-33.

¹³⁰ Rabi Löw považuje některé národy vůči židům za slučitelné protiklady – např. Egyptané, Arabové, jiné za neslučitelné – např. Amalekovci, Edomci (ztotožňovaní s Řeky, Římany). Viz Sherwin str. 89nn.

¹³¹ Maharal tak vykládá verš Dt 33:1: „A toto je ono požehnání, jímž Moše, muž Boží (משה איש האלהים), žehnal syny Jisraele před svou smrtí.“ Sherwin str. 80-84.

¹³² Výklad MaHaRaLovy dialektiky jsem čerpala ze Sherwina, str. 70-82 a z Nehera, str. 32-36.

¹³³ Ž 120:4 Tímto veršem se detailně zabývá Arachin 15b. - můj překlad tohoto místa je v příloze na str. 82.

Věru i kdyby byli všichni lidé písáři, nemohli by vypsát ubohost jazyka a proto přišli moudří, aby nedostatek jazyka napravili a dlouze o něm hovořili. A uživatelé jazyka si možná vezmou poučení z velikosti jejich varování, jejichž slova kdo pochopí bude umlčen. Ale nic z toho této generaci nepomáhá a nevšímají si toho, že řekli (v Arachin 15a) „*A jestliže někdo vynáší zlé jméno o stromech a kamenech je s ním zacházeno takto krutě, potom tedy s tím, kdo vynáší zlé jméno o svém druhu je zacházeno o to hůř.*“ A jaký teprve bude trest pro ty, kdo vynáší pomluvu a zlé jméno ne o svém druhu, ale o tisících a desetitisících, kteří jsou mrtví i o těch, kteří jsou ještě naživu. A jestliže *lašon ha-ra* způsobil zdržení Jisraele na poušti prostřednictvím hříchu *lašon ha-ra*, tím spíš bude *lašon ha-ra* i příčinou zdržování Jisraele v diaspoře. Stejně tak tomu také bylo s egyptskou diasporou, protože je řečeno: „*Už je známa ta věc!*“ a v midraši (*Šemot raba*, kapitola první): „*Už je mi známa ta věc kvůli níž jsem se trápil. Totiž čím se liší tento národ od všech sedmdesáti národů, že byli zotročeni jinými. Ale je to proto, že jsou mezi nimi udavači.*“ Posud citace. A je s podivem, proč jsou odsouzeni kvůli tomuto hříchu jazyka k tomu, aby byli ostatními zotročeni. O tom jsme pojednali v *Gur Arje* v oddílu *Šemot*, viz tam.

Výklad:

Maharal cituje Babylonský talmud, traktát Arachin 15a, kde se hovoří o zvědech, které vyslal Moše, aby prozkoumali Kenaán než do něj Jisrael vstoupí a zvědové, když se vrátili, Kenaán pomluvili a lidé jejich *lašon ha-ra* přijali a proto museli zůstat ještě 40 let v poušti. Gemara konstatuje, že pomluva je trestána strašným trestem nejen na jednotlivci, který ji pronese, ale na celém společenství. *Lašon ha-ra* tak v Marahalově antropocentrismu dostává další dimenze, ovlivňuje dějiny celého národa, potažmo dějiny celého kosmu. Podle Maharala se odehrávají dějiny židovského lidu jakoby na ose mezi odcizením a usmířením lidu s Bohem vrcholíci mesiášským vykoupením. Stavba Chrámu, která završila osídlování *Erec Jisra'el*, je přiblížením k Bohu. Vzdalování se Bohu začalo se zničením prvního Chrámu. Očekávaný návrat z exilu bude zase přiblížením Jisraele k Bohu, leč v návratu nám brání především *lašon ha-ra*, jak Maharal vysvětluje za pomoci talmudických zdrojů. Nicméně návrat už je na snadě a příchod mesiáše považoval za příští milník dějin, protože současnou vládu křesťanství identifikoval s Římem¹³⁴, tedy se čtvrtým a posledním královstvím zmíněným v Danielově vizi.¹³⁵ Na podporu teorie, že prodlužování vyhnanství je třeba připočíst na vrub *lašon ha-ra* přináší Maharal ještě výklad z Berešit raba, že egyptské otroctví zavinili donašeči.

¹³⁴ První ze čtyř království, s nimiž se podle Danielovy vize Jisrael musí na tomto světě potýkat, ztotožnil rabi Löw s Babylonií, druhé s Persií, třetí s Řeckem a čtvrté s Římem. Identifikovat čtvrté království s islámem odmítal. Viz Sherwin, str. 92.

¹³⁵ Inspirováno kapitolou Messianic Redemption - Sherwin, str. 142nn.

גם כן רמזנו זה למעלה מעט ממנו, כי הדבר אשר מביא המעלה העליונה הוא השמירה מלשון הרע כמו שאמרנו מפני מה זכה ירבעם בן יואש למלוך מפני שלא קבל לשון הרע וכדלעיל. ועוד אמרו בפרק במה בהמה (שבת נ"ו, ב') אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר דוד למפיבושת אתה וציבא תחלקו את השדה יצאה ב"ק ואמרה רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות אמר רב יהודה אמר רב אלמלי לא קבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו אבותינו ע"ז ולא גלינו מארצנו ע"כ. והדבר הזה שהיה דוד מקבל לשון הרע בא לו בשביל הדור שלו שהיו מוכן אל החטא הזה היותר כמו שבארנו למעלה, כי הדור ההוא היו בעלי לשון הרע עד שגם דוד קבל שמץ דבר מהם, ובשביל כך נחלק המלכות כי גרם זה החטא הוא לשון הרע שקבל מלכותו שפלות ממדריגתה, שכל מי ששומר עצמו מחטא הזה הוא ראוי למלכות כי יש לו מדריגה העליונה והפך זה בלשון הרע נמשך אחר הפחיתות. ועוד כי כבר התבאר כי בעל לשון הרע כחו החלוק והפירוד וכמו שהתבאר למעלה ולכן נגעים באים עליו, ולפיכך אמר שנחלק גם כן מלכות בית דוד. ואמר שלא עבדו אבותינו ע"ז אלמלא לא קבל לשון הרע, כי נמשך חלוק אחר חלוק כי כאשר עבדו ע"ז דבר זה החלוק והפירוד בין הש"י ובין ישראל. ועוד יותר שלא גלו מארצם, גם דבר זה עוד חלוק ופירוש כאשר גלו ישראל מן הארץ ונפרדו ונתפזרו לארבע קצות העולם. כלל הדברים כי בעל לשון הרע נמשך אחר החלוק ודבר זה בארנו פעמים הרבה ולכן גורם חלוק ופירוד. ודע לך כי אף שקודם זה היה ג"כ ע"ז בישראל, אבל כאשר היה מלכות בית דוד ראויים היו ישראל שיהיו אל הש"י לגמרי וכך היה בסוף ע"י מלך המשיח שיצא מדוד, ולפיכך כאשר קבל דוד המלך ע"ה לשון הרע ונמשך אחר החלוק והפירוד, נחלק מלכות בית דוד ונמשך מזה שעבדו ישראל ע"ז וכדכתיב (מלכים א', י"ב) אין לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי איש לאהליך ישראל ודרשו ז"ל (ילקוט שמואל ק"ו) אין לנו חלק בדוד זה מלכות שמים ולא נחלה בבן ישי זה מלכות בית דוד איש לאהליך ולא לבית המקדש אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך, הרי לך כי הלשון הרע הוא הגורם כל פירוד שיהיו ישראל בין האומות ומרוחקים מן הש"י. ובזה תדע כח הלשון כמעט הדבור אשר אמר דוד אתה וציבא תחלקו את השדה, יהיה הדבר הזה גורם אל כל אלו הדברים דהיינו שנחלק מלכות בית דוד ועבדו אבותינו ע"ז וגלינו מארצנו

Překlad:

Stejně tak trochu z toho naznačíme níže, protože věc, která přivádí k nejvyššímu stupni je vystříhání se *lašon ha-ra* jak jsme řekli: za co si zasloužil Jarov'am ben Joaš králování? Za to, že nepřijal *lašon ha-ra*, atd. A ještě řekli v kapitole *Bame behema* (Šabat 56b): „*Rekl rav Jehuda¹³⁶, že řekl Rav¹³⁷: „Ve chvíli, kdy David řekl Mefibošetovi: „Ty a Civa rozdělíte si pole¹³⁸“, vyšla bat kol a řekla: „Rechav'am a Jarov'am si rozdělí království. Řekl rav Jehuda, že řekl Rav: „Kdyby David nepřijal lašon ha-ra, nebylo by rozděleno království domu Davidova a naši otcové by nesloužili modloslužbu a nebyli bychom vyhnáni z naší země.“¹³⁹ Až posud citace. A tato věc, že David přijal *lašon ha-ra* na něj přišla kvůli*

¹³⁶ „Rav Jehuda bar J'chezkel (podle IŠG zemřel v r. 299), běžně nazývaný rav Jehuda. Žák Ravův, významný učitel v Pumbeditě a po smrti rava Huny nejdůležitější babylonský učitel. V Kid. 72A je počítán k těm, kteří zachránili studium Tóry před zapomenutím. Význam jeho přízviska Šinena (Kid 33b) je nejistý; podle Chaje gaona znamená „Zubatec“, Bacher myslí spíše na jeho odolnost, jiní překládají „Koumák“. 2. generace amoraitů. Stemmerger, str. 117.

¹³⁷ „Aba Arícha, „Dlouhý“, nazývaný nejspíš podle své neobvyklé výšky. Vlastním jménem Aba, bývá často nazýván Rav. Synovec Chijův, s nímž putoval do země Izraele, aby se učil u Rabiho. Podle gaonské tradice (IŠG, Lewin 78-81) byl po svém návratu ze země Izraele v roce 219 zakladatelem a až do své smrti v roce 247 představeným rabínské školy v Súře na Eufratu. Historicky nemůže být řeč o „akademii“, nýbrž o kroužku učedníků (viz Goodblatt, Instruction). „Jde-li o zákazy, platí halacha podle Rava, a to jak v případě ulehčení, tak v případě ztížení.“ (Nid 24b; B'cho 24a). Na několika místech je o něm řečeno: „Je považován za tanaitu a smí proto diskutovat (s názorem přijatým v Mišně).“ 1. generace amoraitů. Stemmerger, str. 114.

¹³⁸ Mefibošetův otrok Civa pomluvil svého pána a král mu uvěřil a přidělil mu Mefibošetův majetek (2S 14:1-4). Později se David setkal s Mefibošetem a když zjistil, že ho Civa podvedl, nevrátil Mefibošetovi celý jeho majetek, ale pouze polovinu (2S 19:25-31).

¹³⁹ Poznámka Schottensteinova vydání k citovanému úryvku traktátu Šabat 56b: „Pokud by nebylo rozděleno království, Jarov'am by nepostavil zlatá telata, aby je Jisrael uctíval a aby jim tak zabránil v putování do Jeruzaléma (Raši a viz 1Kr 12:25 nn). To postupně vedlo k vyhnání, protože Gemara výše (33a) říká, že

jeho generaci, protože byli k tomuto hříchu obzvláště připravení, jak jsme vysvětlili výše. V oné generaci byli natolik zvyklí mluvit *lašon ha-ra*, že dokonce i David to od nich trochu přijal. A kvůli tomu se rozdělilo království, protože to způsobil tento hřích *lašon ha-ra*, který přijal, že jeho králování bylo poníženo ze své úrovně. Protože každý, kdo se ostříhá tohoto hříchu, je hodný králování, protože má nejvyšší úroveň a naopak ten s *lašon ha-ra* je vtahován do ubohosti. A již je vyloženo, že *ba'al lašon ha-ra*¹⁴⁰ má rozdělenou a rozdrobenou sílu, jak je vyloženo výše, a proto na něj přicházejí pohromy, a proto řekl, že bude rozděleno i království Davidova domu. A řekl, že by naši otcové nesloužili modloslužbu, kdyby nepřijal *lašon ha-ra*, protože rozvrat je přitahován rozvratem. Protože když sloužili modloslužbu, tato věc je rozkolem a roztržkou mezi Svatým, budiž požehnán, a Jisraelem. A navíc: nejen, že byli vyhnáni ze své země, k tomu ještě ten rozpad. A výklad je: když byl Jisrael vyhnán ze země a byl rozehnán a rozmetán do čtyř cípů světa. Rezultát¹⁴¹ je takový, že pomlouvač je vtažen do rozkolu a tuto věc jsme mnohokrát objasnili a proto způsobuje rozpad a rozklad.

A věz, že přestože předtím byla v Jisraeli také modloslužba, za království Davidova domu, byli Jisraelci hodni, aby byli úplně s Bohem, budiž požehnán. A to se na konci stane prostřednictvím krále pomazaného, který vyjde z Davida. A proto když přijal král David, mír na něj, *lašon ha-ra*, nechal se vtáhnout do rozkladu a rozpadu, bylo rozděleno království jeho domu a tím bylo způsobeno, že Jisrael sloužil modloslužbu. Jak je psáno (1Kr 12) „*Jaký podíl máme v Davidovi? Nemáme dědictví v synu Jišajovu. Ke svým stanům, Izraeli!*“¹⁴² A učenci, necht' je požehnána jejich památka vyložili (*Jalkut Šmuel* 106: „*Nemáme podíl na Davidovi – to je království nebeské. A není dědictví v synu Jišajově – to je království Davidova domu. Každý ke svému stanu a nikoli do Chrámu. Nečti*¹⁴³ *leobalejcha – ke svému stanu, nýbrž lelohejcha – ke svému bobu.*“ Viz tedy, že *lašon ha-ra* je to, co způsobuje veškeré rozptýlení Jisraele mezi národy a jejich vzdálení od Boha, budiž požehnán. A na tom vidíš sílu jazyka, jak malý výrok, který řekl David: „*Ty a Civa si rozdělíte pole*“ způsobil všechny ty věci, které se staly: že bylo rozděleno království Davidova domu a že naši otcové sloužili modloslužbu a že jsme byli vyhnáni z naší země.

Výklad:

hřích modloslužby vedl k vyhnání."

¹⁴⁰ *Ba'al lašon ha-ra* – vlastník *lašon ha-ra*, zarytý pomlouvač.

¹⁴¹ כלל הדברים – to, k čemu jsme se dobrali.

¹⁴² 1Kr 12:16. Celý verš zní: „*Když celý Izrael uviděl, že je král nevyslyšel, dal lid králi tuto odpověď: „Jaký podíl máme v Davidovi? Nemáme dědictví v synu Jišajovu. Ke svým stanům, Izraeli! Nyní pohled' na svůj dům, Davide!*“ A Izrael se rozešel ke svým stanům.“

¹⁴³ Dosl. *nečti tak nýbrž tak*. Rabínské hermeneutické pravidlo, jímž vykladači vyzvedávají zasunutý význam textu. Petr Sláma vysvětluje *al tikrej* takto: „*nečti zde... אל תקרי [al tikrej]* Fráze midrašistické exegeze. Na základě předpokladu záměrné mnohoznačnosti písemné Tóry vybízí ke čtení s jinou než masoretskou vokalizací“ Sláma, P. Tanu rabanan: antologie rabínské literatury, Praha, Vyšehrad, 2010. str. 481.

Tento oddíl se zabývá tím, jak *lašon ha-ra* snižuje úroveň člověka. Na příkladu zvědů bylo dokázáno, že *lašon ha-ra* prodlužuje vyhnanství, nyní na základě Mefibošetova příběhu Maharal vyvozuje, že *lašon ha-ra* dokonce vyhání *šechinu*. V případě citovaném z tr. Šabat je viditelně postižena jen oběť pomluvy – přišla o polovinu svého majetku, ale z pomlouvače se stala naprosto opovrženíhodná postava a král, který přijal pomluvu je potrestán rozpadem svého království. Charakteru *lašon ha-ra* v tomto příběhu odpovídá i fakt, že *lašon ha-ra*, který je vyřčen, ovlivňuje realitu tak daleko do budoucnosti, že i jen pouhá představa jeho následků je mimo dosah pomlouvače a rozkladný potenciál *lašon ha-ra* působí zcela nekontrolovaně. Jeden rozpad zapříčiní druhý a tak dále.

והאיש הסכל יחשוב בלבו ובסכלותו הלא דבר שפתים הוא, והנה תראה כי היה מעשה הלשון מצטרף לאבותינו במדבר לעכבם, עוד יותר מזה היה גורם הלשון לבטל מלכות בית דוד ולעבוד ע"ז ולהגלות אותם מן הארץ והיה משמש עם כל סבה. ומי יודע הסיבה של אריכות גלותנו זה בין האומות אשר אין ראוי להתלות כי אם בחטא הזה, כי המבין דברי חכמה יבין איך הלשון הרע הוא המביא אל השפלות והפחיתות, והרי מרע"ה כאשר ראה הגלות במצר' לא היה תולה רק בחטא הזה כמו שנתבאר למעלה, ולכך הוא ראוי בודאי לתלות בחטא הזה כי הוא יותר מסוגל לגלות ולשפלות מהכל כאשר תבין הדברים של מעלה. ויותר מזה כי הוא סלוק השכינה, ואיך תהיה השכינה מתחבר בישראל כדכתיב (דברים כ"ג) כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע וכמו שהתבאר למעלה אל תקרי מכל דבר רע אלא מכל דבור רע, ולפיכך כאשר היו יוצאים למלחמה וצריך שיהיה ש"י עם ישראל להצילם יהיו נזהרים מלשון הרע שהוא מסלק השכינה כמו שהתבאר למעלה, כי בעל לשון הרע נבדל ונכרת מן הש"י. ועם חומר שלו הוא החטא היותר תדיר והיותר רגיל מכל חטאים, כמו שהתבאר שאמרו ז"ל (ב"ב קס"ד, ב') והכל בלשון הרע, ואם כן לא נשאר רק לתלות בחטא הזה שהיה לשעבר ועוד הוא אתנו, מכל אלה הסבות עוררנו הכל. והנה בשברון רוחי ומכאוב לבי על עם ממושך וממורט דור יתום אשר אין לו קצין ושופט ומוכיח על מעשיו כמו שהארכנו בזה בנתיב התוכחות, באולי ישמעו עם לא בינות דברי יושר ואמת, אף כי בני אדם אשר זה דרכם ואינם מבקשים רק תואנה להגביר לשון שקר כי אם היום דורשים את האמת לא נכנסו בעונש הזה כלל, רק כי הלשון שקר הוא ואשר זה דרכם כאשר ישמעו דברי יושר ואמת מחזיקים עוד בהבלם ויוסיפו לענות סרה. ועם כל זה באולי הדורות הבאות אשר לא נסתבכו בחטא ולא תעבו נפשם יפנו אל דברינו אלה ויצילו נפשם, ואחת מן פעולת לשון הרע נזכיר ודבר זה יהיה לעד ולאזכרת עון על השאר שהם רבו, בפרט במדינות אלו אשר על זה נקראתי להושיע אותם משוט לשון, והדבר זה מגיע אל המתים ואל החיים אלפים ורבבות מישראל ולא יכולתי לאטום אזני משמוע דמים אשר נשפך מידי יום יום

Překlad:

A pošetilý muž uvažuje ve svém srdci a ve své pošetilsti: Cožpak to není věc rtů? Hle, vidíš, že to byl čin jazyka, který byl připočítán našim otcům na poušti, aby je zdržel. A ještě navíc způsobil jazyk zničení království Davidova domu a sloužení modloslužby a jejich vyhnání ze Země a byl příčinou obojího. A kdo zná příčinu prodlužování tohoto našeho vyhnanství mezi národy, které není vhodné odvozovat¹⁴⁴ od jiného hříchu než je tento? Protože ten, kdo chápe slova moudrosti, pochopí, že je to *lašon ha-ra*, co přivádí k ponížení a ubohosti. A hle Moše náš učitel, mír na něj, když uviděl egyptské vyhnanství, poznal, že nezávisí¹⁴⁵ leč na tomto hříchu, jak bylo vysvětleno

¹⁴⁴ Doslova věšet – věšme vše na tento hřích = uznáváme závislost všeho na tomto hříchu.

¹⁴⁵ Doslova: „když uviděl egyptské vyhnanství, nevěšel, leč na tento hřích“

výše. A proto je určitě vhodné dávat tomuto hříchu za vinu více než všem ostatním, že se prodlužuje vyhnanství a ponížení, pochopíš-li věci řečené výše. A více než to, protože on vyhání *šechinu*¹⁴⁶ a jak by se pak mohla *šchina* spojit s Jisraelem? Jak je psáno (Dt 23) „*Vytáhne-li tábor na tvé nepřátele, střež se každé špatnosti.*“¹⁴⁷ A jak se vykládá výše, nečti *mikol davar ra*¹⁴⁸, nýbrž *mikol dibur ra*¹⁴⁹. A proto, když vyšli do války a potřebovali, aby byl Bůh, budiž požehnán, s Jisraelem, aby zvítězili, tak byli opatrní, aby nemluvili *lašon ha-ra*, protože ten vyhání *šechinu*, jak bylo vyloženo výše, protože *ba'al lašon ha-ra* je odvržen a odt'at od Boha, budiž požehnán.

I přes jeho přísnost¹⁵⁰ je tento hřích nejčastější a nejběžnější ze všech hříchů, jak bylo vyloženo, když řekli, budiž požehnána jejich památka (Bava batra 164b): „*A všichni lidé jsou podezřelí z lašon ha-ra*“¹⁵¹ A jestliže je to tak, nezbyvá nic, co by nezáviselo na tomto hříchu, který byl v minulosti a ještě stále je s námi, tak právě ze všech těchto důvodů se proti němu postavme!

A hle ve zlomenosti svého ducha a z bolesti svého srdce nad lidem vláčeným a rozervaným, nad osiřelou generací, která nemá důstojníka, strážníka, ani karatele¹⁵² jejich činů, jsme o tom více pojednali v *Netiv ha-tochachot*. Možná uslyší nemoudrý lid slova přímosti a pravdy, dokonce i lidé, jejichž je to cesta,¹⁵³ a kteří nehledají než záminku, aby posílili lživý jazyk. Protože kdyby snad dnes hledali pravdu, nevešli by vůbec v trest, kromě případů je-li to lživý jazyk, který je jejich cestou a když uslyší slova přímá a pravdivá, ještě více se utvrdí ve své marnosti a pokračují v pokřiveném jednání. A přes to všechno se snad příští pokolení, která se nezapletou do toho hříchu a jejich duše nebudou naružit¹⁵⁴, obrátí k těmto našim slovům a zachrání své duše. A my vzpomeneme jeden z projevů *lašon ha-ra* a tato věc budiž svědectvím a připomenutím hříchu i ostatních jeho aspektů, jichž je mnoho, obzvláště v těchto zemích, co jsem k nim byl povolán, abych je zachránil před bičem jazyka.¹⁵⁵ A tato věc se dotýká mrtvých i živých, tisíců a deseti tisíců z Jisraele a nemohl jsem si si zacpávat uši, abych neslyšel jejich krev, která je dennodenně

¹⁴⁶ *Šchina*, doslova přebývání, nebo Boží přítomnost je v rabínské literatuře nejčastěji odkaz na přítomnost Boha va světě. Viz Encyklopedii judaiku, heslo Shekhinah.

¹⁴⁷ Dt 23:10.

¹⁴⁸ Jakékoli špatnosti.

¹⁴⁹ Jakéhokoli špatného mluvení.

¹⁵⁰ Tzn.: „*I přes přísnost zákazu*“.

¹⁵¹ Bava batra 165a:

אמר רב יהודה אמר רב רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע.

V Schottensteinově vydání v anglickém překladu: „*Rav Yehuda said in the name of Rav: Most people are suspect of some form of thievery, a minority are suspect of sexual immorality, and all people are suspect of lashon ha-ra.*“

¹⁵² קצין se v moderní hebrejštině používá důstojník. שוטר jako policista. Jastrow překládá slovo קצין jako magistrate, leader, prominent man, influential man. Zvolila jsem překlad důstojník, abych zdůraznila rys jeho důstojnosti.

¹⁵³ Nemoudré chování je jejich zažitý způsob jednání.

¹⁵⁴ Dosl.: nebudou toužit jejich duše. Budou bezelstné.

¹⁵⁵ Jób 5:21.

prolévána.

Výklad:

První větu : „*A pošetilý muž uvažuje ve svém srdci a ve své pošetlosti: Cožpak to není věc rtů?*“ chápu v tom smyslu, že jen pošetilec by mohl ublížení zlou řečí kvůli tomu, že je na první pohled méně zjevné, považovat za menší než fyzické ublížení. Na začátku Maharal shrnuje probrané případy prodlužování putování na poušti, rozpad Davidova království, aby mohl přikročit k dalšímu navazujícímu tématu. Připisuje na účet *lašon ha-ra* současnou diasporu a její protahování, stejně jako tomu bylo s egyptskou diasporou, jak bylo vysvětleno výše. Pomocí výkladové metody *al tikrej*¹⁵⁶ rabi Löw zdůvodňuje z verše Deuteronomia vzdalování Boží přítomnosti od Jisraele.

Závěrem Maharal nepřímou vyzývá své současníky rabíny, aby nebyli lhotejní a snažili se zasáhnout proti tomuto zlořádu a vyjadřuje naději, že snad někoho ovlivní v dobrém a ne-li ve své generaci, tak snad už v příští.

3.2 Dopis žáka Jisraela Maharalovi

(וזהו לשון הכתב הנשלח)

מלאך ה' בתוכינו. ישכון כבוד בארצנו. משיח צדקנו. בראשנו מלכנו. מלך יהודה. לתורה ולתעודה. גבורת השנים וענווה. שר צבא ישראל היושב אתנו למראה עינים. ישפוט צדק לאפסי ארץ להקים. תורה וחקים. ארצנו ומצוקים. ירוצצו כברקים. לכבוד שם תהלתו. אל חדר הורתו. לשמוע חכמתו. הארכה מארץ ורחב ידים. תחת כל השמים. יפרוש כשחר על ההרים לפני מחנה ישראל להאיר יומם ולילה. לא ימוש מתוך אהלו. הליכות עולם לו. נתיבת חכמה ילך בדרך החיים. להבין ולהורות נתן לבו כלב האריה. אשר יחיה עניי צאן קדשים הוא הדגל הנורא. כבוד יוצרו וכבוד התורה. אדוננו רכב ישראל ופרשיו גאון עולם משוש דורו, ראהו וישמחו במלכותו אדון כל הארץ יקרא. הגאון המופלא מוהר"ר יהודה ליווא יחי אדוננו לעולם וכסאו כשמש ייהלום יכין נצח. מיום בא אדוננו לשבת בארצנו ארץ מערין ידידות משכנותיך ועדר ה' צאנינו מאליפות בחוצותינו טלאים מבוקרים מבקרים בהיכל מלך ישבו לפניך עדרים לשמוע תורתך ישאו מדברותיך, נכספה אליך וגם כלתה נפשי ובני גילי לבנו ובשרנו ירננו. אשריך ארץ מערין שמלך בן חורין בקרבך קדוש ראש גלות ישראל מקור החכמה והתבונה אשר, ממנו ישקו כל העדרים ישאבו מימיו הנאמנים ממנו פנה ממנו יתד ממנו פרוק לא תחסר דבר כל יקר ראתה עיני עין לא ראתה זולתך בדורנו, ואתה אדוננו. נוראות בצדק תעננו. לנו ולמולדתנו

Překlad:

(A toto je jazyk zasláního dopisu:) „Posle Boží mezi námi, at' důstojnost spočívá v naší zemi¹⁵⁷.
Náš spravedlivý pomazaný. Náš král v našem čele. Král Judy v učenosti i vyznamenáních¹⁵⁸,

¹⁵⁶ Dosl. *nečti tak nýbrž tak*. Rabínské hermeneutické pravidlo, jímž vykladači vyzvedávají zasunutý význam textu. Petr Sláma vysvětluje *al tikrej* takto: „*nečti zde...* אל תקרי [al tikrej] Fráze midrašistické exegeze. Na základě předpokladu záměrné mnohoznačnosti písemné Tóry vybízí ke čtení s jinou než masoretskou vokalizací“ Sláma, P. Tanu rabanan: antologie rabínské literatury, Praha, Vyšehrad, 2010. str. 481.

¹⁵⁷ Srv. Ž 85:10

¹⁵⁸ Srv. Iz 8:20

udatnosti léty přibývajících. Kníže zástupů Jisraele, který s námi sídlíš vystaven našim očím. Spravedlivě soudíš, abys celou zemi povzneseš, s učením i nařízeními. Andělé i spravedliví¹⁵⁹ chvátají jako blesky¹⁶⁰, aby uctili slávu jeho jména, do jeho učebny, aby poslouchali jeho moudrost delší než země a širokou jako širé nebe. Prostírá se jako svítání nad horami, aby před táborem Jisraele zářil dnem i nocí. Nevychází ze svého stanu¹⁶¹. Rozumí cestám světa. Po trase moudrosti kráčí cestou života. Dává své srdce, jako srdce lva, aby porozumněl a učil.¹⁶² Ty kdo oživuješ chudáky ze svatého stáda, jsi strašlivá korouhev¹⁶³. Jsi poctou svému Stvořiteli a děláš čest Tóře. Náš pane, vozataji Jisraele a jeho jezdců, gaone celého světa, radosti svého pokolení. Pohleďte na něho, a radujte se z jeho králování, ať je zván pánem celé země.“

Zázračný *gaone*¹⁶⁴, náš učitel rabi Jehudo Livo, kéž žiješ navěky náš pane, jehož trůn necht' září jako slunce¹⁶⁵ a je věčně upevněn. Ode dne, kdy jsi náš pane přišel, aby jsi se usadil v naší zemi Moravě, milé jsou Tvé příbytky¹⁶⁶, stádo Boží našeho dobytka¹⁶⁷ roste v našich ulicích.¹⁶⁸ Vybraná jehněta¹⁶⁹ navštěvují královský palác. A stáda se před Tebou usazují, aby poslouchala Tvé učení a Tvými slovy jsou povznášena. Má duše se Ti vydala a zdokonalila se a mí vrstevníci, naše srdce a naše těla, jásají.¹⁷⁰ Jsi šťastná země moravská, kde panuje svobodný člověk,¹⁷¹ země v jejímž středu je svatá hlava jisraelské diaspory, pramen moudrosti a porozumění, který napájí celá stáda. Čerpají Tvé důvěryhodné vody¹⁷². On je základním kamenem i skobou, na níž vše závisí, od něho přijde řešení a nebude nic scházet.¹⁷³ Jeho oči viděly vše vzácné.¹⁷⁴ V našem pokolení oko neuvidí

¹⁵⁹ Ketubot 104a. Raši ke Ketubot 104a vysvětluje: מלאכים וצדיקים מצוקי ארץ - אראלים ומצוקים

Kontext je tento: Rabíni řekli bar Kaparovi, aby se zeptal na Rabiho stav. On přišel a zjistil, že Rabi zemřel, roztrhl svůj oděv a posunul tu trhlínu dozadu. Když se vrátil, řekl: Andělé a spravedliví vzali schránu.

¹⁶⁰ Nah 2:4

¹⁶¹ Přirovnává Maharala k Jehošuovi, viz responsum rabi Menaše Kleina dostupné na webové adrese: < http://www.tshuvos.com/showSefer.asp?sefer=Mishne_Halochos_13&name=%EE%F9%F0%E4%20%E4%EC%EB%E5%FA%20%E7%EC%F7%20%E9%E2&min=1&max=226&separator=no&numCode=224 > [cit. 5. května 2013].

¹⁶² Jiná možnost překladu by byla: „K porozumění a k vyučování mu dal (Bůh) srdce jako srdce lva.“

¹⁶³ Snad jde o odkaz na první místo Jehudy v pořadí kmenů putujících pouští každý pod svou korouhví. Viz Nu 2. nebo 10. kap.

¹⁶⁴ Génie!

¹⁶⁵ Ž 89:37

¹⁶⁶ Ž 84:2

¹⁶⁷ Řeč je bezpochyby o lidech v obci nikoli o jejich zvířatech.

¹⁶⁸ Ž 144:13

¹⁶⁹ Jednorodí berani vybraní k obětování (Arachin 13a-b).

¹⁷⁰ Ž 84:3

¹⁷¹ Kaz 10:17

¹⁷² Iz 33:16

¹⁷³ Prostěji bychom to mohli vyjádřit slovy: „Na něm to stojí, na něm to visí“. Text se vztahuje na kmen Jehuda, proto ho asi Jisrael vybral.

Zach 10:4 „Od něho je cimbuří, od něho stanový kolík, od něho válečné lučiště, od něho pochází i každý zotročovatel.“

Kralický překlad: „Od něho úhel, od něho hřeb, od něho lučiště válečné, od něho též pojde všeliký úředník.“

Even Šošan k heslu mimenu pina mimenu jated: „הוא משמש יסוד ועיקר לדבר, הוא מקום וראשית“, str. 1497

¹⁷⁴ Job 28:10

nikoho jako jsi Ty. Ty jsi náš pán. Nám i naší rodné zemi spravedlivě odpovíš na ty ohromné věci.¹⁷⁵

Výklad:

Dopis začíná dlouhou eulogií, kterou autor vyjadřuje velikost své úcty k Maharalovi. Jisrael používá velmi symbolickou a květnatou řeč, která je složena především z odkazů na Bibli, místy i na Talmud a různé modlitby. Často vybírá místa, která se vztahují ke kmeni Jehuda, a rád se odkazuje na poetické knihy Bible. Tento dopis zřejmě libě zní sluchu, zvyklému slýchat stejná slova v synagoze nebo ve studovně, v originále se dokonce na některých místech rýmuje. Žel po překladu do češtiny je poněkud obtížné vytušit v textu souvislou linii. Odkazy, které jsem byla schopná identifikovat jsem poznamenala pod čáru, ale je pravděpodobné, že mi některé unikly.

הביטה וראה את חרפתנו. כסה כלימה את פנינו. דאבה נפשנו. מקול מחרפינו ומגדפינו. בעלי לשון יגדילו לשונם יפערו לבלי חוק מכעיסים את ה' ואת עמו, אשר בזרוע רמה. יעשו אתנו מלחמה. באמרם עלינו כל היום שם של לעז ולזות משפחות נאדל"ר (פי' ה"ו ממזר) ירחיבו דבריהם עלינו כל מחשבותיהם, ישיחו בנו יושבי שער, נער ובער, ימיקו ברע עושק ידברו על קדושי עליון נפשות יקרות, נשמות טהורות צרורות ומצומצמות תחת כסא כבוד אלהינו בצרור החיים עם אבותינו יקבלו פני השכינה ראשונה במעלה עליונה רואים פני מלך הקדוש הנאהבים והנעימים בחייהם מנשרים קלו ומאריות גברו לעשות רצון קונם וחפץ צורם, יזכרם אלהינו לטובה וזכותם יעמוד לנו. ואהי נגוע ולבי קרוע אחשבה לדעת שוא ועמל הוא בעיני, לאשר שמענו גם ראינו גדולי הדור חכמי ישראל הקרובים והרחוקים לבשו קנאה לשם ה' צבאות ידברו נפלאות ככחם אז כוחם היום עמנו בחייהם חיותם יוסף ה' ויאריך שנותם וגדולתם לאורך ימים.

Překlad:

Popatři a podívej se na naši pohanu,¹⁷⁶ povlak hanby na našich tvářích, na sklíčenost našich duší z hlasu těch, kdo nás haní a proklínají nás. Těm, kdo jsou navyklí hodně mluvit, rostou jejich jazyky. Jsou rozjívění a bez zákona ti, kteří hněvají Boha a jeho lid, a mají vztyčenou paži¹⁷⁷. Válčí s námi, když nás každý den nazývají sprostým a urážlivým jménem „*rodiny Nadlerů*“ (tzn. nedej Bože *mamzer*). Rozšiřují o nás svá slova, všechny ty smyšlenky. Ti, kdo sedí v bráně si o nás povídají.¹⁷⁸ Mladík a tupec šťourají zlým rýpáním,¹⁷⁹ mluví utrhavě o svatých Nejvyššího, vzácných duších. Ryzí duše spojené¹⁸⁰ a směstnané pod úctyhodným trůnem našeho Boha ve svazku živých s našimi otci, přijímající tvář Boží přítomnosti¹⁸¹ na nejvyšší úrovni první, vidí

¹⁷⁵ Ž 65:6

¹⁷⁶ Pl 5:1

¹⁷⁷ Vztyčená paže je silácké gesto. Pomlouváči, na které si Jisrael stěžuje už jsou tak otrlí, že pomlouvají veřejně, chovají se bezostyšně.

¹⁷⁸ Ž 69:4

¹⁷⁹ Ž 73:8

¹⁸⁰ IS 25:29 mírně jiný kontext (Abigail blahorečí Davidovi).

¹⁸¹ Jerušalmi, Eruvin, perek 5, folio 31a, gemara:

„אילולא דיין אלא שהיה מקבל פני רבו שכל המקבל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה,“ Dostupné na webové adrese <www.mechon-mamre.org/b/r/r2205.htm> [cit. 5. května 2013].

tvář svatého Krále, ti, kdo jsou milovaní a příjemní ve svém životě. Jsou lehčí než orli a statečnější než lvi¹⁸² ve vykonávání vůle svého Stvořitele a jsou předmětem touhy svého Tvůrce. Necht' je náš Bůh vzpomene k dobru¹⁸³ a jejich zásluhy¹⁸⁴ kéž stojí při nás. Jsem zasažen¹⁸⁵ a mé srdce je rozervané¹⁸⁶, mé myšlenky jsou zoufalé a únava je v mých očích.¹⁸⁷

K naší radosti¹⁸⁸ jsme uslyšeli a uviděli, že velikáni generace učenců Jisraele blízcí i vzdálení se oděli v horlivost ve jménu Boha zástupů, vši silou promlouvají o úžasných věcech. Necht' je dnes za jejich života jejich moc s námi. Necht' Bůh přidá k jejich žití a prodlouží jejich léta a jejich velikost na dlouhé časy.

Výklad:

Toto je asi nejvěcnější pasáž dopisu. Po úvodním chvalozpěvu se Jisrael dostává k popisu vlastních záležitostí. Stěžuje si, že pomlouvačům, kteří sužují zbožné rodiny, se daří a zůstávají bez trestu.

Když Jisrael píše „*velikáni generace učenců Jisraele blízcí i vzdálení se oděli v horlivost ve jménu Boha zástupů*“ hovoří podle mého názoru o kletbě Maharala a dalších učenců z roku 1583,¹⁸⁹ kterou roku 1588, snad na popud tohoto dopisu obnovil a rozšířil.

גם מנהיגי הדור גדולי ישראל אשר היו לפנינו וקנינו וחכמינו אשר בימינו הלכו למנוחתם תמ"כ, כולם נתעצמו לדרוש ולחקור אחר מוצא הדבר, הבינו ביראת ה' ודעת קדושתם ברוב חכמתם עמדו חקרו בחקירות שבעתים, מצאו העול והשקר הזה שלא היה מתחלתו רק עלילות דברים ואויבים הוציאו לקול הזה והוא שקר מוחלט מעיקרא, כאשר אדונינו ראה מישרים בכתבים הללו אשר כתבו חכמי הדור שלא אחד נתן ריוח בין הדבקים בה' אלהינו יגידו צדקתם לעם נברא שבטי י"ה עדות לישראל נטע נאמנים מגורת זהב כלה זרע אמת קודש הלולים, ואתה אדונינו למה אתה לא תעננו ותניחנו ביד מונינו ומענינו ואיה קנאתך וגבורתך המון רחמיך ואמתך עלינו התאפקו, כי מה נאמר ומה נדבר אחר את אשר ראינו את אדוננו אבינו אתה מלך ישראל ומנהיג הדור ראש שבטי יה שבט מישור שבט מלכותך לעשות צדקה ומשפט בקרב הארץ, ובדבר זה תביט ותחריש ויאטים אדוננו אנניו משמוע זעקתנו וצעקת אחינו אשר ישועו מזרוע רמה ואין מושיע לנו בכל

¹⁸² 2S 1:23

¹⁸³ Od slov „*milovaní a příjemní*“ až po toto místo je citát z modlitby *Av ha-rachamim*. Její text je dostupný např. na: < http://en.wikipedia.org/wiki/Av_HaRachamim#Text_of_the_Av_Harachamim > [cit. 5. května 2013].

¹⁸⁴ Počínaje slovy „Jsou lehčí než orli“ až posud jde o úryvek modlitby na památku zesnulých *Av ha-rachamim*.

¹⁸⁵ Ž 73:14

¹⁸⁶ Jl 2:13

¹⁸⁷ Ž 73:16

¹⁸⁸ Zde se nabízí dvě možnosti překladu: 1) *la'ašer* – k tomu, co („*Potom, co jsme uslyšeli...*“)

2) *leošer* – ke štěstí („*K naší radosti jsme uslyšeli...*“).

¹⁸⁹ „*At this date (1588) he renewed and enlarged the scope of the ban which he, together with ten scholars of Prague, had pronounced in 1583 against the "Nadler" calumny. On the present occasion he acted in conjunction with Eleazar of Worms at Posen, and Mordecai Jaffé, Isaac Cohen Shapira, Joseph b. Isaac ha-Levi Günzburg, and Uri Lipman Hefez at Gnesen... There was also printed at Prague (1598) the funeral sermon preached by Löw on the death of Akiba Günzburg of Frankfort.*“ Z článku dostupného na těchto webových stránkách: < <http://worldconnect.rootsweb.ancestry.com/cgi-bin/igm.cgi?op=GET&db=lorenfamily&id=I62003> > [cit. 5. května 2013].

החכמים האלה אשר בכל ערי ישראל, אם אין פניך הולכים לשלח רוחך רוח חיים להחיות עם רב עיני כל ישראל עליך בדור הזה שלחך ה' למחיה להעמיד עליונים ותחתונים כלם לא נבראו אלא לצוותא ולשרתך, רועה ישראל האזינה הבט נא וראה שברון לבנו ודאבון נפשנו ונפשות עם ה' קהל גדול אשר מימים רבים נתרבה ונתערבה המשפחה הזאת בכל גלות ישראל רבו להגדיל בנים יולדו דור שלשים ישובו הנח. אליך זעקו מקצה ארץ במר נפשם יתחננו להרים המכשול הגדול הזה מדרך עם ה' אלה המלבינים את פניהם שופכים דמיהם ודם זרעותיהם מגדפיהם ומחרפיהם, ימיקו בעונותיהם, אשר יוציאו רוחם על ישיני עפר יכזבו על קדושים אשר בגן אלהים מסיבתם, ככבי אור מסילותם מתהלכים חוג שמים מחיל אל חיל יראו פני אלהים, בני עליה הם ילילו על משכבותם בדבר אלה המטיחים נגד מעלתם ידברו עתק ואנחנו מבני בניהם באנו לך כביר ונאור רוח אפינו, משיח צדקינו. יחיד בדורנו. עין הארץ עליך עיני ישראל ישברון לאמור יהוד"ה יעלה בתחלה כי לו העוז והגדולה, איש מצליח יריע אף יצריח. גבור המושיע תעיר ותריע, אלוף יהודה ככור אש וכלפיד יבער באויבינו ואויבי הש"י יגער יתמהו מגערתו יחילו מאימתו תקפו וגבורתו כאש דברתו יתפוצצו הררי עד מהוד נחרות אימת נוראותיך, ולנוגה ברק חניתיך יתהלכו וימשכו כל החכמים המסתעפים אליך לחסות בכנפיך יתלו זינם למלאות דבריך יסכימו על דברי אמת וענות צדק חכמי תורה יודעי מצות ה' האלופים הרבנים אשר במדינת מעררין הסמוכים עליך ואחריהם יחלקו גם שרי המדינה מנהיגי צאן קדשים גבורים אנשים חזקים מאושישים המה הגדולים האלופים כשרפים מעופפים רבנים דק"ק פראג, אמרתי שכל אלה לא יסרבו נגד גדול אדוננו ואלוף דורנו ואל ידחו את רבן לכל אשר יצום ויבקש רום מעלתו, בפרט בגדור פרצה הזאת אשר הוא כבוד אלהים חסד ואמת את החיים והמתים קדושי עליון משרתי אלהינו, ע"פ ראיות ברורות אשר לפנינו יראו עין בעין צדקתם ותהלתם של הראשונים חכמי ישראל עשו אשר בכחם, וגם אתה אדוננו יגדל נצח לא ימוש מזרעו וזרעו עד עולם. דברי המדבר בנפש נכאה וברוח נמוכה, תלמידך ישראל אשר בך יתפאר:

Překlad:

Také vůdcové generace, velikáni Jisraele, kteří byli před námi, naši starší a naši učenci, kteří za našich dnů odešli na svůj odpočinek, budiž jejich odpočinek důstojný, všichni se snažili hledat a pátrat po původu té věci. Pochopili to ve své bohobojnosti a při vědění pocházejícím z jejich svatosti a ve velikosti své moudrosti¹⁹⁰ vytrvali a zkoumali to mnohými¹⁹¹ zkouškami. Nalezli křivdu a lež, které od začátku nebyly ničím jiným než urážlivými řečmi. Nepřátelé vynášejí tuto fámu¹⁹² a je to absolutní lež od samého kořene. Když náš pán pohlédne na ty správné spisy, které napsali moudří své generace, že nikdo nesmí vklínit mezeru ve lnutí celého Jisraele k Hospodinu našemu Bohu, jak vyhlásili svá spravedlivá slova lidu stvořenému v kmenech Božích, která jsou zasazena pro Jisrael jako pravdivé svědectví, setba zasvěcená k oslavě¹⁹³, jednoduchá zlatá menora¹⁹⁴.¹⁹⁵ A Ty náš pane, proč nám neodpovídáš a necháváš nás v moci našich tyranů a mučitelů? A kde je Tvá horlivost a Tvá statečnost? Množství Tvé slitovnosti a věrnosti se nám neprojevuje.¹⁹⁶ Protože co máme říci a co máme povědět¹⁹⁷ po tom, co jsme viděli našeho pána a našeho otce, Ty jsi král Jisraele a vůdce pokolení, hlava kmenů¹⁹⁸ Božích, žezlo přímosti je žezlo

¹⁹⁰ Př 9:10.

¹⁹¹ Dosl. „sedm krát sedm krát“.

¹⁹² קול - dosl. „hlas“ překládám zde i nadále jako „fáma“.

¹⁹³ Lv 19:24.

¹⁹⁴ Zach 4:2 Tzn. Z jednoho kusu zlata.

¹⁹⁵ Slova učenců: jsou pro Jisrael jako sazenice pravdy.

¹⁹⁶ Iz 63:15n.

¹⁹⁷ Gn 44:16.

¹⁹⁸ 1 Sam 15:17.

Tvého kralování,¹⁹⁹ abys zjednal spravedlnost a právo²⁰⁰ v zemi. A na tuto věc se díváš a mlčíš²⁰¹ a zacpáváš si uši, náš pane, abys neslyšel náš křik a úpění našich bratrů, jímž se dovolávají Tvé pomoci před vztyčenou paží. Žádný z těch moudrých, kteří jsou ve všech městech Jisraele nás nezachránil. Oči celého Jisraele jsou upřeny na Tebe, zda Tvá přítomnost nepůjde,²⁰² abys poslal svého ducha, ducha života, aby oživil velký lid.²⁰³ V této generaci Tě poslal Hospodin, abys oživoval a stavěl na nohy ty nejvyšší i ty nižší. Žádný z nich nebyl stvořen leč pro rozkazy a službu Tobě. Pastýři Jisraele, vyslyš nás!²⁰⁴ Rač shlédnout a podívat se na roztržštění našich srdcí a nárek našich duší a duší lidu Hospodinova, shromáždění velikého, které se množí už po mnoho dní. A tato rodina se promísila do celé obrovské diaspory Jisraele, aby vychovávali syny a byla zplozena třetí generace²⁰⁵ a vrátí se sem. K Tobě volají ze všech končin země, v hořkosti svých duší úpěnlivě prosí, abys pozvedl tuto velkou překážku z cesty lidu Hospodinova. A to jsou ti, kdo způsobují zblednutí jejich tváří,²⁰⁶ prolévají jejich krev a krev jejich potomstva,²⁰⁷ rouhají se a haní.²⁰⁸ Shnijí ve svých hříších. Ti kdo vyvádí svého ducha nad ty, kdo leží v prachu, pomlouvají svaté, kteří jsou na hostině v zahradě Boží, jejichž cestou je světlo hvězd²⁰⁹, procházejí nebeské dráhy²¹⁰ od síly k síle²¹¹ až nakonec uvidí tvář Boží.

Ti nejlepší nařikají na svých lůžkách²¹² nad touto věcí. Ti, kdo poškozují jejich vznešenost drze mluví²¹³. A my synové jejich synů přicházíme k Tobě, veliký a osvětlený dechu našich chřípí, náš pomazaný spravedlivý. Jsi jedinečný v našem pokolení. Oko země, zkroušené oči celého Jisraele na Tebe hledí, řkouce: Jehuda, necht' vystoupí co nejdřív, protože on má sílu a velikost. Jsi člověk úspěšný, který dokáže troubením vyburcovat lid. Hrdino zachránče zapaluješ a rozechvíváš zvukem šofaru. Vznešený Jehuda, jako kotel ohně a jako pochodeň necht' spálí²¹⁴ naše nepřátele a nepřátele Hospodina, budiž požehnán. Necht' se na ně oboří a oni budou zděšeni jeho hněvem a třesou se hrůzou před jeho převahou a útočností. Jeho slova jsou jako oheň. Velehory se

¹⁹⁹ Ž 45:7.

²⁰⁰ Gn 18:19.

²⁰¹ Abk 1:13.

²⁰² Ex 33:15.

²⁰³ Gn 50:20.

²⁰⁴ Ž 80:2.

²⁰⁵ Viz výklad.

²⁰⁶ Bava mecia 58.

²⁰⁷ Zmínkou o prolévání krve Jisrael upozorňuje na spojení *lašon ha-ra* se třemi velkými hříchy, jak je psáno v Jerušalmi v traktátu Pea 15 d. Viz výše v této práci.

²⁰⁸ 2Kr 19:22.

²⁰⁹ Ž 148:3.

²¹⁰ Job 22:14.

²¹¹ Ž 84:8.

²¹² Oz 7:14.

²¹³ Ž 94:4.

²¹⁴ Za 12:6.

roztříští²¹⁵ před velkolepostí jeho hněvu a bázní z jeho úctyhodných činů. K záři Tvého blýskavého kopí půjdou a budou přivábeni všichni moudří, kteří z Tebe vyrůstají²¹⁶, aby se ukryli v Tvé náruči. Chopí se zbraní, aby naplnili Tvá slova. Učenci Tóry znalí v micvot Hospodinových budou souhlasit s pravdivými slovy a spravedlivou reakcí, vznešení rabíni v zemi moravské v Tobě nacházejí oporu. Po nich necht' se také účastní knížata této země, pastýři ovcí, svatí lidé stateční a silní. Necht' jsou povzbuzeni, ti velcí a vznešení jako okřídlení serafové, rabíni ze svaté pražské obce. Řekl jsem, že nikdo z nich neodepře našemu velkému pánu a náčelníkovi našeho pokolení a nevzdorují učiteli ve všem, co nařídí a vyhledávají výši jeho vznešenosti, obzvláště v zacelení této trhliny, což je Boží slávou, shovívavostí a pravostí pro živé i mrtvé, svatě Nejvyššího, služebníky našeho Boha.²¹⁷ Podle jasných důkazů, které jsou před nimi, pohlédnou z oka v oko²¹⁸ spravedlnosti a na slávu prvních učenců Jisraele, kteří učinili, co bylo v jejich silách. A také Ty, náš pane, necht' věčně rosteš. Necht' nevychází jeho jeho²¹⁹ potomstvo a potomstvo jeho potomstva až na věky.²²⁰ To jsou slova člověka hovořícího s maličkou duší a poníženým duchem,

Tvého žáka Jisraele, který se v Tobě oslavuje.²²¹

Výklad:

Autor dopisu pokračuje v pochvalné řeči na velikány Jisraele, kteří ve svých dílech pojednali o *lašon ha-ra* a neodpustí si osten výčitky v otázce, proč Maharal nevystupuje na obranu pomlouvaných. Nazývá rabi Löwa králem Jisraele a ptá se po jeho statečnosti a slitovnosti. Závěrečný chvalozpěv vyjadřuje důvěru v sílu rabi Löwa zastavit nadlerskou aféru.

Některé Jisraelovy obraty mají několik možných výkladů, jako například „třetí“ nebo „trojitá generace“ Mohl by to být odkaz na trojí nebo tříletá zvířata, která rozsekl Avram při obětování při smlouvě mezi rozpuřenými kusy²²² nebo na trojitý provaz, který je pevnější než provaz jednoduchý.²²³ Další možnost výkladu je, že jde o odkaz na verš Gn 15:16 „*Sem se*

²¹⁵ Abk 3:6.

²¹⁶ Dosl.: „větví se z tebe“

²¹⁷ V tom smyslu, že předcházení nadlerismu – tj. trhlině ve vztahu Jisraele k Bohu je odměněno Boží slávou, shovívavostí...

²¹⁸ Tváří v tvář.

²¹⁹ Maharalovo.

²²⁰ Nevycházení znamená nevycházení ze synagogy, neustávání v modlitbě či studiu. Podle tradice takto nevycházel Jehošua bin Nun, nástupce Mošeho. Viz text rabi Menaše Kleina, dostupný na této webové adrese: < http://www.tshuvos.com/showSefer.asp?sefer=Mishne_Halochos_13&name=%EE%F9%F0%E4%20%E4%EC%EB%E5%FA%20%E7%EC%F7%20%E9%E2&min=1&max=226&seperator=no&numCode=224 > [cit. 5. května 2013]

²²¹ Jeho věhlas je umocněn tím, že je žákem někoho tak věhlasného jako je Maharal.

²²² Gn 15:9.

²²³ Kaz 4:12.

„však vrátí až čtvrté pokolení, poněvadž do té doby nebude vina Emorejce ještě dovršena.“ Jisrael možná chtěl říci, že už byla zplozena třetí generace, takže ta čtvrtá už na sebe nenechá dlouho čekat. To lze pochopit jako vyjádření naděje na návrat do Jisraele (a příchod mašiacha) a nebo také jako narážku na onu vinu Emorejce a na utrpení zakoušené pomlouvanými rodinami. „Třetí“ také může být opis pro „nejlepší“, jak se píše v Pes 68b.²²⁴

Totožnost autora zůstává nezřetelná, z dopisu je zřejmé, že žil na Moravě a podepisuje se pouze jako Jisrael. Postavení Jisraela neobjasňuje ani Maharalova odpověď níže. V otázce jeho vztahu k Maharalovi se nabízí jednoduchá teorie,²²⁵ že byl Maharalovým studentem v době, kdy tento působil na Moravě (v letech 1553–1573) jako mikulovský rabín a jako moravský vrchní rabín. Dataci dopisu Scherwin umisťuje 15 let po Maharalově odchodu z Moravy do Prahy, tedy zhruba do roku 1588.²²⁶

3.3 Maharalova odpověď:

Rabi Jehuda Liva po citaci Jisraelova dopisu uvádí přehled názorů devíti významných učenců na problém *lašon ha-ra*. Těmto proslovům a proslovům dalších dvou učenců, které Maharal uvádí za svou odpověď se v této práci nebudu věnovat. Nyní se budu zabývat odpovědí samotného Maharala, která začíná těmito slovy:

ישבתי וראיתי דמעות העשוקים, "הנאנחים ממעליבים ושותקים", "והנה בא אלי שועתם ממרחקים", "דמיהם ודמי זרעם נואקים", "הוכו" בדברי נרגן ובהם נזקים, "בשוט לשון מוכים ולוקים", "נספים בלא משפט וחקים", "בדברי שקר ישעו ומחזיקים", "צאצאי ישראל בלשונם הרע מדקים", "למדו לשונם דברים רקים", "אמרו מי אדון בשחקים", "לירות במסתרים תמימים וצדיקים. לכן רוחי אעורר בקרבי, כאיש גבור מלחמות יריע אף יצריח, וארים כשופר קולי להשמיע אל כל גלות ישראל. ומי יתן לי שאגת אריה וקול שחל שאוג אשאג להגיד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. כי כאשר האדם ישקול בדעתו עון הזה אשר בישאל הוא יחרד לבבו ויתר ממקומו, כי בדבור אחד מוציא דבה ולעז על רבבות ישראל חיים ומתים. ועל הכל שאין איש בעו"ה בדור הזה מוחה, ויותר הפלא ופלא להוציא דבר שקר שאין לו ידים ורגלים לא שורש ולא ענף, רק עיקר בנינו על עמל וכעס שחוק והתול של בעלי הדבה, לומר כי בן היה נושא אמו בבלתי הכרה. התשכח אשה עולה ואת בן בטנה לא תזכרנו, שומו שמים על זאת, ואלו היה הדבר מקובל מאיש חסיד ובעל מעשים הי' ראוי לומר הלא רוח שקר ועושים מדבר בו, כי כל מעשה שלא נמצא לו חבר וריע הוא לבדו דבר באין ספק שמו נעדר, שלא נשמע כיוצא בזה מעולם. אך ראשיתו הוא בעלי הדבה ושורשו שורש צפע נחש הקדמוני, הם אנשים בורים מכל חכמה עמי הארץ אשר דרכם זה כסל למו קולם כנחש ילך ורוכבם סמאל, הם בני אדם מדמים עצמם חכמים מסמאים עיני הבריות ומתעים אותם, אומרים טליהך צח ומצוחצח השמר לך לבלתי התגאל. ותחת אשר

²²⁴ „A anglická poznámka v Schottensteinově vydání: „*The Gemara relates how greatly one sage cherished the holiday that commemorates the giving of the Torah: Every year, on the day of Atzeres (Shavuot), Rav Josef would say to his servants: „Prepare for me a third-born calf. [I.e. a calf that is the third issue of it's mother's womb, which is more tasty than those that preceded it (Rashi) because during the first two births the mother was still developing (Rashi to Shabbos 11a).]*“

²²⁵ Kterou nabízí Sherwin, s. 27.

²²⁶ Sherwin, s. 27.

היה להם לבער להכרית לשון שקר, הם מחזיקי דבה ומתעים בני אדם בדברי תוהו, וישימו תורת הלשון תורתם והוצאת הדבה חכמתם, מורים באצבע ושלח און, וכל זה מפני שהם ערומים מכבוד התורה, רוצים להתגבר בקלון החיים והמתים להיות להם לכבוד ולתפארת ויעטו כמעיל בשתם וקללה כמדם וישוב במחשבתם עליהם, כי כך פסק שמואל דיניהם (קידושין ע', א') כי הפוסלים שם פסול עליהם וטומאתם עמהם, אך כל איש צדיק חכם בסודם לא בא נפשו ולא עלה על לבו כזבים אלו, וא"כ ח"ו לא תהיה משפחה כשירה בישראל אשר לא עלה עליה הכורת הוא הלשון אשר לא הטיל בה נחש הקדמוני זוהמא, כמו שאזנינו שומעים ולא אחד. אך הדבה הנזכרת יותר עמי הארץ מסרכי סרוכי, ולא בשביל שיש לדבה זאת פנים יותר כי לו פנים קלקול וקול שוברים עמו כמו שאמרנו כי אין בכל הוצאות דבה דבר שאין לו יד ורגל כמו זה, רק כי דבה הזאת מעמיקים בעלי לשון הרע בכמה לשונות ורמיזות ומליצות משונות זו מזו והם כמדקרות חרבות עד כי ירא האדם ממדקרות חרבות שונות, ויהי לאות ולמופת לבני מרי ולכל איש רע ובליעל. ולכך בעלי הדבה ביותר מסרכי סרוכי בזה, עם סבה אחרת מצורף לזה, כי הרה עמל וילד שקר במקום אשר שם גסות החומר וארץ לא מטהרה ולא גושמה ממקור החכמה אשר אין זה פריו. ואלה תולדות הלשון פתי יאמין לכל דבר הבל ושבוש כי אין להוצאת הדבה הזאת שום פנים כלל, ולא היה צריך לדבר מזה כלל ולהביא ראיה לבטל דבר זה, וראוי שיאמר על מי שבא להוכיח ולברר הדבר שהוא מן המושכלות הראשונות וירצה לברר בראיות ובהוכחות שאותו אדם נחשב לפתי כאלו אין אצלו מושכלות ראשונות ידועות בעצמם מבלי ראיה והוכחה. אך במה שלב האדם מלא הוללות מעצים עיניו מראות האמת וחשכו עיני שכלו עד כי ישים האור לחושך והמתוק למר, עד כי הורגל נפשו החסירה להכחיש המושכל ראשון ידוע לכל אדם עד שצריך לברר אליו אף המושכלות הראשונות, ולכך אף כי הדבר הזה אין צריך ראיה והוכחה לאיש משכיל אך לבני אדם קצרי השכל מאמינים לכל דבר צריך ראיה ובירור:

Překlad:

Seděl jsem se a pohlédl na slzy utlačovaných²²⁷, vzdychajících pro urážky²²⁸, ale mlčících. A hle, přišlo ke mně zdáli jejich volání o pomoc. Jejich krev a krev jejich potomstva sténá.²²⁹ Slovy reptáků jsou biti a skrze ně na ně přichází újma.²³⁰ Bičem jazyka²³¹ jsou biti a bičováni. Hynou bez soudu a bez zákona²³². Pod lživými slovy úpí a přesto vytrvávají. Výhonky Jisraele jsou drceny zlým jazykem trapičů. Učí svůj jazyk prázdná slova²³³. Říkají: „*svým jazykem vládneme, kdo je nějaký Pán v oblacích?*“²³⁴ Střílejí zákeřně na prosté a spravedlivé²³⁵, proto burcuji ve svém nitru svého ducha, jako když se válečník rozzuří a zařve²³⁶. Pozdvihám jako šofar svůj hlas²³⁷, aby byl slyšen v celé diaspoře Jisraele. A kdo mi dá řev lvíčete a hlas lva²³⁸? Řevem zařvu, abych svému lidu oznámil jeho vinu²³⁹ a domu Ja'akovovu jeho hřích. Protože když člověk ve své mysli uvažuje o tomto hříchu, který je v Jisraeli, zděsí se jeho srdce a vyskakuje ze svého místa²⁴⁰, protože jedním výrokem vynáší pomluvu a pohanu na desetitisíce Jisraelců živých i mrtvých. A k tomu

²²⁷ Odkaz na Šlomo ben Jehudu, jehož vyjádření Maharal cituje jako první z devíti autorit.

²²⁸ Dosl. „kvůli uražcům“.

²²⁹ Odkaz na Jisraelův dopis.

²³⁰ Odkaz na Eliezera z Wormsu, jehož vyjádření Maharal také cituje.

²³¹ Job 5:21.

²³² Neexistuje soud, ke kterému by mohli pohnat pomlouvače. Místní autority zřejmě selhaly.

²³³ Jer 9:4. Narážka na neefektivní vzdělávání.

²³⁴ Parafráze Žalmu 12:4/5: שפתינו נתנו מי אדון לנו „ty, kdo říkáš: „Náš jazyk převahu nám zaručuje, máme přece ústa. Kdo je naším Pánem?““

²³⁵ Ž 64:4.

²³⁶ Iz 42:13.

²³⁷ Iz 58:1.

²³⁸ Jób 4:10.

²³⁹ Iz 58:1.

²⁴⁰ Job 37:1.

všemu, v našich mnohých hříších, není kdo by proti té věci protestoval. A ještě víc udivuje,²⁴¹ jak vůbec někdo může vynést lživé slovo, které nemá ruce a nohy a nemá kořen ani větev, ale základ jeho stavby je pouze na pachtění a vzteku, rozpustilosti a posměšcích²⁴² pomlouvačů, kteří říkají: Zdalipak se syn zasnuhuje se svou matkou nevědomky? Cožpak žena, která porodila zapomene a na syna ze svého břicha si nevzpomene?²⁴³ Zhrozte se nad tím nebesa!²⁴⁴ A i kdyby ta věc vyšla od muže zbožného proslulého zbožnými skutky, zdali by nebylo vhodné říci, že z něj mluví lživý duch a bláznovství? Nebot' každý čin, jemuž není žádný jiný podoben,²⁴⁵ je bezpochyby ojedinělou věcí, jeho jméno chybí, protože není známo, že by se tak na světě někdy stalo. Zajisté i počátek této věci jsou pomlouvači, jejichž kořenem je kořen zmije, prvotního hada.²⁴⁶ Jsou to lidé nevzdělaní jakoukoli moudrostí, burani, jejichž cestou je pošetilost. Jejich hlas se plazí jako had a vozí se na nich Samael.²⁴⁷ Oni jsou lidé, kteří sami sebe považují za moudré, oslepují oči lidí a matou je. Říkají: Tvůj talit je čistý a vyčištěný, střež se, aby se nezašpinil!²⁴⁸ A místo toho, aby odstranili a zničili klamně řeči, posilují pomluvu a matou lidi prázdnými slovy. A za svou tóru pokládají obratnost v řeči a za svou moudrost považují vynášení pomluv. Ukazují prstem a vrhají ničemnost.²⁴⁹ A to vše je proto, že jsou nedotčení²⁵⁰ slávou Tóry. Chtějí ovládat hanbu²⁵¹ živých i mrtvých, aby jim to bylo k poctě a k okrase.²⁵² Zabalí se do své hanby jako do pláště²⁵³ a prokletí je jejich měřítko. A natolik se zabydleli ve svých smyšlenkách o sobě, že Šmuel takto rozhodl o jejich rozsudku (Kidušin 70a): „Protože co se týče těch, kteří znevažují, je zneváženo jejich jméno a rituální nečistota s nimi zůstává. Ale žádný moudrý spravedlivý nebude mít nic společného s jejich tajemstvím a k jeho srdci nevystoupí ony lži.“ A kdyby tomu bylo tak, nedej Bože, nebyla by ani jedna kašer rodina v Jisraeli, již by se nedotkl vytínající jazyk otrávený prastarým hadem, jak nejednou slyšely naše

²⁴¹ Iz 29:14.

²⁴² *sachok ve hitul* – lehkovážné chování, které je zakázáno v synagoze. Jeden ze zlovyků, proti nimž Maharal vystupoval. Stejně výrazy používá Rambam, Mišne Tora, Hilchot tefila, perek 11, halacha5. (Torah Treasures)

²⁴³ Iz 49:15.

²⁴⁴ Jer 2:12.

²⁴⁵ Dosl. „nemá přítele a kamaráda.“

²⁴⁶ Iz 14:29. Zde *nachaš ha-kadmon* – had ze zahrady Eden.

²⁴⁷ „Samael, od doby amoraim nejčastější pojmenování Satana v judaismu... V Zoharu se had stal symbolem Lilit a Samael na ní jezdil a měl s ní pohlavní styk.“ Viz heslo Samael v Encyklopedii judaice.

²⁴⁸ Asi jde o lehkovážné řeči během modlitby v synagoze, například: a) talit už je špinavý, b) věci jim jsou svatější než *micvot*, c) ten talit vůbec neexistuje, jen se posmívají dotyčnému. Mohla by to být narážka na pilpulistické studium, při kterém se může stát, že jeden diskutér obhájí názor A, a po tom, co jeho partner kapituluje, ho ještě více „zdrtí“ tím, že obhájí názor B, proti němuž původně bojoval. Nejdřív někomu káže, aby si nezašpinil talit a vzápětí mu vyčítá, že talit není zašpiněný dost, asi se moc často nemodlí...

²⁴⁹ Iz 58:9.

²⁵⁰ Doslova „nazí od slávy Tóry“. Hra se slovy: nahý / vychytralý, jako výše vzpomínaný had. Tak jako had v ráji vychytrale zneužívají Tóru.

²⁵¹ Oslavit se jejich zlehčováním.

²⁵² Ex 28:2. Možná ve smyslu, že si pomlouvači přivlastňují si pocty, jako by nosili kněžské oděvy.

²⁵³ Ž 109:29.

uši. Avšak tato zmiňovaná pomluva se více týká zapáchajících ignorantů a nejen proto, že by tato pomluva měla konkrétnější podobu, neboť je to podoba zkaženosti a hlas zlomeného národa. Jak jsme řekli: žádná vynášená pomluva nemá nohy ani ruce a takové jako tato.²⁵⁴ A to jediné proto, že tuto pomluvu prohlubují ti, kdo si navykli říkat *lašon ha-ra* tolika výrazy a náznaky a divnými opisy opakujícími se jeden za druhým a ty jsou jako bodání meči, které bude trvat tak dlouho dokud se ten člověk tohoto bodání ostrých mečů nebude bát.²⁵⁵ A to bude znamením a příkladem pro vzpurníky²⁵⁶ a pro každého zlého člověka a budižkničemu. A proto ti, kdo si navykli říkat pomluvy²⁵⁷ tím ještě více zasmrádají. Přidá se k tomu ještě jiná příčina, že je počata těžkost a rodí se lež²⁵⁸ na místě, kde je tupost matérie a země je neočištěná a nedští tam²⁵⁹ z pramene moudrosti, jejíž nenese plody. Ale jsou to plody jazyka. Prostřáček uvěří každému²⁶⁰ marnému a falešnému slovu, že toto vynášení pomluvy nic neznamená. A vůbec není třeba o tom mluvit a přinášet důkazy k vyvrácení té věci. Ale je vhodné říci tomu, kdo přišel, aby prokázal a vyjasnil tu věc, že patří mezi základní ideje²⁶¹. A chce-li vyjasnit prostřednictvím příkladů a důkazů, že je nějaký člověk považován za hlupáka, je to jako by neměl základní ideje, které se rozumí samy sebou bez vysvětlování a důkazů. Avšak to, co plní srdce člověka zhýralostí, brání očím vidět pravdu a zatemňují oči, které zničili, dokud nevloží světlo do tmy a sladké do hořkosti a [nebo] dokud nezničí svou neúplnou duši popíráním základních principů. To²⁶² je natolik známé každému člověku, že je třeba mu vysvětlit dokonce i základní principy. A proto ačkoli tato věc nepotřebuje vysvětlení a důkaz pro člověka rozumného, tak pro lidi s kratším rozumem, kteří důvěřují čemukoli je přeci jen třeba důkaz a vysvětlení.

Výklad:

Na začátku své odpovědi se Maharal odkazuje použitím stejných slovních spojení na rabíny, které citoval před svou odpovědí. Navazuje na svůj úvod této kapitoly, který se nese spíše v agadickém stylu a připravuje si půdu pro pojednání o závažnosti *lašon ha-ra* z halachického hlediska. Jako nejdůležitější pramen svých decíí používá talmud. Hlavní linií tohoto pojednání je důkaz, že z právního hlediska nemůže být fáma vůbec brána v potaz, aby někdo proti pomlouvaným mohl vyvozovat nějaká halachická omezení. Postupně předkládá Maharal

²⁵⁴ Smysl je, že pomluvy mají „nohy a ruce“, a tato je z nich „nejschopnější“. Nohy a ruce je patrně opis pro rychlost a moc.

²⁵⁵ Jinými slovy: Chytrý pochopí, hloupého trkní.

²⁵⁶ Nu 17:25.

²⁵⁷ *Ba'alej lašon ha-ra* – vlastníci pomluvy, zarytí pomlouvači.

²⁵⁸ Job 15:35.

²⁵⁹ Ez 22:24.

²⁶⁰ Př 14:15.

²⁶¹ První principy, axiomy.

²⁶² To, co plní srdce člověka zhýralostí.

potenciální protesty, které by mohly být na základě židovských pramenů vzneseny proti jeho tezi a jeden po druhém je likviduje.

V této první pasáži své odpovědi dává zaznít své společenské kritice. Ve svých veřejných proslovech často napadal společenskou zbabělost odpovědných činitelů, kteří nemají odvahu nebo motivaci uplatňovat právo a zákon. Příkladem je jeho vztah ke zkostnatělému vzdělávacímu systému, který považuje za pramen inkompetence rabínů jako vůdců svých obcí.²⁶³ Učitelé nekladou důraz na obsah Tóry, ale především na schopnost manévrovat na poli Tóry ve slovních šarvátkách. Navíc selhání lidí na vedoucích pozicích je horší než na individuální rovině, protože působí jako špatný příklad. Úlohou rabínského vůdce je podle Maharala přivádět Jisrael k Bohu skrze studium a plnění *micvot*,²⁶⁴ ale současní rabíni se nechávají uplácet a své posty si kupují, protože nedosáhli ani dostatečného vzdělání. Svým chováním se připravují o autoritu svých obcí a místo toho, aby byli duchovními průvodci, tak se lidem podbízí lacinou tolerancí k tomu, co by měli potírat.²⁶⁵

במסכת גיטין בפרק המגרש (פ"ט, א') ת"ר בעולה אין חוששין לה נשואה אין חוששין לה כו' שלא לפלוני אין חוששין לה בעיר אחרת אין חוששין לה שפחה אין חוששין לה ממזרת אין חוששין לה הקדיש פלוני נכסיו הפקיר פלוני נכסיו אין חוששין לה, ובספר רב אלפס חלוצה אין חוששין לה ע"כ, מוכח מהכא דקול ממזרת אין חוששין ולא הוי מידי. והא דפי' רש"י ז"ל בפרק עשרה יוחסין (קידושין ע"ו, א') אמתניתין הנושא אשה צריך לבדוק אחריה ד' אמהות כו', ובגמ' אמר רב חמא בר גוריא משנתנו כשקרא עליו ערעור ופי' רש"י ז"ל כשקרא עליו ערעור, אין צריך בדיקה אלא א"כ קראו עליו שני עדים שמץ פסול ולא שמעידים עדות גמורה אלא יציאת קול, ומשמע דיציאת קול הוי מידי, וקשה לדבריו דכאן אמר בהדיא דקול ממזרת אין חוששין לה, ובודאי אין דעת רש"י ז"ל דיציאת קול נקרא ערעור, א"כ הא דקאמר בפרק קמא דגיטין (ב', א') אם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו ופריך ערעור דמאי אילימא ערעור דחד והאמר ר' יוחנן אין ערעור פחות משנים אלא ערעור תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ע"כ, והשתא לפי' רש"י ז"ל דלמא הא דקאמר אם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו, היינו ששנים מעידים שיצא קול דהשתא הוי ערעור תרי, ולא קשיא מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ששני עדים הראשונים לא העידו רק על יציאת קול ולכך יתקיים בחותמיו בשני עדים גמורים וסמכינן על הנך שני עדים אחרונים. אלא בודאי פשוט דלא הוי קול מידי בשום דבר, לפסול על ידי קול. אבל דעת רש"י דהוי קול מידי, לענין זה שצריך בדיקה בד' אמהות וקול זה לא הוי לפסול אלא להצריכה בדיקה לכתחילה כיון שיכול לבדוק למה לא יבדוק, אבל לפסול בודאי לא הוי קול מידי דהא אמרינן

':הכא בהדיא ממזרת אין חוששין לה וכו'

Překlad:

V traktátu Gitin v kapitole *Ha-megareš* (89a): „učili naši učitelé: Co se týče toho, že není panna, neobáváme

²⁶³ Více o roli vzdělání i důsledcích nesprávného vzdělávání v kapitole *Mystical theology and social reform*, obzvláště v podkapitole *Educational reform*, Sherwin, str. 161.

²⁶⁴ Sherwin, str. 166.

²⁶⁵ Sherwin 168.

se toho.²⁶⁶ Co se týče vdané ženy, neobáváme se toho (atd.).²⁶⁷ Co se týče té, o níž se říká, že je zasnoubená, ale bez upřesnění komu, neobáváme se toho.²⁶⁸ V jiném městě se toho neobáváme.²⁶⁹ Co se týče otrokyně, neobáváme se toho.²⁷⁰ Co se týče mamzerky, neobáváme se toho.²⁷¹ Co se týče někoho, kdo zasnubil svůj majetek, neobáváme se toho; co se týče někoho, kdo se vzdal svého majetku, neobáváme se jich. A v knize rava Alfasiho²⁷² je ještě: *chaluca*²⁷³, neobáváme se toho.“ Až posud citace. Odsud se dokazuje, že fámy²⁷⁴, že je mamzerka se neobáváme, protože nemá žádnou váhu.

Ale, jak vyložil Raši, jeho památka budiž požehnána, v kapitole *Asara juchasin*²⁷⁵ (Kidušin 76a) naši Mišnu „Co se týče toho, kdo si bere ženu, je třeba, aby zkontroloval čtyři matky před ní“²⁷⁶ atd.“ A v Gemaře²⁷⁷ řekl rav Chama bar Guria: „naše Mišna říká: „když na něj²⁷⁸ vzneseme námitku.“²⁷⁹“ A Raši, jeho památka budiž požehnána, vykládá: „„když na něj vzneseme námitku“ znamená: není nutná kontrola kromě případu, kdy by před ním dva svědkové neurčitě prohlásili, že je na tom něco pasul. Ne, že dva svědkové dosvědčí plnohodnotným svědectvím²⁸⁰ leč pouze, že někdo vypustil fámu.“ A z toho vyplývá, že vypuštění fámy má určitou váhu. A to je rozpor²⁸¹ v jeho slovech, protože tam²⁸² o tom řekl, že fámy, že je to mamzerka se neobáváme. Zajisté si však Raši, jeho památka budiž požehnána,

²⁶⁶ Nevěříme takové fámě. Dívka je stále považována za pannu, tzn. může si např. vzít kohena. Viz poznámky Schottensteinovo vydání traktátu Gitin, str. 89a¹⁻².

²⁶⁷ Není považována za vdanou (kromě případu, roznesla-li se taková fáma po městě právě v den svatby, asi proto, že v ten den ještě bylo možno jít se podívat na oslavu a tu fámu si ověřit. Viz Maharal níže). Ibid.

²⁶⁸ Není považována za zasnoubenou, protože taková fáma je příliš nepřesná. Ibid.

²⁶⁹ Fáma o svatbě v jiném městě nemá váhu. Není považována za vdanou. Ibid.

²⁷⁰ Není považována za otrokyni. Ibid.

²⁷¹ Taková fáma je přehlížena i přesto, že je jasná a určitá, protože se staví proti našemu předpokladu, že ta žena není mamzeret. Ibid.

²⁷² V době rava Alfasiho nebyl text Talmudu úplně jednotný. Zmínka o knize rava Alfasiho zřejmě znamená versi Talmudu, kterou používal rav Alfasi. Maharalova citace se mírně liší od verse v Schottensteinově vydání – např. pořadím vyjmenovaných kategorií osob.

²⁷³ Vdova, která prošla *chalicou*: „Chalica: dosl. „odstranění“ obuvi (חליץ) při obřadu, jehož se účastní bezdětná vdova a bratr zemřelého manžela. Jestliže podle biblického zákona (Dt.25:5-6) zemře muž bez potomků, je povinností jednoho z jeho pozůstalých bratrů (v pořadí prvorozenosti) oženit se s vdovou, aby jméno zesnulého „nebylo smazáno z Jisraele“. Tato povinnost je známa jako levirát (jibum). Nebyl-li však žádný z bratrů ochoten se s ovdovělou švagrovou (jevama) oženit, byl nejstarší veřejně napomenut před soudem obřadem chalica (Dt 25:7-10). Vdova sundala neochotnému švagrovi (javam) pravou botu, plivla před ním (dosl. „jemu do tváře“) a prohlásila: „Tak se děje muži, který nechce zbudovat dům svého bratra.“ Potom byla volná a mohla se provdat za kteréhokoli muže s výjimkou kohena (kněze).“ Judaismus od A do Z, heslo Chalica, str. 50-51.

²⁷⁴ Dosl. hlas, tzn. svědectví bez náležitostí, vedení řeči.

²⁷⁵ Podle deseti genealogických tříd, na které se dělí židovský lid: *Kohanim*, *Leviim*, *Jisra'elim*, *chalalim* (diskvalifikovaní *kohanim*), konvertité, propuštění otroci, *mamzerim*, *netinim* (potomci kenaanské skupiny, která konvertovala k židovství), *šetukim* (ti, jejichž otec není znám) a *asufim* (nalezcenci). Viz Kidušin 69a⁵.

²⁷⁶ Dvě z matčiny strany a dvě z otcovy strany. Viz Rašiho ke Kidušin 76a.

²⁷⁷ 76b.

²⁷⁸ Na něj – tzn. před rabínem – soudcem.

²⁷⁹ *Ir'ur* (v Gemaře je toto slovo bez lineární vokalizace, v Schottensteinově vydání vokalizované *ar'ar*), námitka, která zapříčiňuje kontrolu předků nevěsty.

²⁸⁰ (*edut gamur*).

²⁸¹ Dosl. Je to těžké pro jeho slova.

²⁸² Gitin 89a

nemyslel, že vypuštění fámy je nazýváno námitkou.

Je-li to tak, to že je řečeno v první kapitole Gitin (2a): „*Jestliže má²⁸³ zpochybňovatele, potvrzuje se to jejími signatáři²⁸⁴ (a námitka je zamítnuta),²⁸⁵ o jakou námitku se vlastně jedná? Kdybys řekl, že to je námitka jednoho, vždyť rabi Jochanan řekl, že nejde o námitku, pochází li od méně než dvou (zpochybňovatelů), leč jediné námitka dvou. Ale jsou dva a dva.²⁸⁶ Co jsi viděl, že se opíráš o tyto?! Můžeš se stejně opřít o ty druhé.*“ Až posud citace.

Nyní, podle výkladu Rašiho, jeho památka budiž požehnána, možná to, že říká: „*pokud má zpochybňovatele, potvrzuje se to jejími signatáři*“, znamená, že dva svědci²⁸⁷ svědčí o tom, že vyšla fáma a nyní jde o námitku dvou a není v tom rozpor. „*Co jsi viděl, že jsi se opřelo tyto,²⁸⁸ můžeš se stejně opřít i o ty druhé²⁸⁹*“ tedy znamená, že dva první svědkové dosvědčují pouze to, že vyšla fáma. Proto se to potvrzení jejich signatářů²⁹⁰ potvrzuje dvěma plnoprávními svědky. Spoléháme na ty druhé svědky.²⁹¹ Ale je určité jasné, že fáma nemá žádnou váhu, aby kvůli ní byl někdo učiněn *pasul*²⁹². Ale Rašiho názor je, že fáma má takovou váhu, aby zapříčinila kontrolu čtyř matek. A tato fáma neučiní *pasul*, ale zapříčiní zpřísnující kontrolu, protože když něco může zkontrolovat, proč by to nezkontroloval. Ale učinit *pasul* to vypuštění fámy určité nemůže, jak jsme explicitně řekli: „*mamzeret, neobáváme se tobo, atd.*“

Výklad:

²⁸³ Jestliže přijdou před bejt din nějací zpochybňovatelé.

²⁸⁴ Tato mišna v Gitin 2a (a 9a) pojednává o situaci, kdy manžel tvrdí, že rozvodový list (*get*) je padělaný. V takovém případě je nutné, aby byly potvrzeny podpisy svědků. To je možné provést dvěma způsoby: prostřednictvím dotyčných svědků nebo prostřednictvím jiných svědků, kteří poznají jejich podpisy. Viz výklad v Schottensteinově vydání talmudu.

Chci-li vyjasnit terminologii, je to takto: *Fáma* (dosl. hlas) je v Gitin 2a manželovo zpochybnění, v Kidušin 76a řeč, o které svědčí dva svědci – zpochybňovatelé. *Zkoumání* je v Gitin 2a ověřování podpisů, v Kidušin 76a prošetřování nevěstinych předků.

²⁸⁵ Posud citace Mišny z folia 2a. Slova v závorce jsou zřejmě Maharalova vsuvka nebo textová varianta. Odsud dále pochází citace z Gitin 9a.

²⁸⁶ Totiž dva svědkové zpochybňující a dva potvrzující platnost.

²⁸⁷ Dva svědci, kteří svědčí o názoru manžela, že *get* je padělaný, nebo snad dokonce jen o tom, že slyšeli, že prý manžel považuje svůj vlastní *get* za padělaný? Taková situace se mi zdá poněkud nelogická. Možná, že se jedná o manžela, který je mrtev a debatujeme o statu jeho ženy (které dal *get*), abychom zjistili jestli je volná pro další manželství, nebo jaký statut mají její děti v případě, že se třeba již znovu vdala. Viz Tosafot na foliu Gitin 2a.

²⁸⁸ Potvrzující svědky.

²⁸⁹ Zpochybňovatele.

²⁹⁰ V duchu Gitin 89a.

²⁹¹ Nemohu si pomoci, ale zdá se, že Maharal vidí druhé svědky jako svědky potvrzující. Stojí proti sobě dvě dvojice svědků: jedni protestují proti platnosti *getu*, druhí potvrzují svůj podpis a tedy jeho platnost. Ani jedna z dvojic nemá větší váhu, proto je *get* neplatný.

²⁹² „*Pasul* (פסול): „vadný, neplatný“, termín označující kohena (kněze) neschopného chrámové služby, znehodnocenou Sefer Tóra, šchitu, výpověď svědků nebo suku atd. (Miš. Avot 5.5; Joma 1.1). Podstatné jméno *pesul* znamená „vadu, poskvrnu, chybu, nepřípustný detail“, např. *pesul u etrogu*.“ Judaismus od A do Z, str. 254.

Učinit *pasul* zde a dále znamená konstatovat, že je *pasul*.

Zde se Maharal pouští do složitého výkladu, který má podobnou strukturu jako talmudické diskuze, proto jsem se rozhodla vysvětlit jeho text podobně jako text talmudu v druhé kapitole této práce za pomoci grafického znázornění postupné gradace výkladu.

- [Teze:] Maharal začíná výklad pro ty, kdo mají kratší rozum citací barajty z traktátu Gitin 89a a jejím prostřednictvím prokazuje, že nevěříme fámám, které někoho označují za *mamzeret*.
- [Námitka:] Někdo by ale mohl namítnout na základě Mišny z Kidušin 76a (která předepisuje kontrolu dívky z kohenské rodiny) a na základě výroku rabi Chamy bar Gurii (citujícího mišnu v Kidušin 76b), že fámám věříme.
 - Slova rabi Chamy bar Gurii²⁹³ podle Rašiho znamenají, že²⁹⁴ dva svědkové prohlásí, že vědí o čemsi *pasul*. Není to plnohodnotné svědectví, ale pouze svědectví o tom, že vyšla fáma.²⁹⁵
 - Zde Maharal konstatuje rozpor v Rašiho výroci z Gitin 89a a Kidušin 76b.
 - Tento rozpor však vzápětí řeší prohlášením, že Raši rozhodně vyjití fámy za námitku nepovažoval.²⁹⁶
- [Vyvrácení námitky:] Citaci z Gitin 2a Maharal přináší pro její analogii s naší situací a vykládá ji za pomoci Rašiho: pokud dva svědci namítají, že slyšeli, že někdo šířil fámy, jejich námitka je pouze svědectví o tom, co slyšeli někoho říkat²⁹⁷ a na základě barajty v Gitin 89a je neplatná.
 - Maharal dodává, že Raši přikládá fámám pouze takovou váhu, že mohou vyvolat dobrovolnou kontrolu předků potenciálního partnera, (která je tak jako tak již předepsaná v Mišně), ale v žádném případě nemohou nikoho učinit *pasul*.

אבל הרמב"ם ז"ל בפי"ט מהלכות אסורי ביאה והביאו אותו הטור לפסק הלכה אין דעתו שיהיה קול מועיל אפילו להא מלתא דענין בדיקה, ופי' הרמב"ם ז"ל דהא דאמרין דהיכי שקרא עליו ערעור צריך בדיקה היינו שהעידו שנים שנתערב בהם ממזר ע"כ, ומשמע דוקא בהאי גוונא שמעידים העדים שנתערב פסול במשפחה בודאי דזה ודאי הוי ערעור לבדוק ד' אמהות, אבל קול לא הוי מידי כלל ואין צריך אפי' לבדוק, ומכל מקום רש"י לא קאמר דמהני קול רק שיש לו לבדוק לכתחלה לכל הפחות ולא דסבר כלל שיהא שמץ פסול בקול. מ"מ

²⁹³ „naše Mišna říká: „když na něj vznesl námitku.““ (Kidušin 76b)

²⁹⁴ (...nekontrolujeme dívčin rodokmen, kromě případu, že...)

²⁹⁵ Svědčí dva svědci, nicméně předmět svědectví je neplatný. Nesvědčí o tom, že jistě ví, ale svědčí jen o tom, že slyšeli, jak lidé říkají.

²⁹⁶ Jak je řečeno výše, námitka totiž není platná, protože jde o svědectví z doslechu.

A navíc ještě Raši mluví o dvou různých věcech protože v Gitin se hovoří rovnou o definování *paslutu* té které osoby, kdežto v Kidušin je řeč pouze o zapříčinění zkoumání.

²⁹⁷ Svědčí o tom, že slyšeli nějaké fámy. Mohli bychom se tedy klidně opřít o ty dvě osoby od nichž to svědkové slyšeli – tedy o ty druhé dva – a tím bychom se opírali o fámy, které však nemají váhu.

A nebo: máme na výběr mezi zpochybňovateli nebo potvrzovateli?

דברי הרמב"ם ז"ל והטור נכונים וברורים ואין ספק בהם דלא הוי קול מידי אפי' לענין חששא, חדא דהא הכא קאמר ממזרת אין חוששין לה, משמע דלא הוי חשש כלל ואפי' לענין לבדוק בד' אמהות דאל"כ לא הוי ליה למימר אין חוששין לה, ועוד כיון דאמר ר' יוחנן אין ערעור פחות משנים והנך שנים מוכח בפ"ק דגיטין דהוי עדים גמורים ולא בקול וכמו שהוכחנו למעלה, א"כ הכי נמי כיון דקאמר משנתנו כשקרא עליו ערעור ג"כ פ' ערעור דהכא כמו כל ערעור דצריך שנים עדים גמורים ולא בקול דאין ערעור פחות מב' עדים גמורים. והא דתנן (גיטין פ"ה, ב') יצא שמה בעיר מקודשת ה"ז מקודשת וא"כ חוששין לקול, הרי פ' רש"י דקלא דמתניתין היינו שאומרים היום נתקדשה פלונית ע"כ, כלומ' כי מה שחוששין לקול דוקא כאשר הקול יוצא כי היום נעשה דבר זה אז חוששין לקול, אבל שאר קולות לא עלה על דעת האדם לחוש. והא דאמרין בפרק ב' דכתובות (כ"ו, א') דנפיק עלי' קול דהוי בן גרושה ובן חלוצה ומחתנין ליה ואתא עד אחד ואכשר ליה, ומשמע מזה דבקול מחתנין ליה ופסול מן התרומה. זה אינו שהרי הרשב"ם ז"ל פ' בפרק חזקת הבתים (ב"ב ל"ב, א') בהדיא אהך מילתא גופי' וז"ל ונפיק עלי' קול דבן גרושה ובן חלוצה קול בעלמא ולא עדות ומחתנין עד שיבדקו את הדבר שמעלה הוא בכהונה עכ"ל, הרי לך כי אין זה פסול כלל לפסול ע"י קול רק דפסלין ליה שלא יאכל בתרומה עד שיבדקו אם יש ממש בקול דשמא מיד יודע לנו שהוא אמת, ובודאי אם לא נוכל לדעת כגון שאין לו מכירים בודאי לא מפסל, רק לענין הא מלתא דשמא מיד יודע לנו שהוא אמת ולכך מחתנין. ואף גם זה כתב הרשב"ם ז"ל דמשום מעלה שעשו בכהונה בלבד מה שבודקין אחר הקול דשמא יודע לנו מיד שהוא בן גרושה ובן חלוצה. ואדרבה מהתם יש להביא ראיה דלא הוי קול מידי, דקאמר התם בנפיק עליה קול דבן גרושה ובן חלוצה הוא ואתא עד אחד ומכשרינן ליה ואתא תרי סהדי דבן גרושה ובן חלוצה הוא ומחתנין ליה, משמע דוקא דאתו תרי סהדי ואמרי דבן גרושה הוא אז מחתנין ליה אבל אי אתא חד סהדא לא מחתנין לי, ואי קול הוי מידי אפי' אתי חד סהדא נמי נוקי עד אחד נגד עד אחד ונפסל אותו בקול שיצא עליו דהוא בן גרושה ובן חלוצה מעיקרא, אלא קלא לא הוי מידי רק לענין זה שמא יודע לנו מיד דהוא בן גרושה, ואם לא היה רק עד אחד שאמר שהוא בן גרושה אז נוקי עד אחד נגד עד אחד ונשאר כשר דקול לא הוי מידי כלל רק לבדוק הדבר, כמו שפ' הרשב"ם ז"ל בהדיא דלא הוי קול מידי רק לבדוק; ומזה אתה למד כמה גדול עונש החטאים בנפשות המוציאים דבה על המשפחות בקולות, ולא בקולות אלא בהברת רעועה ושבורה שאין בהם ממש, מוציאים דבה על משפחות גדולות ומבזין את החיים ואת המתים בדברי הבל שלא נמצא לו סמך ולא סברה ולא טעם וריח

Překlad:

Ale Rambam, jeho památka budiž požehnána, v 19. kapitole *Hilchot isurej bia*, což od něj převzal i Tur²⁹⁸ jako halachický výnos, si nemyslí, že by fáma měla takovou váhu, aby mohla zapříčinit kontrolu. Rambam, jeho památka budiž požehnána, vykládá, že „to, že jsme řekli, že když je na někoho vznesena námitka, musí učinit kontrolu“²⁹⁹, platí tehdy, když dva svědkové dosvědčí, že se do nějaké rodiny vmísil mamzer³⁰⁰, posud citace. A to jest pouze v tom případě, že svědkové dosvědčí, že do nějaké určité rodiny se vmísil pasul³⁰¹, že toto určitě bude námitka usilující o kontrolu čtyř matek.³⁰¹ Ale fáma nemá vůbec žádnou váhu. A dokonce ani není třeba kontrolovat. Koneckonců Raši neříká, že fáma má váhu, aby někdo kontroloval kvůli ní, nýbrž pouze to, že zpříšňující kontrola je na něm. A ne, že by se domníval že by fáma mohla i jen náznakem učinit pasul. To je to, co vyplývá ze správných a jasných slov Rambamových a Turových a není v nich pochybnost,

²⁹⁸ Tur nebo Ba'al ha-Turim se říká rabi Ja'akovu ben Ašerovi (cca 1270-1340) podle jeho nejvýznamnějšího díla *Sefer ha-Turim*. *Sefer ha-Turim* je kodex židovského práva, který pojednává pouze o micvot splnitelných i po zboření Chrámu a ty jsou rozděleny do čtyř skupin. Stejnou strukturu později převzal i Josef Karo pro svůj *Šulchan Aruch*. Viz Encyklopedie judaika, heslo Jacob ben Asher.

²⁹⁹ Zde by potom nešlo o dobrovolnou zpříšňující kontrolu (*bdika lechatchila*), ale předpoklad pro platnost sňatku.

³⁰⁰ Tedy osoba, která je rituálně nevhodná..

³⁰¹ Tzn. že musí mít toto určité znění.

že by vypouštění fámy mělo nějakou váhu ani ve věci pochybnosti³⁰². Jednak pro to, co bylo řečeno slovy: „*Co se týče mamzerky, neobáváme se toho.*“ To znamená, že nemůže vůbec dojít k pochybám dokonce ani ve věci kontroly čtyř matek. Kdyby tomu tak nebylo, neměl by text říkat, že nemáme pochybnosti.

A navíc jelikož rabi Jochanan řekl: „*Není zpochybnění, pochází-li od méně než dvou.*“ A z těchto dvou vyplývá z první kapitoly traktátu Gitin, že podmínkou jsou dva plnohodnotní svědkové a nikoli jen fáma a jak jsme už prokázali výše, jestliže je tomu tak, také zde, jak říkala naše Mišna: „*když na něj vzneseme námitku.*“ Tuto vykládáme stejně jako každou jinou námitku, která vyžaduje dva plnohodnotné svědky a ne jen fáma, protože není námitky méně než od dvou plnohodnotných svědků.

A to je to, co je řečeno v Mišně (v Gitin 88b): „*Když se po městě rozneslo její jméno a že je zasnoubená, tak je zasnoubená.*“ A jestli je to tak, znamená to, že se obáváme fámy. Podívejme se na výklad Rašiho, že ta fáma z naší Mišny to znamená, že říkají, že se „*dotyčná dnes zasnoubila.*“ Až posud citace. To znamená, že to, čeho se obáváme v případě fámy je právě, že vyšla fáma, že ta věc se stala dnes. Za těchto okolností se fámy obáváme, ale u zbytku fám člověku ani nevystoupí na mysl, aby se jich obával.

A to je to, co říkáme ve druhé kapitole traktátu Ketubot 26a³⁰³: „*vyšla o něm fáma, že je synem rozvedené a synem chalucy a sesadíme ho.*“³⁰⁴ A přišel jeden svědek a povýšil ho.³⁰⁵ A z toho plyne, že na základě té fámy ho sesadíme a bude *pasul*, co se týče *trumy*³⁰⁶? Tak to není, protože hle: RašBaM³⁰⁷, jeho památka budiž požehnána, vyložil jasně v kapitole *Chezkat ha-batim* (Bava batra 32a) jádro té věci a toto je ta řeč: „*A vyšla o něm fáma, že je synem rozvedené a synem chalucy. Je to jen planá fáma a nikoli svědectví, sesadíme ho, dokud ta věc není prozkoumána, protože tu jde o kohenskou úroveň.*“ Až posud citace.

Takže z toho plyne, že vůbec není *pasul*, protože ho nemůžeme učinit *pasul* kvůli fámě. Učinili jsme ho *pasul* pouze ohledně jezení *trumy*, dokud nebude prozkoumáno, jestli má ta fáma nějakou skutkovou podstatu, protože možná se nám za okamžik ukáže,³⁰⁸ že je to pravda. Ale jestliže

³⁰² Z kontextu soudím, že pochybnost zde znamená činění *pasul*.

³⁰³ Zde se text citovaný Maharalem mírně liší od textu v Schottenscheinově vydání Talmudu, smysl ale zůstává stejný.

³⁰⁴ Diskvalifikujeme ho (dočasně) z kohenského stavu

³⁰⁵ Na základě fámy byl zbaven statutu kohena, ale potom, co jeden svědek svědčil v jeho prospěch, byl zase povýšen do kněžského stavu.

³⁰⁶ „*TRUMA: „oběť pozdvihování“ (תרומה), kterou museli rolníci odevzdávat podle biblického zákona kněžím (Ex. 29:28; Nu. 18:8 atd).*“ Judaismus od A do Z, heslo Truma, str. 235.

³⁰⁷ Rabi Šmuel ben Meir (1085 – 1160), Tosafista, Rašiho vnuk a žák. Viz např. článek dostupný na webu: < <http://en.wikipedia.org/wiki/Rashbam> > [cit. 5. května 2013]

³⁰⁸ Tzn., že je to snadno zjiitelné.

nebude možné seznat pravdu, například protože není nikdo, kdo ho zná, rozhodně nemůže být učiněn *pasul*. Jedině v tom případě, že možná hned seznáme, že je to pravda a proto ho sesadíme. A tak také napsal Rašbam, jeho památka budiž požehnána, že pouze kvůli té kohenské úrovni učinili to, že ho zkoumali kvůli té fámě, protože možná záhy seznáme, že je synem rozvedené a synem chalucy.

Ale je to naopak! Odtamtud³⁰⁹ může být vyložen důkaz, že fáma nic neznamena, protože se tam říká: „*vyšla fáma, že je synem rozvedené nebo synem chalucy a přišel jeden svědek a učinili jsme ho kašer*“³¹⁰, ale přišli dva svědkové, že je synem rozvedené a synem chalucy a sesadíme ho.“ A z toho vidíme, že když přišli dva svědkové a řekli, že je synem rozvedené, potom ho sesadíme, ale kdyby přišel jeden svědek, nesesadíme ho. A kdyby fáma něco znamenala, i kdyby přišel jeden svědek, můžeme vzít také jednoho svědka proti jednomu svědkovi a učinit ho *pasul* jakoby podle fámy, která na něj už na počátku vyšla, že je syn rozvedené nebo chalucy.

Ale ta fáma nemá žádnou váhu! Pouze v případě, kdy možná záhy seznáme, že je synem rozvedené. A pokud nebylo než jednoho svědka, který by říkal, že je synem rozvedené, vezmeme jednoho svědka proti jednomu svědkovi a zůstane *kašer*, protože fáma nemá vůbec žádnou váhu, leč jediné k zapříčinění zkoumání té věci. Jak již explicitně vyložil Rašbam, jeho památka budiž požehnána, že fáma nic neznamena kromě zapříčinění zkoumání.

A z toho se učíš, jak velký je trest hřešících ve svých duších, kteří hlasy vynášejí pomluvy o rodinách. A nejsou to ani fámy, ale spíš rozpadlá a polámaná ozvěna a v níž není nic skutečné. Vynášejí pomluvy o velkých rodinách a urážejí živé i mrtvé prázdnými slovy, které na ničem nestojí, jsou nelogické a nemají chuť ani vůni.

Výklad:

Zde přikročil Maharal k pozdějším rabínským textům, totiž zmínil názor Maimonidův a konstatoval, že tento je pramenem pro rabi Ja'akova ben Ašera. Maharal sladil všechny výroky do jedné linie, a dokazuje, že se žádná důležitá autorita neodchyluje.

- Rambam prohlašuje, že fáma nemá ani takovou platnost, aby zapříčinila kontrolu a zabývá se náležitou formou námitky. I tyto texty tedy podporují Maharalovu tezi a navíc podporují názor, že ani Raši nepřikládá fámě moc zapříčinit kontrolu.
- [Námitka:] Existuje případ popsany v Gitin 88b, kdy přikládáme fámám nějakou váhu

³⁰⁹ Citovaný text Ketubot 26a-b.

³¹⁰ „*Kašrut*: dosl. „rituální způsobilost“ (כשרות). Termín označující náboženskou platnost některého předmětu či potřeby podle židovského zákona, zejména v případě potravin.“ Judaismus od A do Z, heslo Kašrut, str. 82. Učinit *kašer* (podobně jako u slovního spojení učinit *pasul*), znamená konstatovat, že je *kašer*.

a sice, je-li to fáma o věci, která se děje v den, kdy ji slyšíme,³¹¹

- [Vyvrácení.] Čili její platnost je jen dočasná.
- [Námitka:] Jak je možné, že v Ketubot 26a je kohen učiněn *pasul* na základě fámy?
- [Vyvrácení:] Nejde totiž o prohlášení *pasul*, ale pouze dočasné pozastavení práva na jezení trumy, jak je psáno v Bava batra 32a. (Je pouze dočasně *pasul*, pokud nelze jeho původ ověřit, musí být znovu povýšen.)
 - Maharal cituje Ketubot 26b, aby dokázal, že fáma se nepočítá do dvou svědectví, která jsou potřeba pro učinění *pasul*, ale Ketubot 26b vyžaduje dva svědky (fámu nepočítaje).

והא דתניא בפ' ב' דכתובות (כ"ח, ב') נאמן התינוק לומר משפחה זו כשרה משפחה זו פסולה, א"כ שמעי' דהתינוק נאמן לומר מה ששמע מאביו. דודאי אין זה ראייה כי כבר אמרנו דלקול ליכא למיחש, אבל הא דתני נאמן התינוק לומר כך אמר לי אבא היינו שהתינוק אומר כך אמר לי אבא שהוא יודע בודאי ולא שהתינוק אומר כך אמר לי אבא משפחה זו קול יש עליה שא"כ לא שבקת משפחה כשירה בישראל, אם כן הך ברייתא לא שייכת ולא נוגעת לנדון זה. והר"ן ז"ל הביא על הך ברייתא דברי הראב"ד ז"ל שכתב שהקטן נאמן משום דאית ליה קלא יתירא ומפרסמא ליה מילתא ולא מחלפת ליה ואי הוי תרי פסלינן לה אפומייהו ואחד חיישינן לה, ומשפחה זו כשירה אי תרי נינהו מכשרינן לה אפומייהו אע"ג דהוי קיימת בחזקת פסולות ע"כ. ודחה הר"ן דבריו וכתב דהא דתינוק נאמן לומר כך אמר לי אבא משפחה זו פסולה משפחה זו כשירה, איירי במשפחות הכהנים שיצא עליו חשש פסול ואותה משפחה נחלק לבתי אבות, וקאמר שנאמן להכשיר משפחת בית אב שיעיד ויאמר אותו חשש הוא על בית אב פלוני ולא על משפחת בית אב פלוני וסומכין על עדותו. אבל לסמוך על עדות ששמע מאביו זו אינו והלא אביו עצמו לא היה נאמן דהא קי"ל אין ערעור פחות משנים אלא ודאי כדאמרן עכ"ל. הנה פ"ה הר"ן הך בריית' דאינו נאמן לאסור רק להכשיר ובודאי לא שייך לומר שיהיה דעת הראב"ד ז"ל שיהיה נאמן התינוק לפסול, שדבר זה אין שייך לומר, דהרי הראב"ד ז"ל כתב ומשפחה זו כשירה אי תרי נינהו ו מכשרינן אפומייהו אע"ג דהוי בחזקת פסולות. ומדלא אמר ג"כ דפסלינן כאשר הם שנים אע"ג דהוי להו חזקת כשרות, ש"מ דזה לא הוי מידי כי אם יש כאן חזקה לא פסלינן כלל דאין כחו לפסול.

Překlad:

A to je to, co jsme se učili ve druhé kapitole traktátu Ketubot (28b): „*Malé dítě je důvěryhodné, když říká:... tato rodina je kašer, tato rodina je pasul.*“³¹² Až posud citace. Je-li tomu tak, slyšíme z toho, že malé dítě je důvěryhodné, když říká to, co slyšelo od svého otce. Samozřejmě to není důkaz, protože už jsme řekli, že fáma nemá váhu, abychom se jí obávali. Ale tady se učíme, že malé dítě je důvěryhodné, když říká: „*Takhle mi to řekl táta.*“ To znamená, že když malé dítě řekne: „*Takhle mi to řekl táta, který ví určitě...*“ a ne když malé dítě řekne: „*Takhle mi to řekl táta, že o této rodině se říkalo...*“ to by pak v Jisraeli nezbyla jediná *kašer* rodina. Je-li to tak, pak sem naše barajta nepatří a

³¹¹ Tato fáma je přijímána zřejmě proto, že ji ještě můžeme snadno ověřit- tj. jít se podívat na hostinu.

³¹² Účel svědectví je prokázat genealogický status jednotlivých členů širší rodiny, která má *chezkat paslut*, respektive status jednotlivých jádrových rodin kvůli účasti na *trumě mi de rabanan*.

tohoto předmětu se nedotýká. A HaRaN³¹³, jeho památka budiž požehnána, přinesl k této barajtě slova Ra'aBaDa³¹⁴, jeho památka budiž požehnána, který napsal, že „malé dítě je důvěryhodné, protože má více shovívavosti³¹⁵ a oznamují se mu věci a ono je neměnné³¹⁶. A jsou-li dvě, tak ji podle jejich úst problašujeme pasul a jednoho se obáváme,³¹⁷ ale tato rodina je kašer. A jsou-li dvě, tak ji učiníme kašer podle jejich úst i přesto, že je již ve stavu chežkat paslut.“ Až posud citace.

Ale Haran odmítl jeho slova a napsal, že to, když je malé dítě důvěryhodné, když říká: Takhle mi to řekl táta: Tato rodina je kašer a tato rodina je pasul, mluvíme o kohenských rodech³¹⁸, u nichž se objevila obava, že jsou pasul. A onen rod se dělí v (jádrové) rodiny³¹⁹. A to je to, co řekl:³²⁰ (dítě) „je důvěryhodné v případech uznávání kašer celé mišpachy, z níž je ta která rodina jak, když svědčí a říká: ona obava je na jisté rodině a ne na nějaké rodině z jistého rodu³²¹. A o jeho svědectví se můžeme opřít. Ale opřít se o svědectví, že slyšel od svého otce, to nejde, protože otci samotnému by se nevěřilo. Protože už víme, že není námitky méně než od dvou. Tudiž je to jisté tak, jak jsme řekli.“ Až posud citace.

Hle jak vyložil Haran tuto barajtu, že „není důvěryhodné pro zakažování, pouze k problašování kašer“ a rozhodně se nesluší říkat, že by to Ra'abad, jeho památka budiž požehnána, myslel tak, že by malé dítě bylo důvěryhodné pro učinění pasul, protože říkat takové věci je nepatřičné! Protože hle, Ra'abad, jeho památka budiž požehnána, napsal: „a tato rodina je kašer, jestliže jsou dvě, uznáme je kašer podle jejich úst, dokonce i kdyby ta rodina už měla chežkat paslut.“³²² A z toho, že neřekl, že bychom i činili pasul když jsou dvě, dokonce i kdyby měla chežkat kašrut, nám plyne, že to nemá žádnou váhu a protože tam už byla chažaka, vůbec nečiníme pasul, protože jeho³²³ síla není taková, abychom učinili pasul.

Výklad:

Maharal se pouští do tématu „dětských svědků“, nebo spíše svědectví dospělých o tom, co si

³¹³ Rabejnu Nisim ben Re'uven Gerondi (1320-1376) viz např. RaNův portrét na wikipedii, dostupné na www: < http://en.wikipedia.org/wiki/Nissim_of_Gerona > [cit. 5. května 2013].

³¹⁴ Rabi Avraham ben David z Posquières (1125-1198) viz např. článek o Raabadovi na wikipedii, dostupné na www: < http://en.wikipedia.org/wiki/Abraham_ben_David > [cit. 5. května 2013].

³¹⁵ „Dítěti se dostává více shovívavosti“, (za předpokladu, že שׁוֹמֵר čteme kula). V tom smyslu, že dospělí lidé mají často pocit, že dítě je nevnímá, nebo není schopné jim rozumět a dovolí si v jeho přítomnosti říci víc než v přítomnosti dospělého. Dítě pak bez autocenzury opakuje cokoli slyšelo a zaujalo ho to.

³¹⁶ Opakuje bez autocenzury cokoli slyšelo a zaujalo ho to.

³¹⁷ =zapříčiní podezření.

³¹⁸ Mišpachot.

³¹⁹ Batej avot.

³²⁰ Haran.

³²¹ Obava je konkrétně lokalisována.

³²² Chežkat paslut. Jde o výchozí stav, kdy je něco tak blízko k hranici, že bychom mohli očekávat i její překročení. Rodina, která je chežkat paslut už je skoro považována za pasul, máme o ní podezření, ale není to ještě oficiální.

³²³ Toho dětského svědectví.

pamatují z dětství.³²⁴ Tuto záležitost uvádí talmudickým citátem a pokračuje s názory Ra'abada a Harana. Celá pasáž se odvíjí v duchu zpříšňování podmínek pro dětské svědectví.

- [Výchozí bod:] Citát z Ketubot 28b nás informuje o přípustnosti dětského svědectví. Maharal vyvozuje z tohoto citátu a předešlé diskuze o svědectví z doslechu, že „dětské svědectví“ je přípustné, je-li z výroku zřejmé, že svědek neopakuje fámu, ale věc, kterou jeho otec věděl jistě.
- [Upřesnění:] Maharal cituje Haranovo vysvětlení Ra'abadova výkladu. Ten se zabývá důvodem důvěryhodnosti malého dítěte, a prohlašuje že se dvěma „dětskými svědectvími“ může soudní dvůr uznat status *pasul*, co se týče uznávání statu *kašer*, je dvojí „dětské svědectví“ platné dokonce i v případě rodiny ve stavu *chezkat paslut*.
- [Rozpor:] Haran však zpříšňuje kritéria pro svědectví o nezbytnost konkretizace na určitou jádrovou rodinu a navíc omezuje platnost svědectví jen na uznávání *kašer*. Dochází tedy ke zdánlivému rozporu mezi Ra'abadem a Haranem.
- [Usmíření:] Maharal usmířuje zdůrazněním skutečnosti, že Ra'abad neřekl dvě děti činí *pasul* i rodinu s *chezkat kašrut*, nýbrž hovoří pouze o rodině s *chezkat paslut*. Samozřejmě ještě za předpokladu, že dítě netraduje fámu a že tradovaný výrok je namířen na konkrétní jádrovou rodinu.

ומהר"י קארו ז"ל כתב בטור ח"מ סי' ל"ח דאירי שהקטן אומר שאביו אמר לו משפחה זו עמדה בדין והוכשרה או פסלה ב"ד משום דמילתא דמפרסמא וכגלוי מילתא בעלמא הוא ע"כ, ובודאי גם כן ר"ל כאשר אין כאן שום חזקה למשפחה כהאי גוונא הקטן נאמן אבל כאשר יש כאן חזקת כשרות אין לומר כך כלל, וגם מדברי הראב"ד לא מוכח כך כמו שאמרנו. ויותר נראה מה שכתב בטור שהתינוק נאמן לומר משפחה זו פסולה איירי לענין להכשיר אותו לתרומה דרבנן כמו שכתב הר"ן, ואיירי במשפחת כהנים שיצא עליה חשש פסול וסומכין על עדות הקטן לתרומה דרבנן. ומה שכתב מהר"י קארו ז"ל שאין דרך הטור להביא מילתא שאין שייך בזמן הזה, אין זה כך והרי בסימן ג' כתב מי שאמר בזמן הזה שאני כהן אינו נאמן וכו' ואפי' להאכיל אותו בתרומה בזמן הזה, הרי שכתב דין אכילת תרומה בזמן הזה, והרי ב"ד כתב ג"כ הטור הלכות תרומה דרבנן לכך כתב הטור זאת הברייא. ותדע לך שכך הוא דעתו דהא הרא"ש ז"ל שהטור הולך בעקבותיו תמיד השמיט ברייתא זאת לגמרי ולא הביא רק המשנה ואלו נאמנים בגודלן וכו' מפני דאירי במלתא דשייך בזמן הזה, ואלו הך ברייתא נאמן התינוק לומר כך אמר לי אבא משפחה זו פסולה משפחה זו כשירה לא הביא כלל. אלא שדעת הרא"ש ז"ל דאירי לענין תרומה דרבנן והרא"ש ז"ל לא כתב הלכות תרומה דרבנן, אבל הטור כתב ב"ד הלכות תרומה, וא"כ למה כתב מהר"י קארו ז"ל שאם כוונתו של הטור לפסול אותו מן התרומה לא כתב דבר הבלתי נוהג, והרי ב"ד כתב הלכות תרומה דרבנן. ויותר מזה הא דתניא וכולם אם היה גוי ונתגייר אינו נאמן והיא סיפא דהך ברייתא של נאמן התינוק לומר זוכרני בפלונית שיצאת בהינומא והמקום הזה בית הפרס, כל זה הביא הרא"ש ז"ל בפסקיו והשמיט רישא דברייא ש"מ דסבר ליה דרישא איירי לענין הכשר לתרומה ואינו נוהג בזמן הזה, ודבר זה ראייה ברורה ונאמנה כי דעת הרא"ש ז"ל דלא איירי ברייתא זאת רק להכשיר אותו בתרומה בזמן הזה וכמו שפרשנו למעלה ואלו איירי לענין

³²⁴ Viz poznámky v Schottenscheinově vydání Talmudu na foliu 28b³.

פסול היה מביא אותו הרא"ש ז"ל ג"כ, וזה דרך הרא"ש בודאי. ואין להאריך בדבר דאין ענינו לנדון שלנו כלל כמו שאמרנו, דאין נדון שלנו רק בקול בלבד ולא חיישינן לקול כמו שהוא נדון דידן, אבל הך ברייתא איירי בעדות גמור.

Překlad:

A MaHaRI Karo,³²⁵ jeho památka budiž požehnána, napsal v *Tur chošen Mišpat*, v paragrafu 38, že „*mluvíme o tom, když malé dítě říká, že mu otec řekl: Tato mišpacha stála před soudem a byla tím soudním dvorem uznána za kašer nebo byla učiněna pasul, jelikož je to věc, která je obecně známá a zjevná.*“ Až posud citace. Zjistěte tím chce říci, že když rodina nemá žádnou *chazaku*, v tom případě je malé dítě důvěryhodné, ale když tam je chezkat kašrut, nelze to vůbec říci. A ani ze slov Ra'abada to nelze dokázat, jak jsme řekli. A spíše se zdá, že to, co je psáno v *Tur chošen mišpat*, že malé dítě je důvěryhodné, když říká: „*Tato rodina je pasul,*“ takže se mluví o uznání *kašer* pro *trumu derabanan*, jak napsal Haran. A mluvíme o kohenské rodině, o níž vzešla obava, že je *pasul* a my jsme se opřeli o svědectví malého dítěte pro *trumu de rabanan*.³²⁶

A to, co řekl Mahari Karo, jeho památka budiž požehnána, o Turovi, že není jeho zvykem přinášet věci, které nepatří do této doby.³²⁷

Není tomu tak! Hle ve třetí kapitole napsal: „*Kdo v dnešní době řekne: Já jsem kohen! Tomu nevěříme atd.*“³²⁸ a už vůbec mu nedáme jíst *trumu*. A hle, napsal pravidla jezení *trumy* v dnešní době, a hle v *Jore dea* Tur napsal *Hilchot truma derabanan*. Proto Tur psal o této barajtě³²⁹ a věz, že to je názor ROŠE³³⁰, jeho památka budiž požehnána, v jehož stopách Tur vždy chodil, úplně vypustil tuto barajtu a nepřinesl než mišnu „*a toto jsou ti, kdo jsou důvěryhodní ve své velikosti atd.*“, protože mluví o věci, která patří do současnosti, ale tuto barajtu „malé dítě je důvěryhodné, když říká: takto mi to řekl táta, že tato rodina je pasul a tato rodina je *kašer*“ vůbec nepřinesl. Ale podle názoru Roše, jeho památka budiž požehnána, věděl, že se mluví o záležitosti *trumy derabanan* a Roš, jeho památka budiž požehnána, nepsal o *hilchot truma derabanan*, ale Tur v *Jore dea* napsal *hilchot truma*. A jestli je to tak, proč by Mahari Karo, jeho památka budiž požehnána, psal, že kdyby byl záměr Tura učinit ho *pasul* v záležitosti *trumy*, psal by o věci, která se dnes už nepraktikuje? A hle v *Jore dea* napsal *hilchot truma derabanan*. A navíc se učíme v barajtě: „*a tito všichni, pokud by šlo o nežida a konvertoval by, není důvěryhodný*“ a to je konec barajty o důvěryhodnosti malého dítěte, když říká:

³²⁵ Morenu ha-rabi Josef Karo, autor *Šulchan Aruchu* (1488-1575).

³²⁶ Jde o záležitost *derabanan* a proto můžeme použít svědectví malého dítěte. Nebylo by tomu tak v záležitosti *mi deorajta*.

³²⁷ Že nepojednává o *micvot*, které jsou v současnosti nesplnitelné.

³²⁸ Příklad dětského svědectví – tvrdí o sobě, že když byl malý dával mu otec *trumu*.

³²⁹ Patrně Ketubot 28b.

³³⁰ Ašer ben Jechiel / Ašeri 1250/1259 – 1327 zde zmínka o *Piskej ha-Roš* – sbírce halachických decízi Ašera ben Jechiela, které sebral jeho syn Ja'akov ben Ašer / Ba'al ha-Turim / Tur

„*vzpomněl jsem si, že jsem viděl tu a tu, jak vyšla v závoji.*“³³¹ *A toto místo je „bejt ha-pras“*“^{332 333} To všechno přináší Roš, jeho památka budiž požehnána, ve svých *Psakim*, ale vypouští počátek barajty; z toho vyplývá, že si myslel, že začátek mluví o záležitosti uznávání *kašer* ke *trumě* a v dnešní době se nepraktikuje. A tato věc je jasný a pravdivý důkaz, že názor Roše, jeho památka budiž požehnána, je, že tato barajta mluví pouze o jeho uznávání *kašer* ke *trumě* v dnešní době, jak už jsme vyložili výše a kdyby mluvila o záležitosti prohlašování *pasul*, byl by to Roš, jeho památka budiž požehnána, také přinesl, protože to je Rošova metoda. A nebudeme tu věc dlouze vysvětlovat, protože ta záležitost vůbec není naším tématem, jak už jsme řekli, protože naše téma je pouze fáma, že se neobáváme fámy, ale tato barajta mluví o plnohodnotném svědectví.

Výklad:

Ve věci dětských svědectví se dostáváme k učení rabi Josefa Kara, který dále zpřísňuje kritéria dětského svědectví a sice upřesňuje požadované znění svědectví.

Maharal chápe Karova slova jako omezení platnosti dětského svědectví na případ rodiny ve stavu *chezkat paslut* nebo rodiny bez *chazaky*, jak psal již Ra'abad, protože jinak by s ním Karo byl v rozporu. Maharal objasňuje, že Karo píše o hodnocení statu rodiny, která dosud měla nárok na *trum*, ale vzešla o ní fáma, že je *pasul*, za pomoci „*dětského svědectví*“.

Zdlouhavým výkladem Maharal dokazuje, že barajta v záležitosti „*dětského svědectví*“ mluví pouze o uznávání *kašer* a nikoli o prohlašování *pasul*, protože, jednalo-li by se i o diskvalifikaci, Roš by začátek barajty nevynechal.³³⁴

Debatu o svědectví Maharal ukončuje s tím, že to vlastně není hlavní téma tohoto díla a vrací se k fámám.

ויש מן הכסילים אשר לא ידעו פירוש משנה אחת או ברייתא, ומכ"ש שאין מבינים פירוש דבר אחד בתלמוד מחזיקים בידיהם דברים אלו עד שעצומים כל הרוגיהם ורבים חללים מפילים. ולא שהיה צריך ראייה ודין לדבר הזה, דודאי לא מבעיא שלא נקרא דבר זה בשם קול כי הקול היינו דוקא כאשר אומרים פלוני שמע מפלוני ופלוני מכלו להם למדינת הים וזה נקרא קול, אבל דבר זה לא נקרא רק הברה. וענין זה שאנו מדברים בו אין ראוי להיותו נקרא הברה ג"כ רק שנראה שחוק והתול של מוציא דבה כמו שזכרנו למעלה. ולא באנו להודיע רק כי לא מחשבות חכמים מחשבותיהם ולא דרכיהם דרכם, ובודאי כי אלו בני אדם הלוחשים לא ידעו משנה ולא ברייתא וכ"ש שלא ידעו דבר בתלמוד. לכן אנחנו גוזרין בגזירת ב"ד עליון ובגזירת ב"ד התחתון על דעת המקום ועל דעת הבריות, על כל איש ואשה שלא יוציאו עוד שם פגם של נאדלי"ר על שום אדם מישאל, לא ברמז ולא בפירוש לא מכלל לאו ולא מכלל הן כמו שזכרנו של מוציא דבה לכסות

³³¹ Je zde použito slovo *hinuma*, které označuje svatební závoj, na nějž mají nárok pouze nevěsty panny => tato vzpomínka dokládá, že dotyčná se vdávala jako panna a tedy má nárok na 200 zuzů.

³³² *Bejt ha-pras*: prostor, o němž víme, že se na něm nachází zbytek lidského těla, pročež na něj nesmí vstoupit kohen nebo nazir.

³³³ Ketubot 28a(4) o nevěstě a *bejt hapras* je to mišna, barajta je pouze ten kousek o nežidovi.

³³⁴ Protože Roš pojednává jen o věcech, které jsou aktuální i po zboření Chrámu.

ולהעלים דבתם בדברי חזודים, לא בפניו של המתבייש ולא שלא בפניו ואף בחדרי חדרים עם אחיו וחביריו לא יוציא דבה זאת. כלל הדבר אם יובן לפני אדם דברי המוציא דבה שרצה לקנות ולבייש אף ברמז רחוק, יהיה בחרם בנדוי ובשמתא באלה ובקללה הכתובה בספר התורה, ותכף ומיד כשיצא מפיו הדבור שממנו נשמע הדבה הזאת יהיה נלכד בחרם בנדוי ובשמתא וממנו לא יצא. ויהיה לו דין העובר על החרם שנקרא חשוד על השבועה כדפסק ר"ת והרא"ש ז"ל, ויהיה פסול לעדות ושבועה ויהיה מובדל ומופרש מכלל ישראל. ואנו גוזרין על כל ש"צ בישראל שלא יוציא אותו בתפלה ובשום דבר קדושה. ועוד אנו גוזרין על כל דיין בישראל שכאשר יהיה נתבע מוציא הדבה הזאת לפניו ויסקים דעתו של דיין שהיה מכוון הנתבע אל דבה זאת, שיאמר לו הדיין הרי את נלכד במצודת החרם ולא יהיה מתיר לו כי אם ע"י שלשה חכמים זקנים בעלי הוראה אנשי השם. אך יפרסמו מה שעבר חרם ברבים תחלה ואחר כך יפרשו תשובתו ותקונו במה שמעל ועבר חרם וגזירה. אך אם יש שורש פורה ראש ולענה יאמר בשרירות לבי אלך לשוני אגביר מי אדון לי כי זרועי רמה, או אעשה בהעלמה, יהי שמו נמח מן האדמה, יהיה לזעוה ולשמה, וזכרו יכרת מן החיים, ויהיה לחרם מתחת שמים, עורי צפון להפתח משם אליו רעה, ויבא מתימן אליו חלחלה וזעוה, ממערב יחשך לו חושך צלמות ולא סדרים, ממזרח יזרח לו צרעת ממארים, מלמעלה יפקד עליו קללה, מלמטה יצמח לו רתת וחלחלה, אוררי יום יבעתוהו, משחיתי לילה ישרוהו, מ"ט קללות שבתורת כהנים יבאוהו, צ"ח קללות שבמשנה תורה ירדפוהו, גם כל חלי וכל מכה אשר בתורה לא כתובה, ירדפו אותו עד חובה, יען וביען אשר הוא חוטא ומחטיא את אחרים בפשעים וזדונים, ללמד בני יהודה קשת לירות חצי שנונים, לשלח מדנים, ולכך שמו וזכרו יכלה כעננים, וב"ד עליון יבערו הקוצים מן הגפנים, יתמו חטאים מן הארץ ורעים עוד אינם, ואז הלל הכל עונים, והשומעים לדברי מורים, ומדברי נרגן נזהרים, הם וזרעם וזרעם וזרעם יעמדו לדור דורים, ויזכו לבנין אריאל בראש הרים, דברי המדבר דברים ברורים.

יהודה ליואי בן לא"א בצלאל זלה"ה

Překlad:

A jsou tací pošetilci, kteří neznají výklad ani jedné mišny, ani barajty, natož aby chápali výklad jediného slova z Talmudu a ti mají ve své moci tato slova a jejich oběti jsou mnohé a zabíjejí spoustu těl. A ne, že by k této věci bylo třeba důkazu a soudu, protože toho není třeba, protože to nemá status fámy, protože fámou označujeme to, když říkáme: ten slyšel něco od někoho a ten někdo od někoho a odešli do *zeměmoře*.³³⁵ A to se nazývá fáma, ale tato věc nelze nazvat než ozvěnou. A tuto záležitost, o níž hovoříme se ani ozvěnou nehodí nazývat, jeví se pouze jako pobavení a posměch vynášече pomluv, jak jsme vzpomenuli výše. A nepřišli jsme oznamovat nic než, že myšlenky moudrých nejsou jejich myšlenkami a jejich cesty nejsou těmito cestami a že tito lidé jsou nepochybně zaříkávači, kteří neznají ani Mišnu, ani barajtu, natož aby znali slovo z Talmudu. Proto vynášíme nařízení nejvyššího soudního dvora a nařízení pozemského soudního dvora na vědomí Bohu a na vědomí stvořených, aby už žádný muž a žádná žena nevynášeli mrzké jméno nadler o žádném člověku z Jisraele ani v náznaku ani výslovně ani pozitivně ani negativně,³³⁶ jak to dělávají vynášечи pomluv, aby schovali a zahalili svou pomluvu do hádanek. Ani v přítomnosti zostouzeného ani v jeho nepřítomnosti a dokonce ani v nejintimnější části domu se svými bratry a přáteli at' nevynáší tuto pomluvu.

Závěrem: pokud lidé pochopí, že se vynášеч pomluv chce svými slovy pošklebovat a zostouzet

³³⁵ *Medinat ha-jam* je vyjádření pro vzdálenost, nedohledatelnost, jako např. český výraz „do tramtárie“

³³⁶ Tzn. neříkáme ani že by byl, ani že není nadler. Protože obojí může mít zlé důsledky.

dokonce i vzdálenou narážkou, bude v cheremu a niduji³³⁷ a hašmatě a v ala a v klala,³³⁸ které jsou napsány ve svitku Tóry³³⁹. A jakmile vyjde z jeho úst výrok, z něhož je slyšet tato pomluva, bude uvržen v cherem, niduj, hašmatu a z toho nevyjde. A bude mít označení „porušitel cheremu“, který je příliš podezřelý pro přísahu, tak, jak stanovuje rabejnu Tam a Roš, jejichž památka budiž požehnána, a bude nevhodný ke svědectví a přísaze a bude oddělen a vyloučen ze společenství Jisraele. A nařizujeme každému pověřenci obce³⁴⁰, aby ho nezahrnoval ve své modlitbě a ani v jiných svatých povinnostech.³⁴¹ A ještě nařizujeme každému soudci v Jisraeli, že když před ním bude obžalovaný z vynášení pomluv a mysl toho soudce dospěje k tomu, že obžalovaný záměrně takto pomlouval, aby mu ten soudce řekl: „*Hle jsi chycen v pasti cheremu a nezprostí ho, leč jedině prostřednictvím tří moudrých, starých a věhlasných učenců.*“ A také nejprve veřejně oznámí, co je důvodem cheremu a potom vyloží jak má učinit pokání a jeho nápravu toho, co udělal za nepravost³⁴² a toho, že přestoupil cherem a gezeiru. Ale pokud by byl kořen plodící bolehlav a pelyněk³⁴³ a říkal by: „*v zarputilosti svého srdce budu chodit,*³⁴⁴ *svůj jazyk posílím, kdo je můj pán? Jen moje pozvednutá paže.*“³⁴⁵ A nebo to udělá skrytě. Potom bude jeho jméno vymazáno ze země. Bude ponechán ke zhnusení a zděšení³⁴⁶ a jeho památka bude vytřata ze svazku živých a pod nebesy bude v cheremu. Probouzí sever, aby odtamtud na sebe vypustil zlo a z jihu k němu přijde hrůza a hnus. Ze západu se mu setmí tmou údolí smrti a nebudou pořádky.³⁴⁷ Z východu se mu rozbřeskuje zářící cara'at. Shora ho postihne kletba, zdola mu vyrostou třas a hrůza. Síly, které působí ve dne ho zkopou a noční ničitelé ho budou vytrhovat. Čtyřicet devět kleteb, které jsou v kněžském zákoníku na něj přijde, devadesát osm kleteb, které jsou v Deuteronomiu ho budou pronásledovat. Také všechny nemoci a rány, které nejsou napsané v Tóře ho budou stíhat až do zničení, právě proto, že je to hříšník a

³³⁷ Niduj je termín používaný tanaity pro exkomunikaci, pozdější talmudické právo znovu zavedlo cherem jako tvrdší fromu niduje. Niduj se od cheremu liší především tím, že člověku, který byl dán do niduje, byly povoleny společenské styky za účelem obchodu a studia, zatímco člověk, který byl dán do cheremu, musel studovat sám a jeho živobytí bylo omezeno na drobný obchod, co mu bylo povoleno udržovat. Viz Encyklopedie judaika, heslo Herem, str. 350 a 351.

³³⁸ The Hebrew text lists a set of terms for oaths and legal declarations. Each term is a technical term for a distinct type of formal legal declaration with a distinctive legal meaning in Jewish law as described in the Talmud. For a discussion of these terms and an explanation of the meaning of each, see "General Introduction", *The Schottenstein Edition of the Talmud*, Tractate Nedarim, Volume 1.

³³⁹ Zřejmě odkaz k Dt 27:12nn

³⁴⁰ Šaliach cibur – člověk pověřený obcí k vedení bohoslužeb.

³⁴¹ Šaliach cibur se má při veřejné modlitbě nebo jiné svaté povinnosti, kterou může plnit jako zástupce ostatních členů obce, soustředit na to, aby plnil jejich povinnost. Je-li přítomen i člověk v cheremu, musí se šaliach cibur soustředit na to, aby ho v myšlenkách nezahrnoval do obce, jejímž je vyslancem.

³⁴² מה שמעל = toho, co udělal za nepravost. Slovo ma'al odkazuje na meila označující neoprávněné vzetí něčeho, co dotyčnému nepatří. Viz Jastrow, heslo מעיל a מעל.

³⁴³ Viz Dt 29:17

³⁴⁴ Viz Dt 29:18

³⁴⁵ Ž 12:5

³⁴⁶ Jer 29:18

³⁴⁷ Pořádky, myslím, znamenají denní doby – bude tma bez hranic, nenastane ráno. Stejně tak absence pořádku evokuje chaos.

svádí výtržnostmi a schválností ke hříchu i ostatní, aby syny Jehudy naučil vystřelovat z luku ostré šípy a podněcovat spory. A proto se jeho jméno a jeho památka rozplynou jako mlha a nejvyšší soudní dvůr odstraní trní z révy, zbaví zemi hříchů a zlí už nebudou. A pak nastane sláva všem odpovídajícím a poslouchajícím slova učitelů a varujícím se stížností. Oni a jejich potomci a potomci jejich potomků obstojí po věky věků a dočkají se stavby Arielu³⁴⁸ na Chrámové hoře. A to jsou slova toho, kdo hovoří vybraná slova, Jehudy Livy syna vznešeného muže Becalela, jeho památka ať je pro život příštího světa.

Výklad:

Nakonec Maharal prohlašuje, že nadlerské pomluvy nemůžeme považovat ani za fámu (*blas*). Takže i když má z halachického hlediska fáma v jistých případech určitou platnost, nadlerismus žádnou platnost nemá. A lidé, kteří nadávají ostatním do nadlerů jsou naprosto nedotčení. Maharal vyslovuje zákaz vynášení nadlerské nadávky a vůbec používání toho označení a naznačování toho v jakékoli situaci. Na závěr dává pomlouvače do cheremu a vysvětluje jak budou izolováni a barvitě popisuje co je teprve čeká, když neučiní pokání.

³⁴⁸ Opis pro třetí Chrám.

4 ZÁVĚR

I po více než 400 letech po napsání Netivot olam je Maharalova výzva k odpovědnosti a odvaze stále žádoucí.

Mým záměrem bylo přeložit Jisraelovu otázku a Maharalovu odpověď. Nesnažila jsem se o vyčerpávající analýzu Maharalova pojetí světa. Usiluji o co nejvěrnější překlad, je-li to na některých místech na úkor srozumitelnosti, pomáhám si poznámkami a výkladem. V předkládaném textu jsou patrné tři literární styly:

- 1) poetické pasáže, které nepřebásňuji. Nicméně jsou stále jsou výrazným znakem rabínské korespondence.
- 2) “agadické” pasáže ideální k překladu i výkladu.
- 3) halachické – právní pasáže, které vykládám strukturovaně

Doufám, že jsem touto prací přispěla k rozšíření povědomí o díle rabi Löwa.

5 POZNÁMKY K PŘEKLADŮM A K PŘEPISU HEBREJSKÝCH A ARAMEJSKÝCH SLOV A JMEN

V případě citace z Pentateuchu, cituji překlad rabi Sidona; další části Tanachu (pokud neuvádím jinak) cituji v Českém ekumenickém překladu.

Akronymická jména rabínů píši při jejich prvním použití ve své práci v původní akronymické podobě (např. *MaHaRaL*, *RaŠI*), dále pak jako běžná jména s prvním písmenem velkým a ostatními malými. Řídím se tak příkladem v knize Studna exilu.

Ve svém vlastním textu přepisuji hebrejská a aramejská jména podle pravidel, která specifikoval doc. Nosek v *Judaismu od A do Z* (viz níže), v citovaných textech respektuji výchozí způsob přepisu. Může tak dojít k nesouladu např. u jména *Azarjahu*, které ČEP přepisuje *Azarjáš* apod.

Výraz *lašon ha-ra* jsem se rozhodla nepřekládat, protože jsem nenalezla český pojem, který by byl dostatečně obecný, tak jako je *lašon ha-ra*. Toto sousloví používám jako nesklonné. (Používám podobu *lašon ha-ra*, namísto asi gramaticky správnějšího *lešon ha-ra*, protože první podoba pro mne představuje víc zažitou formu.)

U poměrně vysokého počtu slov (jako např. *kašer*, *pasul*...) jsem se rozhodla nepřekládat. Tato slova píši kursivou a v poznámce pod čarou uvádím při prvním výskytu jejich možný překlad či vysvětlení.

Kursivou píši také názvy zmiňovaných knih (s výjimkou knih Bible a názvů traktátů Talmudu). Často čerpám ze Schottensteinova vydání Talmudu, kde je použit přepis do aškenázské výslovnosti hebrejštiny a aramejštiny. Ve svých překladech tento přepis nerespektuji, v anglických citacích ano. Používám běžné české názvy biblických knih, u talmudických traktátů názvy používané v *Judaismu od A do Z*.

Hebrejský člen *ha* / *he* připojuji pomlčkou ke slovu, které určuje.

Písmeno *alef* při přepisu do latinky naznačuji apostrofem pouze uprostřed slova.

Písmeno *hej* na konci slova nepřepisuji.

Písmeno *ajin* na začátku slova nepřepisuji, uprostřed ho naznačuji apostrofem a na konci

pouze, je-li vokalizované na *patach*.

Samohlásky přepisují krátce.

Šva buď nepřepisují vůbec nebo jako běžné *e* a to v případech uvedených v Judaismu od A do Z na str. 12.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

6.1 Prameny

ArtScroll Series Talmud Bavli, The Schottenstein edition, New York: Mesorah Publications Ltd.,

-*Kesubos* vol.III., 2005, ISBN 1-57819-009-6

-*Arachin*, 2005, ISBN 1-57819-046-0

-*Kidushin*, 2005, ISBN 0-89906-734-4

-*Gittin*, 2005, ISBN 0-89906-745-X

- *Kesubos* vol.I., 2004, ISBN 1-57819-007-X

-*Bava Basra*, vol.I., 2004, ISBN 0-89906-738-7

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad. Praha: Biblická společnost, 1990. 863 s., 287 s.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, ed. 5. emendata, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. ISBN 3-438-05219-9

Biblií svatá: aneb všechna svatá Písma Starého i nového Zákona. Podle posledního vydání králického z roku 1613. Praha: Biblická společnost, 1936.

Chamiša chumšej Tora: Pět knih Mojžíšových včetně haftarot s českým překladem rabína Efraima Sidona. Praha: Sefer, 2012. ISBN 978-80-85924-67-1

6.2 Sekundární literatura

DUSHINSKY, M. Přehled židovských ortodoxních skupin v Izraeli (1999-2000). *Theologická revue*, 2000, roč. 70, čísla 1-2, str.68.

NEHER, A. Studna exilu: Tradice a modernost: myšlenkový svět Jehudy ben Becalel – rabi Löwa, pražského MaHaRaLa (1512 – 1609). Praha: Sefer, 1993. ISBN 80-900895-6-9

NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1518-9

PUTÍK, A., POLAKOVIČ, D. *Judah Loew ben Bezalel, Called Maharal – A Study on his Genealogy and Biography*. Path of life.

SHERWIN, B. L. *Mystical theology and social dissent: The life and works of Judah Loew of Prague*. 1. vyd. Oxford: Littman Library of Jewish Civilization, 2006. ISBN 1-904113-50-8

SICHER, G. *Kniha Zbožných ve světle sociální pedagogiky. Židovská ročenka na rok 5719, 1958/1959*, red. Rudolf Iltis, Rada židovských náboženských obcí, 1958, Praha.

SLÁMA, P. *Tanu rabanan: antologie rabínské literatury*. Praha, Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7021-722-1

STEMBERGER, G. *Talmud a midraš: Úvod do rabínské literatury*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-301-9

6.3 Užité encyklopedie a slovníky:

ENCYCLOPAEDIA JUDAICA Jerusalem. Jerusalem: Keter Publishing House, 1996. ISBN 965-07-0185-0, 1993. ISBN

EVEN-ŠOŠAN, A. *Milon Even-Šošan mechudaš u meudkan lišnot ha-alafim: bešiša krachim*. Israel: Ha-Milon he-chadaš, 2010. ISBN 965-517-059-4

FRANK, J. *The Practical Talmud Dictionary*. Jerusalem: Ariel United Israel institutes, 1994. ISBN 0-87306-587-5

JASTROW, M. *A Dictionary of the targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the midrashic literature*. Jerušalaim: Chovev.

NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů*. Praha: Sefer, 1992. ISBN 80-900895-3-4

PÍPAL, B. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 2006. ISBN 80-7017-029-8

TRABALKA, V. *Hebrejsko-slovenský slovník*. Bratislava: Zing Print, 1996. ISBN 80-967704-0-3

6.4 Elektronické dokumenty

Bible Online: Český studijní překlad Bible [online]. *Církev bratrská Zbraslav*, 2010. Dostupné na těchto webových stránkách: < <http://www.bible-online.cz/> > [cit. 5. května 2013].

Bibliografický záznam: Bibliografická norma (ČSN ISO 690,1997) [online] Dostupné na WWW: < <http://www.htf.cuni.cz/HTF-80-version1-BibliografickyZaznam.pdf> > [cit. 5. května 2013].

KLEIN, M. *Sefer mišne halachot* [online]. *Thomas Brattli*, 2001. Dostupné na WWW: < http://www.tshuvos.com/showSefer.asp?sefer=Mishne_Halochos_13&name=%EE%F9%F0%E4%20%E4%EC%EB%E5%FA%20%E7%EC%F7%20%E9%E2&min=1&max=226&separator=no&numCode=224 > [cit. 5. května 2013]

Numbers - Chapter 12 (Parshah Behaalotecha) - Tanakh Online - Torah - Bible [online].

Chabad-Lubavitch Media Center, 1993-2013. Dostupné na WWW:
< http://www.chabad.org/library/bible_cdo/aid/9940 > [cit. 5. května 2013]

Portál veřejné správy: § 184 zákona č. 40/2009 Sb. [online]. *Ministerstvo vnitra*, 2013. Dostupné na WWW: < <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=1&idBiblio=68040&recShow=185&fulltext=Kdo~20o~20jin~C3~A9m~20sd~C4~9B~C3~AD~20nepravdiv~C3~BD~20~C3~BA~daj&nr=&part=&name=&rpp=100#parCnt> > [cit. 5. května 2013]

RootsWeb's WorldConnect Project: Newell, Popper, Budinsky, Stanley, Guyon, Moatti, Bitoun, Le Baut [online]. *Ancestry.com*, 2012. Dostupné na WWW: < <http://worldconnect.rootsweb.ancestry.com/cgi-bin/igm.cgi?op=GET&db=lorenfamily&id=I62003> > [cit. 5. května 2013].

Šavua tov: dobrý týden [online]. 2007, číslo 32/5767, s. 2-9. Jirí Richter, *Společnost judaica Holešov*. Dostupné na WWW: < <http://www.olam.cz/aktuality/sidry/5767/bemidbar/behilotecha.pdf> > [cit. 5. května 2013].

Torah Treasures: Collection of Torah Writings: אוצר הספרים היהודי, תקליתור תורני Digital book systems, Ltd. [CD.ROM.]

Wikipedia, the free encyclopedia: Abraham ben David [online]. *San Francisco (CA): Wikimedia Foundation*, 2001- 2013. Dostupné na WWW: < http://en.wikipedia.org/wiki/Abraham_ben_David > [cit. 5. května 2013].

Wikipedia, the free encyclopedia: Av HaRachamim [online]. *San Francisco (CA): Wikimedia Foundation*, 2001- 2013. Dostupné na WWW: < http://en.wikipedia.org/wiki/Av_HaRachamim#Text_of_the_Av_Harachamim > [cit. 5. května 2013].

Wikipedia, the free encyclopedia: Nissim of Gerona [online]. *San Francisco (CA): Wikimedia Foundation*, 2001- 2013. Dostupné na WWW: < http://en.wikipedia.org/wiki/Nissim_of_Gerona > [cit. 5. května 2013].

Wikipedia, the free encyclopedia: Rashbam [online]. *San Francisco (CA): Wikimedia Foundation*, 2001- 2013. Dostupné na WWW: < <http://en.wikipedia.org/wiki/Rashbam> > [cit. 5. května 2013].

Wörterbuchnetz: Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm [online]. *Trier Center for Digital Humanities / Kompetenzzentrum für elektronische Erschließungs- und Publikationsverfahren in den Geisteswissenschaften an der Universität Trier*, 1998-2013. Dostupné na WWW: < <http://woerterbuchnetz.de/DWB/?lemma=nadler> > [cit. 5. května 2013].

הירושלמי: מסכת עירובין פרק ה [online]. *Mechon Mamre, 12 Hayyim Vital, Jerusalem*, 2010. Dostupné na WWW: < www.mechon-mamre.org/b/r/r2205.htm > [cit. 5. května 2013]

הירושלמי: מסכת פיאה [online]. *Mechon Mamre, 12 Hayyim Vital, Jerusalem*, 2010. Dostupné na WWW: < <http://www.mechon-mamre.org/b/r/r12.htm> > [cit. 5. května 2013]

7 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Překlad Arachin 13b-16b

71

8 PŘÍLOHY

8.1 Příloha č. 1: Překlad Arachin 13b-16b

Třetí kapitola traktátu Arachin³⁴⁹ – Ješ ba'arachin začíná na foliu 13b, odkud překládám Mišnu, Gemaru ale překládám až od folia 15a, kde se začíná zabývat násilníkem a svůdcem a posléze i lašon ha-ra. Text Mišny uvádím tučně, obvykle je psán překlad výkladových doplnění v Schottensteinově vydání. Poznámky pod čarou překládám pokud je shledávám nezbytnými k pochopení textu Mišny nebo Gemary a uvádím je taktéž pod čarou. Případné vlastní poznámky odděluji hranatou závorkou a označuji jako [pozn. překladatele].

V prvním odstavci je přeložená mišna ze začátku kapitoly Ješ ba'arachin, dále jsem nadpisem “Mišna” označila konkrétní mišnu, které se bude věnovat Gemara bezprostředně následující.

● [Arachin 13b⁵] Mišna

vyjmenovává několik druhů pevných plateb, které mají tu vlastnost, že někdy končí se shovívavostí a jindy s přísností:

K pravidlu *arachin* existuje element shovívavosti stejně tak jako element přísnosti. V pravidle dědičného pole, které je svým vlastníkem zasvěceno Chrámu, existuje element shovívavosti stejně jako přísnosti.³⁵⁰ V pravidle býka odpovědného za škodu, který zabil otrocka existuje element shovívavosti stejně jako přísnosti.³⁵¹

³⁴⁹ „*Arachin (Ar) (9) „Odhady“, totiž obnosu, který musí člověk – vždy podle stáří a pohlaví – na základě slibu, který učinil, zaplatit.*“ Viz Stemmerger s. 152, také ale výraz pro samotnou platbu.

³⁵⁰ [Dědičné pole je pole v *Erec Jisra'el*, které jeho vlastník zdědil od předka, jemuž tato země byla přidělena při původním rozdělování *Erec Jisra'el*. Slovo *Achuza* znamená držení a v angličtině je vlastně název tohoto typu vlastnictví “svobodný statek”/“vlastní nemovitost bez závazků” [freehold]. Tento typ vlastnictví v Tóře kontrastuje se *sde-mikne* – zakoupené pole, což je pole, které někdo koupil od jeho dědičného vlastníka. V případě koupeného pole kupující získává omezené vlastnictví, které mu dovoluje mít jej v držení až do *jovelu* – jubilejního roku, kdy se vlastnictví navrácí dědičnému vlastníkově (viz Lv 27:16-25). Rozdíl mezi těmito dvěma druhy polí, jak je stanoven v Mišně níže (14a) je, že zasvěcené dědičné pole je vypláceno z chrámové pokladnice při stálém tarifu 50 sela za zemi v rozsahu, na kterém může být vypěstován *chomer* ječných zrn (*bejt kar*, což je 75 000 čtverečních loktů) zatímco zasvěcené koupené pole je vypláceno podle své aktuální hodnoty (viz Tosafot יש בערכין pro další rozdíly mezi zasvěceným a dědičným polem).]

³⁵¹ [Šor ha-muad je býk varovaného, který už třikrát někoho nabral. Vlastník takového býka si toho je vědom a byl varován, že jeho býk je nebezpečný. Z toho důvodu, pokud býk počtvrté někoho nabere a zabije svobodnou osobu, vlastník je povinen zaplatit plnou cenu – *kofer*. (Cena za osobu se odvozuje od toho, zda byla otrokem... viz Makot 2b.) Pokud však je obětí kenaanský otrok, vlastník učiní určenou platbu 30 šekalim. To má někdy za následek shovívavost vůči vlastníkově býka, někdy naopak přísnost, jak je

V pravidlech pro násilníka, svůdce³⁵² a pomlouvače³⁵³ existuje element shovívavosti stejně jako přísnosti.“

...

● (Arachin 14b⁵) „Mišna:

Co se týče násilníka a svůdce, je zde element shovívavosti a element přísnosti.³⁵⁴ Jakže?! Jestliže někdo znásilní nebo svede dceru z prominentní kněžské rodiny a nebo znásilní nebo svede dceru nejponíženější rodiny Jisraele, dá 50 selaim.³⁵⁵ Co se týče platby za ponížení a znehodnocení, je to vše v souladu se stavem toho, kdo ponížil a toho, kdo byl ponížen.³⁵⁶

8.1.1 (Arachin 14b⁵) Gemara:

Mišna zmiňuje platby za ponížení a znehodnocení dívky v dodatku k pokutě 50 selaim.

rozpracováno v mišně níže (14b).]

³⁵² Muž, který svedl dívku pannu platí pevnou pokutu 50 šekalim. Případy násilníků a svůdců jsou rozpracovány v Mišně níže.

³⁵³ Pomlouvač je muž, který se ožení s dívkou s pověstí panny a který ji následně obžaluje, že spáchala cizoložství během doby jejich zasnoubení – *erusin* a přivede si svědky k podpoření své lži. Jestliže jsou svědci prokazatelně lživí, snoubenec je odsouzen k bičování a k pokutě 100 selaim za zostuzení své ženy. Případ pomlouvače je rozebrán v Mišně níže (15a).

³⁵⁴ Tóra požaduje, aby oba – násilník (tj. pachatel znásilnění) i svůdce panenské dívky zaplatili 50 šekelů (viz Ex 22:15-16 a Dt 22:28-29) Tato platba má aspekt shovívavosti a aspekt přísnosti.

³⁵⁵ Tentýž obnos musí zaplatit ať už svedl dceru velekněze nebo dceru konvertity (Rambam: *Hilchot Na'ara Betula* 2:3).

³⁵⁶ Kromě pokuty 50 šekelů, násilník nebo svůdce musí také zaplatit za ponížení – *bošet* a znehodnocení – *pegam*, které dívka utrpěla. Mišna stanoví, že tyto platby nejsou fixní, jak je tomu u padesátišekelové pokuty, ale spíše proměnlivé podle postižené osoby. (Ve vztahu k této variabilní platbě Mišna stanoví, že pokuta 50 šekelů, která je jednotná bez ohledu na to, kdo je obět' je někdy shovívavá někdy přísná. V případě dcery velekněze, pro niž je kompensace za ponížení a znehodnocení velmi vysoká, znamená 50 šekelů shovívavost, avšak v případě nízké "*mamzeret*", jejíž cena za ponížení a znehodnocení je skrovná, znamená těch samých 50 šekelů přísnost.) V případě platby za ponížení je obnos stanoven soudním dvorem v souladu s postavením toho, kdo ponížil (násilníka) a té, které byla ponížena (dívka). (Naše Mišna nevysvětluje jak je obnos za znehodnocení vypočítáván. Paralelní Mišna v Ketubot 40a nicméně vysvětluje, že je to podmíněno stanovením hodnoty oběti jako kdyby byla otrokyní prodávanou na trhu. Určujeme její hodnotu před tím než byla znásilněna (t.j. jako by byla stále panna) a její hodnotu po znásilnění. Násilník musí platit rozdíl. Jakkoli její hodnota jako pracovní síly se neliší ať už je pannou nebo není, nicméně kdyby byla prodána jako otrok někomu, kdo ji chce dát ke svatbě svému oblíbenému otrokovi, byl by zde rozdíl. Pokud otrok pro svého pána pracuje věrně a pilně, jeho pán ho chce potěšit tím, že mu dá příležitost oženit se s pannou (Raši ke Ketubot 40b). (Mišna stanoví, že částka za ponížení závisí na tom, kdo ponížil a na tom, kdo byl ponížen, ale nevysvětluje jakým způsobem je to spojeno. Raši (k paralelní Mišně v tr. Ketubot 40a srovnej s Rašim k tr. Bava kama 83b a RaN ke Ketubot tamtéž) vysvětluje, že být zneuctěna průměrnou osobou je více ponižující, než být zneuctěna osobou ze spíše vyšší nebo spíše nižší třídy.)

Gemara se ptá: **Proč tana kama předpokládá, že existuje platba za ponížení a znehodnocení navíc k pokutě 50 sela? Můžeš říci: Když Soucitný (Bůh) stanovil v Tóre, že násilník a svůdce platí úhradu 50 selaim, je to platba za vše!**³⁵⁷ - ? - Gemara odpovídá, že pramenem těchto plateb je logický argument: **Rav Zeira řekl: "Kdyby bylo 50 šekelů platba za všechno, lidé by se podivili a řekli by: "Jestliže někdo souloží s dcerou králů platí 50 šekelů a jestliže někdo souloží s dcerou prostého člověka, také platí 50 šekelů?!"**³⁵⁸

Gemara se vypořádává se zdůvodněním rav Zeiry: **"Abaje mu řekl: "je-li tomu tak, potom je to stejné i pokud jde o otroka."** T.j. platba 30 šekelů za otroka zabitého býkem odpovědným za škodu. Je zde použit tentýž argument: **Lidé pak řeknou: "Jestliže osel zabije otroka, který provrtává perly (nokev margalit/drills holes in pearls),³⁵⁹ pak majitel osla zaplatí 30 šekelů a jestliže zabije otroka, který pracuje jehlou,³⁶⁰ majitel býka zaplatí také 30 šekelů?!** Ve skutečnosti ať tak nebo onak, pokuta 30 šekelů je vybrána v obou případech, i když je zde důvod k rozlišení.- ? - ³⁶¹

Tentýž amora se zase pokouší dokázat mírně odlišným logickým argumentem, že platba 50 šekelů nezahrnuje kompensaci za ponížení a znehodnocení: **Avšak rav Zeira řekl: Důkaz je takový:**

(Arachin 15a¹)

"Jestliže na ni přišli dva a znásilnili ji, jeden nepřírozenou cestou a druhý přírozenou cestou,³⁶² potom pokud by bylo 50 šekelů souhrnná platba za vše, lidé řeknou: "Ten, kdo souloží s dívkou, která je nedotčená, platí 50 šekelů, ten, kdo souloží s dívkou, která je

³⁵⁷ Tóra pravděpodobně nepředepisuje kompenzační platby za ponížení a znehodnocení navíc k pokutě 50 šekelů. Spíše bylo 50 šekelů úhrnná platba za všechny tři věci.

³⁵⁸ To znamená, že logika praví, že ten, kdo znásilní princeznu, by měl platit víc, než ten, kdo znásilní dceru prostého člověka. A pokud rozdíl mezi těmi dvěma činy leží ve skutečnosti, že princezna utrpí větší ponížení než dcera prostého člověka, logika dále praví, že kompenzace za ponížení je placena zvlášť – t. j. dodatkem k 50 šekelům, které jsou jednotné pro všechny případy (Raši ke Ketubot 40a). (A jakmile vidíme, že platba 50 šekelů nezahrnuje vše, to jest nepokrývá kompenzaci (za ponížení) jak je obvyklé u ostatních případů útoku, můžeme tedy dovodit, že to také nestačí k pokrytí kompenzace za znehodnocení, která je stejně tak obvyklá i u ostatních případů útoku (*Šita mekubecet* ke Ketubot 40a).

³⁵⁹ Nebo je jinak významně nadán, tak, že jeho hodnota dosahuje velké částky peněz.

³⁶⁰ Jeho schopnost je snadno naučitelná, čili není tak hodnotný.

³⁶¹ (Tóra (Ex 21:32) nařizuje přímou platbu a neukládá žádnou provisi založenou na rozlišování hodnoty otroka.) Zjevně jsou oblasti práva, kde Tóra nastavuje jednotné pokuty i když je skutečný důvod k rozlišení mezi jednotlivými případy. V souladu s tím, může zde také Tóra zavádět jednotnou pokutu i když je zde nápadný rozdíl mezi znásilněním princezny a znásilněním chudé dívky. Je-li tomu tak, můžeme říci, že platba 50 šekelů za znásilnění a svedení je vše zahrnující.

³⁶² t. j. jeden muž ji donutil k přírozenému pohlavnímu styku po tom, co byla násilně zasnoubena nepřírozeným pohlavním stykem (viz Raši). Poznámka: ačkoli je nepřírozený pohlavní styk považován za pohlavní styk, nevztahuje se na ženu, která nebyla panna (viz Raši).

poskvrněná také platí 50 šekelů?!"³⁶³ Obvykle existuje jiná platba dodatkem k pokutě 50 šekelů a v této platbě existuje ten rozdíl mezi dívkou nedotčenou a poskvrněnou.³⁶⁴

Gemara se zase vypořádává se zdůvodněním rava Zeiry: **Abaje mu řekl: "jestliže je tomu tak, potom je to stejné i pokud jde o otroka."** Je zde použit tentýž argument: **Lidé řeknou: "jestliže je zabit zdravý otrok, majitel osla platí 30 šekelů a jestliže je zabit otrok postížený vředy** (je tedy poskvrněný podobně jako dívka, která dříve měla nepřírozené styky), **vlastník osla také platí 30 šekelů?!"** Ve skutečnosti ať tak nebo onak, pokuta 30 šekelů je vybrána v obou případech i pokud je důvod k rozlišování?³⁶⁵

Potom, co vyvrátil oba pokusy rava Zeiry prokázat logickými argumenty, že platba 50 šekelů nezahrnuje kompensaci za ponížení a znehodnocení, Abaje nabízí svůj vlastní důkaz z Písma: **Avšak Abaje řekl: "Verš praví:**³⁶⁶ „muž, který s ní ležel, dá otcí té dívky padesát šekelů stříbra. ... **Protože jí způsobil utrpení."** Verš tedy stanoví, že oněch 50 šekelů je placeno za utrpení, které dívka snesla. **Z toho vyplývá, že navíc k platbě za utrpení existuje kompensace za ponížení a znehodnocení.**³⁶⁷

Alternativní důkaz: **Rava řekl: „Protože týž verš praví: „muž, který s ní ležel“ atd. (dá otcí té dívky padesát šekelů stříbra). Verš stanoví, že za potěšení z ležení (tj. soulože) s ní platí ten muž 50 šekelů. Z toho vyplývá, že existuje něco dalšího jako jiná platba navíc k platbě**

³⁶³ (T. j. jak může druhý násilník v případě rava Zeiry platit tu samou cenu jako ten, kdo znásilnil dívku, která předtím neměla pohlavní styk jakéhokoli typu a tedy byla nedotčená a neposkvrněná (Raši)?)

³⁶⁴ To dokazuje, že platba 50 šekelů nezahrnuje náhradu za ponížení. Protože pokud by tomu tak bylo, objevilo by se, že Tóra nerozlišuje mezi znásilněním dívky, která je nedotčená (která dosud nikdy netrpěla ani nepřírodním pohlavním stykem) a znásilněním dívky, která je poskvrněná nepřírodním pohlavním stykem způsobeným prvním násilníkem v případě rava Zeiry. Ale pokud existuje objektivní důvod k rozlišování mezi dvěma případy, kdy oběť, která dříve utrpěla nepřírodní pohlavní styk nyní trpí s menším ponížením než neposkvrněná dívka. Logika diktuje, kompensace za ponížení je placena zvlášť – t.j. dodatkem k uniformní platbě 50 šekelů. (Raši)

Šita mekubecet (druhé vysvětlení) vysvětluje, že ačkoli Abaje již ravu Zeirovi dokázal, že existují oblasti práva, kde Tóra stanoví pouze jednotné pokuty i když existuje důvod k rozlišování, rav Zeira oponuje, že tato taktika převládá pouze když rozdíl zahrnuje vnější základ, tak jako dívčí rodokmen nebo žádoucí schopnosti otroka. Nicméně, když rozdíl zahrnuje věci týkající se přímo těla oběti, tak jako rozdíl mezi poskvrněnou dívkou a tou, která není. Logika káže, že Tóra musí uznat nepoměr a správně ho kompenzovat. Tudíž ty další případy můžeme uzavřít tak, že platba 50 šekelů nezahrnuje kompensaci za ponížení a znehodnocení. (Srv. *Šita mekubecet*, tamní první vysvětlení).

³⁶⁵ Zjevně existují oblasti práva, ve kterých Tóra ustanovuje jednotnou pokutu, i když existuje fyzický důvod k rozlišování mezi oběťmi. (*Šita mekubecet*) V souladu s tím pravděpodobně zde také Tóra ustanovuje jednotnou pokutu i přes to, že existuje skutečný důvod k rozlišování mezi poskvrněnou a neposkvrněnou dívkou. Je-li tomu tak, můžeme říci, že pokuta 50 šekelů za znásilnění nebo svedení zahrnuje kompensaci za ponížení a znehodnocení.

³⁶⁶ Dt 22:29 v ČEP: „muž, který s ní ležel, dá otcí té dívky padesát šekelů stříbra. Stane se jeho ženou, protože ji ponížil. Po celý svůj život ji nesmí propustit.“ „Protože ji ponížil“ je překlad původního תחת אשר , v angličtině Schottensteinova vydání traktátu Arachin „because he had afflicted her“.

³⁶⁷ Přidáním slov „protože jí způsobil utrpení“, která by se mohla zdát nadbytečná, Tóra naznačuje, že zde existují další platby, jmenovitě za ponížení a znehodnocení, které nejsou součástí platby za dívčíno utrpení, stejně jako je tomu u ostatních druhů napadení (Raši).

za potěšení. **A co to je? Kompensace za ponížení a znehodnocení.**³⁶⁸

8.1.2 (Arachin 15a¹) „Mišna:

pokračuje s dalším předmětem, který má element shovívavosti a element přísnosti: **Existuje pevné pravidlo ohledně trestání pomlouvače, které může být shovívavé a nebo přísné.**³⁶⁹ **Jakže?! Jestliže někdo pomluví dceru nejprominentnější kněžské rodiny a nebo dceru nejchudší rodiny v Israeli, platí 100 selaim.**³⁷⁰

(Arachin 15a²)

Mišna cituje poučení z ustanovení předešlé mišny: **Vychází najevo, že ten, kdo svými ústy mluví zle, dopustil se většího přestupku než ten, kdo spáchal zlý čin.**³⁷¹

Mišna odbočuje: **Jako podobné jsme shledali, že nad našimi předky na poušti nebyl zpečetěn žádný soudní výnos, že nevstoupí do Erec Jisrael, kromě toho, který byl zapříčiněn mluvením lašon ha-ra, neboť je řečeno: a na desetkrát už mne pokoušeli atd.**³⁷²

³⁶⁸ Verš by mohl být napsán jednoduše: *a dá otcí té dívky padesát šekelů stříbra*. To by jasně znamenalo, že násilník musí platit. Tudíž slova *muž, který s ní ležel* jsou nadbytečná. Naznačují, že platí 50 šekelů za to, že se stal *mužem, který s ní ležel*, to je za blaho, které získal souloží s ní není to tedy platba za ponížení a znehodnocení, která je společná útokům všeobecně a není to platba *za ležení s ní*. (Raši ke Ketubot 33a)

³⁶⁹ Příklad vynášeče zlého jména – pomlouvače se vztahuje na muže, který před soudním dvorem prohlásí, že jeho žena nebyla panna v době, kdy bylo jejich manželství konsumováno, (tj. na začátku nisuin) a nebo předvede svědky, kteří dosvědčí, že se dopustila nevěry po tom, co byli legálně zasnoubeni (při erusin). Je-li jeho žaloba založena na lži, musí zaplatit pokutu 100 selaim jejímu otci a je podroben bičování. Navíc už se nikdy nemůže se svojí ženou rozvést proti její vůli. Tyto zákony byly aplikovány pouze v případě, pokud nevěsta byla *na'ara* (neprovdaná dívka) v době, kdy byla pomluvena (Dt 22:13-19, Rambam – *Hilchot na'ara betula* 3:6, par.11). Výše této pokuty je stanovena na 100 selaim bez ohledu na společenské postavení ženy nebo její původ.

³⁷⁰ Nezáleží na tom, jestli jeho žena byla dcerou velekněze a nebo dcerou *mamzeret*, platí stejný poplatek za to, že ji pomluví (Rambam – *Hilchot na'ara betula* 2:3). Pokud bychom očekávali, že za pomluvu dcery nejprominentnější kněžské rodiny zaplatí více, je 100 selaim v tomto případě shovívavostí a pokud bychom očekávali, že za pomluvu dcery *mamzeret* by měl zaplatit méně, je 100 selaim v tom případě přísností.

³⁷¹ Protože člověk, který lživě prohlásil, že jeho žena nebyla panna, platí 100 selaim, zatímco ten, kdo znásilnil pannu platí jen 50 (Raši).

³⁷² (Nu 14:22) „*ti muži, kteří spatřili má znamení, která jsem učinil v Micrajim a v poušti, a na desetkrát mne pokoušeli a neuposlechli mého hlasu, ti tu zemi, již jsem zapřísahal jejich otcům, nespatri, nespatri ji žádný z těch, kdo mnou pohrdli!*“ Tento verš se dostavuje po dlouhém vyprávění o zvědech zaznamenaném v Nu 13. kapitole a na začátku 14. kapitoly. Moše poslal 12 zvědů, aby prozkoumali *Erec Jisra'el* a 10 z nich se

8.1.3 (Arachin 15a²) „Gemara:

se snaží někde ukotvit tvrzení Mišny, že pomlouvač je více pokutován než násilník, protože mluvení zlých řečí je vážnější než zlé skutky: **Jak víme, že je tomu tak? Možná je pomlouvač považován za horšího (než násilník) proto, že chtěl zapříčinit její smrt, neboť je psáno:**³⁷³ „*Jestliže však byla ta řeč pravdivá a u té dívky nebylo shledáno, že je panna, tedy vyvedou dívku ke vchodu do domu jejího otce, mužové jejího města ji ukamenují a zemře, ...*“ Co je zde tedy důkazem, že je s ním zacházeno přísně především kvůli špatnosti samotné lašon ha-ra?

Gemara vysvětluje: **Rava řekl: „Verš praví:**³⁷⁴ „*Dají mu pokutu sto šekelů stříbra a předají je otci té dívky, protože roznášel zlou pověst o izraelské panně...*“ - tato nezbytná formulka nás informuje o tom, že jeho trest je výhradně **za pomluvu, kterou rozšiřoval.**

Gemara cituje další pasáž Mišny: **Jako podobné jsme shledali, že proti našim předkům na poušti nebyl vyneseno soudní výnos atd.** kromě toho, který byl zapříčiněn mluvením lašon ha-ra.

Gemara se ptá: **Jak víme, že byl ten výnos vyneseno kvůli jejich lašon ha-ra? Možná byl jejich osud zpečetěn řadou hříchů a důvod, proč výnos nabyt platnosti bezprostředně po jejich lašon ha-ra je, že až do této chvíle nebyla jejich míra hříchu naplněna! Neboť řekl rav Hamnuna: „Svatý, budiž požehnán, netrestá nikoho dokud jeho míra³⁷⁵ není naplněna. Neboť je řečeno: „*I při nejhojnějším nadbytku mu bude úzko, dopadnou na něho ruce všech bédných.*““³⁷⁶ Jak víme, že onen výnos na naše předky byl zpečetěn pouhým lašon ha-**

vrátilo s negativní zprávou. Následovala všeobecná hysterie: lidé té noci plakali a stěžovali si – verše 2-4: „*Láli Mošemu a Aharonovi a celá obec jim říkala: „Kěž bychom pomřeli v zemi Micrajim, anebo alespoň v téhle poušti! Proč by nás chtěl Hospodin vodit do země, kde bychom padli mečem? A naše ženy a děti by byly uchváčeny? Nejlepší pro nás bude vrátit se do Micrajim!“ A jeden druhému řekli: „Uřčeme si vůdce a vrátíme se do Micrajim!““ V odpovědi na to Bůh připomenul, že toto byla desátá událost, kterou Israelité zkoušeli jeho trpělivost a On shledal lid Jisraele nehodným vstoupit do Erec Jisra'el. Až po tom, co na něj reptali, přísahal, že to udělá. Budou odsouzeni, aby 40 let putovali pouští dokud nezemřou. Deset zvědů zemřelo ihned strašnou smrtí. Gemara říká (Ta'anit 29a, Sota 35a a Sanhedrin 104b), že tento den, kdy se vrátili zvědové byl den před devátým *avem*. Bůh řekl: „plakali pláčem bez příčiny a Já ustanovím pláč dalším generacím. Tj. udělám tento den dnem zármutku pro Jisrael napříč staletími.*

³⁷³ Dt 22:20-21 „*Jestliže však byla ta řeč pravdivá a u té dívky nebylo shledáno, že je panna, tedy vyvedou dívku ke vchodu do domu jejího otce, mužové jejího města ji ukamenují a zemře, neboť tím, že smilnila v domě svého otce, dopustila se v Izraeli hanebnosti. Tak odstraníš zlo ze svého středu.*“

³⁷⁴ Ibid verš 19 [v artscrollovém vydání je zřejmě chybně uveden verš 18].

³⁷⁵ Doslova: dokud není naplněna jeho sea – Sea je běžná objemová měrná jednotka.

³⁷⁶ Bůh totiž dovoluje zkažené osobě, aby hověla všem svým touhám a dopustila se plné míry hříchů na tomto světě a On ji potom potrestá ve světě, který přijde (Raši zde a k Sota 9a podle tamního výkladu Maharšy). Toto platí pouze pro zlé lidi, jak je zjevné z kontextu verše. Bůh se neobtěžuje trestat dříve než si zaslouží trest věčný. Ale pokud jde o spravedlivé, opak je pravdou: Bůh je trestá hned potom, co se dopustí hříchu na tomto světě a nečeká až naplní míru hříchu. To jim zajišťuje, že se své plné odměny dočkají ve světě, který přijde (Meiri k Sota 9a, viz tam i Maharšu). Tentýž princip je uplatňován na zlé národy, založený na jiném

ra?

Gemara odpovídá: **Reš Lakiš řekl: „Verš praví: „a na desetkrát mne pokoušeli“³⁷⁷ kvůli tomu [al ZE] tedy byl vynesena ten soudní výnos.“³⁷⁸**

Gemara cituje barajtu vztahující se k *lašon ha-ra* našich předků na poušti: **V barajtě se učí: „Rabi El'azar ben Parta řekl: „Pojd' a podívej se jak velkou sílu má *lašon ha-ra* - totiž jak dalekosáhlé jsou její důsledky! Odkud máme toto ponaučení? Od zvěďů, kteří židovskému národu pomluvili Erec Jisrael a pak zemřeli strašnou smrtí! A jestliže někdo vynáší zlé jméno o stromech a kamenech je s ním zacházeno takto krutě, potom tedy s tím, kdo vynáší zlé jméno o svém druhu je zacházeno o to hůře.“³⁷⁹**

(Arachin 15a³)

Gemara protestuje proti zdůvodnění Barajty: **Jak to víme**, že zvěďové byli potrestáni tak krutě jednoduše proto, že pomluvili Zemi? **Možná to bylo kvůli závažnosti toho, co zmiňuje rabi Chanina bar Papa, protože rabi Chanina bar Papa řekl: „Zvěďové v tu chvíli vyslovili velkou a strašlivou věc, jak je psáno:³⁸⁰ „protože je silnější než my.“ Nečti „než my“ (*mimenu*), nýbrž „než On“ (*mimenu*)!³⁸¹ Tedy řekli jako by byl pán domu neschopen odstranit odtamtud své nástroje.“³⁸² Možná potom bylo se špehy naloženo hůře kvůli jejich**

verši (viz Sota 9a, kde je citován Iz 27:8).

³⁷⁷ Nu 14:22 „...*vajnasu oti ZE eser peamim*...“

³⁷⁸ Slovo *ZE* je zde nadbytečné a učí nás, že to bylo pouze kvůli *lašon ha-ra*, že byl jejich osud zpečetěn a ne kvůli spojení *lašon ha-ra* a jejich ostatních přestoupení (Raši). Ačkoli slovo *ZE* je v jednotném čísle v prostém významu verše označuje deset přestupků. Je to možné, protože slovo *ZE* stojí na počátku věty jako např. ve verši Job 19:3.

³⁷⁹ Sefer Jereim odsud odvozuje, že je zakázáno pohanět předměty a majetek, který někdo vlastní. Chafec Chajim je v souladu s tímto pohledem (*Hilchot lašon ha-ra* 5:7). Pravděpodobně je tomu tak kvůli tomu, že majetek, který si někdo drží, může být vnímán jako odraz jeho vlastníka ať už v mysli mluvčího nebo v mysli posluchače. Pohaněním jeho majetku tedy mluvčí předává také svůj negativní dojem z vlastníka. To je odvozeno z *lašon ha-ra* pronesené zvědy o *Erec Jisra'el*. Jejich negativní výroky o *Erec Jisra'el* vypovídají špatně o Bohu, který jim dal tu zemi (*Zohar Šelach* 161a). A nebo byly výroky zvěďů promyšlený *lašon ha-ra*, protože byli poškozeni – podkopali Boží plán přivést onu generaci do *Erec Jisra'el* (*Zera Chajim* §1. k *Chofec Chajim* 5:7).

³⁸⁰ Nu 13:31: „*Ale ti muži, kteří vystoupili s ním, řekli: „S tím lidem se nemůžeme měřit, protože je silnější než my“.*“

³⁸¹ Slovo *mimenu* má dva významy – od nás a od něj. Podle jednoduchého pochopení zvěďové zamýšleli první význam říkouce, že národ Kena'anců je silnější než Jisraelité. Rabi Chanina bar Papa prohlašuje, že zamýšleli druhý význam, to jest, že Kena'aan je silnější než Všemohoucí.

Jinak lze *al tikrej* překládat nikoli jako nečti ale jako nevysvětľuj (Roš citovaný v *Šita mekubecet* §4). Jiní tvrdí že existuje drobný rozdíl ve výslovnosti těch dvou slov vzhledem k *dageš v nun* (viz *Jašar vetov* k Menachot 53b, Maharal, *Chiduše' agadot* k Sota ibid, srv. s Tosafot zde). Pro další diskusi viz odkazy uvedené v pozn. 21 na straně 15a³ Schottensteinova vydání traktátu Arachin.

³⁸² Kdyby totiž Bůh nechal Jisrael vejít do Země, znamenalo by to, že by jim byl neschopen ji zase odejmout, protože její obyvatelé by byli silnější nežli On. Gemara navrhuje, že hřích pohanění země Jisraele by nezaručil sám o sobě hrozný trest, který Jisraelité obdrželi. Verš tedy musí být chápán ve významu „*jsou silnější nežli On*“. Takže přijetím zprávy zvěďů se lidé provinili mnohem horším zločinem rouhání (*Maharša*). Maharal (*Gur Arje*) vysvětľuje, že „jsou silnější nežli my“ naznačuje rovnocennost mezi

heretickému postoji.

Gemara odpovídá citací ukázky Písma: **Avšak Raba řekl, že řekl Reš Lakiš: „Verš praví: (Nu 14:37), „ti muži, kteří tu zlolajnou pomluvu země vyřkli, zemřeli před tváří Hospodina [Boží] ranou.“**“ Kontext vyjasňuje, že jejich smrt nastala následkem špatné zprávy o Zemi, kterou šířili.

Gemara cituje barajtu, která vyjmenovává incident zvědů mezi jinými nešťastnými epizodami tohoto historického období: **V Barajtě se učí, že řekl rabi Jehuda: „Naši otcové zkoušeli deseti zkouškami trpělivost Svatého, budiž požehnán.³⁸³ Dvěma u Rákosového moře, dvěma ohledně vody, dvěma ohledně many, dvěma ohledně křepelek, jednou ohledně zlatého telete a jednou v Páranské poušti, což je incident zvědů.“**

Gemara přibližuje jednotlivé události: **Dvěma zkouškami u moře – jednou při sestupu do moře a jednou při výstupu z moře. Při svém sestupu reptali proti Bohu jak je psáno³⁸⁴: „Říkali Mošemu: „Tos nás vzal umřít do pouště, že v Micrajim není dosti hrobů? Cos nám to provedl, že jsi nás vyvedl z Micrajim?“³⁸⁵ Při výstupu z moře pokoušeli Boha jak řekl rav Huna: „Jisrael této generace byl slabý ve víře“³⁸⁶ stejně tak jako ve výroku Raby bar Mari. Protože řekl Raba bar Mari: „Jaký je význam toho, co je psáno?: „Naši otcové v Egyptě nepochopili tvé divy, tvé hojné milosrdenství si nepřipomínali, vzepřeli se při moři, při moři Rákosovém. On však je zachránil pro své jméno, aby v známost uvedl svou bohatýrskou sílu.“³⁸⁷ Tento verš učí, že Jisraelité se v tu dobu bouřili (tj. po rozdělení moře) a říkali: „Jakmile jsme vystoupili z této strany moře, tak také Egyptané vystoupili bezpečně z druhé strany.““³⁸⁸**

Kenaanci a Jisraelity jako kdyby se řeklo: „My jsme silní, ale oni jsou stejně silnější. Nicméně zvědům se zdálo, že jsou proti Kenaancům jako luční kobylky. Z toho důvodu si nemohli myslet, že jsou srovnatelní v síle. Namísto toho museli myslet „jsou silnější než On“.

³⁸³ Překlad zohledňuje obvyklý význam slova *NISJONOT*. Jinak *ESER NISJONOT NISU* znamená, že naši otcové rozhnávali Boha při deseti příležitostech. (Gn 40:6, viz Raši v *Ejn Ja'akov* a *Chizkuni* k Nu 14:22) V *Avot derabi Natan* 34:1 podobná barajta začíná výrokem: „Svatý, budiž požehnán, zkoušel desetkrát naše otce a oni byli pokaždé shledáni nedostatečnými. (Mimochodem seznam těch deseti událostí v *Avot derabi Natan* neodpovídá seznamu uvedenému zde a navíc Rambam ve svém komentáři k *Pirkej avot* 5:4 představuje seznam, který neodpovídá ani jednomu z obou předchozích. Viz *Tosafot Jom Tov* k *Pirkej avot* 5:4 a *Maharšu a Ahavat Ejtan* zde, kteří se zabývají těmito nesrovnalostmi.)

³⁸⁴ Ex 14:11

³⁸⁵ Židovský lid to říkal, když se nacházel uvězněn mezi Egyptany, kteří ho pronásledovali a Rákosovým mořem před sebou. Nevěděli, že se moře rozdělí.

³⁸⁶ Dokonce i po zázračném přechodu moře Jisraelité nevěřili tomu, že je Bůh zachránil před Egyptany, jak Gemara dále vysvětluje.

³⁸⁷ Ž 106: 7-8

³⁸⁸ Jisraelité se báli, že Egyptané obnoví pronásledování (Raši k Žalmu 106:7). Vystává otázka čeho se Jisraelité tolik báli? Vždyť mezi nimi a Egyptany leželo celé Rákosové moře! Jejich slabá víra je vedla k absurdní obavě, že Bůh teď předvede zjevný zázrak pro Egyptany, aby jim umožnil přejít? Tosafisté vysvětlují (viz *Erech Dal*), že strach Jisraelitů měl pevnější základy. Tosafot tvrdí, že při přecházení moře

(Arachin 15a⁴) Aby utišil jejich strach, **Svatý, budiž požehnán řekl** (služebnému andělu) **knížeti moří: "vyvrhni je na souš!"**³⁸⁹ Řekl mu (anděl): **"Pane světa! Cožpak zde bude služebník, jemuž jeho pán dá dar"**³⁹⁰ **a pak mu ho zase vezme?!"**³⁹¹ Řekl mu (Svatý, budiž požehnán andělovi): **"Dám ti jedno a půl jejich množství."**³⁹² Řekl mu (anděl): **"Pane světa! Cožpak může služebník žádat svého pána o platbu?"**³⁹³ Řekl mu (Svatý, budiž požehnán): **"Potok Kíšon bude můj ručitel."**³⁹⁴ Okamžitě je (mrtvé Egypt'any) vyvrhl na souš³⁹⁵ jak je psáno: *"Onoho dne zachránil Hospodin Izraele z moci Egypta. Izrael viděl na břehu moře mrtvé Egypt'any."* atd. "

Gemara pokračuje ve vypočítávání deseti zkoušek: **Dvěma zkouškami ve vztahu k vodě: v Maře a v Refidím. V Maře židovský lid pokoušel boží trpělivost jak je psáno:**³⁹⁶ „*A když přišli do Mara, nemohli pít její vodu, pro její hořkost...*“ **a je psáno v následujícím verši:** „*A*

židovský národ nepřešel přes moře rovnou čarou na druhou stranu, nýbrž každý z dvanácti kmenů vešel do moře a sledoval půlkruhovou dráhu zpět na tu samou stranu, kterou opustil, i když skončili o něco dále než na místě, ze kterého vyšli. Jisraelité se tedy báli, že egyptská armáda vystoupí z moře a požene se podél břehu tam, kde byli Jisraelité a zaútočí na ně. (Tosafot rozhodně nejsou jen *Rišon*, který tvrdí, že přešli Rákosové moře tímto způsobem: Rambam to cituje jako část přijaté tradice a dokonce pro ilustraci opatřuje diagram dvanácti soustřednými půlkruhy (*Komentář k Pirkej avot* 5:4). Jiní *Rišonim* kteří zastávají tento názor, včetně Ibn Ezry (Ex 14:17, 29), Radaka (Sdc 11:16, Ž 136:13), Chizkuniho (Ex 14:22), a Roše citovaného zde v *Šita Mekubecet* §13. *Hagahot Javec a Erech Dal* poznamenávají, že text Tosafot, tak jak ho máme činí jistá geografická tvrzení která jsou v konfliktu s pozorovatelnými jevy.)

³⁸⁹ Až potom, co Jisraelité uviděli jejich těla poházená po břehu, jejich mysle se usadily a uklidnily.

³⁹⁰ Těla Egypt'anů měla být za potravu rybám.

³⁹¹ Anděl moře věděl, že když už jsou těla Egypt'anů vyvržená na břeh, zaslouží si pohřbit do země a jsou tedy pro moře navždy ztracena (*Lišmoa belimudim* citováno v *Ocar mefaršej ha-Talmud*, Pesachim vol. IV, vysvětluje Rašbam k Pesachim 118b).

³⁹² Později v dějinách Svatý, budiž požehnán, dá moři jednou a půlkrát tolik, což je mnoho válečníků. (Ex 14:7) "Vzal též šest set vybraných vozů, totiž všechny vozy egyptské. Na všech byla tříčlenná osádka." Tudíž Svatý, budiž požehnán, se zavázal dát moři 900 válečných vozů. (Pro vysvětlení proč zrovna jednou a půlkrát viz Ben Jehojadu k Pesachim 118b.)

Tato kompenzace se konala se Síserovou armádou. Sísera byl generál kenaanského krále Javína za doby soudců, který 20 let zle utlačoval Židy. Měl devětset válečných vozů, jež poslal proti jisraelské armádě, která byla pod velením Báraka a Debory (viz Sdc 4:3-13). Nakonec byly všechny tyto válečné vozy smeteny do moře. Viz pozn. 176 dole, t.j. poznámka, která končí: „*Správnost Boží je věčná!*“

³⁹³ Anděl namítá: Nemohu se nikdy odvážit vyžadovat od Tebe proplacení!

³⁹⁴ Zpravidla člověk nemůže žádat platbu od ručitele dříve než se obrátí na dlužníka (Bava batra 173b). Nicméně pokud je jasné, že služebník nemůže žádat platbu od svého pána, je to jakoby si strany sjednaly, že služebník / věřitel / anděl může žádat platbu od ručitele / potoka Kíšon aniž by nejdřív kontaktoval pána / dlužníka / Boha (Maharša k Pesachim 118b). Takový ručitel se nazývá *kablan ručitel* (viz Bava batra 173b).

³⁹⁵ (Ex 14:30) Gemara v Pesachim 118b podrobně líčí, jak byl dluh zaplacen: Když Sísera přišel se svou armádou, jeho válečníci nesli železná kopí. Svatý stáhl planety z jejich dráhy (Sdc 5:20) a tím nějak zapříčinil, že se tato železná kopí velmi zahřála. Armáda sestoupila blízko k potoku Kíšon, aby se ochladila a opláchl. Svatý pak řekl potoku Kíšon: „Jdi a zaplať svou záruku!“ Potok Kíšon je ihned smetl a vrhnul je do moře (viz Sdc 5:21). V tu chvíli ryba v moři řekla: „*Správnost Boží je věčná!*“

³⁹⁶ Ex 15:23

všechn lid si stěžoval na Mošeho... ³⁹⁷ V Refidim jak je psáno³⁹⁸: „Z pouště Sin putovala celá obec synů Jisraele po zastávkách na příkaz Hospodinův, až se utábořili v Refidim a lid tam neměl vodu k pití.“ a je psáno v následujícím verši: „A lid se s Mošem přel a říkali: „Dejte nám vodu, ať se napijeme!“ A Moše jim říkal: „Co se přete se mnou, co pokoušíte Hospodina?““

(Arachin 15b¹)

Gemara pokračuje ve výčtu: **Dvěma zkouškami ve vztahu k maně: jak je psáno, že řekl Bůh židovskému lidu nevycházejte sbírat manu o šabatu a oni vyšli.**³⁹⁹ Bůh jim řekl, aby nenechávali a oni nechali.⁴⁰⁰

Gemara pokračuje vypočítávání deset pokoušení: **Dvěma zkouškami ohledně křepelek.**⁴⁰¹ Totiž první incident s křepelkami a druhý incident s křepelkami. Při první události Židé pokoušeli Boha tím, že si stěžovali: „Synové Jisraele jim říkali: „Kéž by nám bylo dáno zemřít rukou Hospodinovou v zemi Micrajim, kde jsme sedávali u hrnce masa, a do sytosti jídali chléb, to jste nás vytáhli do téhle pouště, abyste celou tuto obec zabili hladem?““⁴⁰²

³⁹⁷ (Verš zde praví *vajilonu* ne *vajalen* (což je napsáno dále – 17:13 v případě Refidim). Mnichovský rukopis zde vskutku má *vajilonu*.)

(Pro zajímavost: *Zohar* (Bešalach 60a) vysvětluje, že slova *protože byly hořké* vypovídá o Židech: byli neschopni pít vody v Maře, protože sami Židé už nebyli tak sladcí jako kdysi. Viz také *Šemot raba* 50:3, názor rabi Leviho.)

³⁹⁸ Ex 17:1

³⁹⁹ Jak stojí v Ex 16:27 „A když to lid vyšel sbírat sedmého dne, nic nenašli.“ Slova *al tec'u* se v Tóře nevyskytují, ale Gemara parafrázuje negativní příkaz Tóry ohledně sbírání many o šabatu. V souladu s *Tosafot* ke tr. *Eruvin* (17b) Tóra v Ex 16:29 zakazuje, aby někdo nosil svoje nádoby ven na sbírání many. „... a nikdo ať sedmého dne nevychází z místa svého bydliště...“ (viz také verzi našeho textu v *Ejn Ja'akov*). Nicméně tento verš přichází po vyprávění o osobách, které vyšly ven, aby sbíraly manu a tak by se mohlo zdát nepravděpodobné, že překročili nějaký zákaz (viz marginální poznámku rabi Ješajy Pika zde). *Or ha-chajim* navrhuje, že překročili nařízení předchozího verše (Ex 16:26): *ששת ימים תלקטו וביום השביעי שבת לא יהי* („Šest dní to sbírejte, ale sedmý den je šabat a toho dne to nebude.“) Tomu *Or ha-Chajim* rozumí tak, že v něm nemá být (sbírání). Chizkuni (k verši 27) souhlasí, že znesvěcení šabatu to bylo kvůli nádobám, které nesli, ale prohlašuje, že zákaz byl zahrnut v Mošeho prohlášení ve verši 23: „On jim však řekl: „Právě to říkal Hospodin! Zítřka je den odpočinku, svatý šabat! Pečte, co třeba upéci, a vařte, co třeba uvařit, a co zbude, můžete uložit do úschovy do rána jak Hospodin přikázal!““

Toto znesvěcení šabatu mělo strašlivé následky: Gemara učí (*Šabat* 118b), že kdyby židovský lid dodržel tento první šabat, nemohl by ho nikdy napadnout žádný jiný národ.

⁴⁰⁰ Ex 16:20 Zde také Gemara parafrázuje zákaz v Tóře v 19. verši: „Moše jim řekl: „Nikdo ať z toho nic nenechává do rána!““ Provinivší se strany byli Dátan a Abíram (Raši k tomuto místu v *Šemot raba* 25:10).

⁴⁰¹ *Selav* je alternativně překládáno jako bažant nebo tetřev.

(Emendace následující věty v textu Gemary přidává slovo *bi* (tedy bislav), podle *Šita mekubecet* a je k nalezení i v některých starých rukopisech.)

⁴⁰² (Ex 16:3) V den, kdy vyčerpali své zásoby z Egypta si Židé stěžovali, že chtějí maso a chléb. Svými stížnostmi obžalovali Mošeho, že je vzal do pouště, aby je vyhladověl k smrti. Večer Bůh způsobil, že velké hejno křepelek vyletělo nad tábor. Další ráno jim Bůh poprvé poskytl manu. Mana pokračovala po desetiletí. Nicméně to nebyla čistě jen mana, pokud by křepelky byly přiváděny trvale. Podle jednoho pohledu na věc to bylo přerušeno a rok poté byly vyžadovány zase a došlo k druhému incidentu s křepelkami (r. Josef Kara citovaný v *Tosafot*). A nebo křepelky nebyly přerušeny, ale při druhém incidentu lidé prostě chtěli víc (Raši). Ačkoli v této verzi si lidé stěžovali na obojí – nedostatek masa i nedostatek chleba, stížnost

Podruhé pokoušeli Boha v souvislosti s křepelkami, když jak je řečeno: „[Jindy] posedla tu lůzu, jež byla mezi nimi žádost po požitku, a také synové Jisraele se vraceli a plakali, říkající: „Kdo nás nakrmí masem?““⁴⁰³

Gemara uzavírá seznam: Pokoušeli Boha v incidentu s teletem, jak je psáno⁴⁰⁴ a při události v páranské poušti, jak je psáno.⁴⁰⁵

Gemara se vrací k tématu lašon ha-ra⁴⁰⁶. Řekl rabi Jochanan, že řekl rabi Josi ben Zimra:

na nedostatek chleba proti nim nebyla použita, protože člověk nemůže být bez chleba, ale bez masa lze být. Navíc s sebou měli svá vlastní zvířata, která si mohli porazit, jestliže chtěli maso (viz Raši k Ex 16:8).

⁴⁰³ Nu 11:4. Dvě události s křepelkami byly od sebe vzdáleny o něco více než o rok. První je umístěna na poušť Sin do Dafky před darování Tóry (viz Ex 16:1) a druhá je umístěna do páranské pouště, do Kivrot ha-Ta'ava na počátek cesty z hory Sinaj (viz Nu 10:11, 11:34-35 a *Sefer Eile masei* r. Dana Schwartze, odd. II., *Masa*, §9 a §13).

⁴⁰⁴ Ex kap. 32

⁴⁰⁵ Nu 13. a 14. kap. Maharša poznamenává (k foliu 15a), že těchto deset událostí není vyčerpávajícím seznamem všech případů, kdy Židé na poušti pokoušeli Boží trpělivost. Mohl by tam být ještě např. případ Koracha nicméně další ty události se staly až po návratu zvěděů a proto nejsou započítávány.

⁴⁰⁶ **Úvod do základních prvků lašon ha-ra:**

Všeobecný termín pro nevhodné řeči je lašon ha-ra, doslova *zlý jazyk*. V tomto širokém smyslu slova se *lašon ha-ra* dělí do čtyř destruktivních forem komunikace: a) *lašon ha-ra* v úzkém smyslu, b) *rechilut*, c) *hoca'at šem ra*, d) *ona'at devarim*.

lašon ha-ra v úzkém smyslu slova: je, když osoba A předává pravdivé negativní informace osobě B o osobě C.

Ona informace může být hanicí apod. „Má studené srdce“ (Rambam *Hilchot deot* 7:2) V tomto případě se mluvčí snížil k nízkému jednání zakázanému Tórou pouze tímto pohaněním jiné osoby: ponížil se před Bohem ponižováním jeho dětí (viz *Be'er majim chajim* 3:7 a 5:11, *Šmirat ha-lašon*, *Ša'ar ha-zechira*, kap. 2.). Jinak může být informace poškozující aniž by byla hanicí apod. Např.: „Velmi se snaží, ale je to nevykonný pracovník“ (viz Rambam *ibid* 7:5; *Be'er majim chajim* 2:27). V tomto případě mluvčí dopustil vznik křivdy mezi člověkem a jeho bližním: jeho *lašon ha-ra* je příčinou nezaměstnanosti té osoby, když si jí lidé přestali najímat. Jsou okolnosti, při nichž je dovolené nebo chvályhodné předat negativní informaci. Viz díla citovaná níže. Aby šlo o *lašon ha-ra*, musí být negativní informace pravdivá, pokud pravdivá není, jde o *hoca'at šem ra*.

Rechilut znamená doslovně donašečství. *Rachil* roznáší klevety, říká jedné osobě o negativních komentářích, které o ní říká jiná osoba (viz Rambam k Lv 19:16). Pokud v případě uvedeném výše osoba B jde zpět k osobě C a informuje ji, že osoba A o ní řekla nechutné věci, osoba B je vinna mluvením *rechilut*. Definující charakteristika *rechilut* je, že vytváří nepřátelství mezi lidmi. Protože B řekl C co o něm řekl A, C nyní chová zlou vůli vůči A (viz *Ša'arej tešuva* (rabi Jony Gerondiho z. 1263) 3:222 a *Chafec Chajim Hilchot rechilut* 1:1-3). Mišna v tr. Sanhedrin 29a učí, že když rabínský soudce opustí místnost soudního dvora, neměl by říkat: „neshledal jsem obžalovaného vinným, ale co mohu dělat? Moji kolegové v tomto bejt dinu ho shledali vinným a přehlasovali mne.“ O takovém soudci praví verš Př 11:13: „Utrhač, kudy chodí, roznáší důvěrnosti, kdežto kdo je duchem věrný, ukryje to.“ Odhalení identity soudců zodpovědných za odsouzení překračuje zákaz *rechilut*, protože toho soudce vystavuje zlé vůli strany, která prohrála proces (Rambam *Hilchot deot* 7:5 a *Hagahot Majmonijot* ad loc. §6). V biblické terminologii je *rechilut* široký pojem zahrnující různé druhy zakázaných řečí (viz *Chafec Chajim*, *Peticha*, *Lavin* §1 a *Be'er majim chajim* §1-2 a *Zera Chajim*).

Hoca'at šem ra je pomluva nebo očeřňování, předávání negativní informace, která je lživá. Příklad tohoto případu je v naší Mišně: manžel nespravedlivě prohlásí, že jeho žena se dopustila nevěry v době, kdy byla zasnoubená.

Ona'at devarim. Je zakázáno nejen mluvit *lašon ha-ra*, *rechilut* a *hoca'at šem ra*, ale dokonce i je jen poslouchat a přijímat je. (viz Ex 23:1 a *Chafec Chajim Hilchot lašon ha-ra* 6:1) *Ona'at devarim* je způsobení bolesti slovy. Jestliže někdo k někomu mluví a bezohledně připomíná nějaký incident z jeho minulosti, za nějž se ta osoba hluboce stydí a zmínka o tomto incidentu mu přinese zármutek, onen první je vinen *ona'at devarim* (viz Bava mecia 58b). To je také zahrnuto v širokém smyslu slov *lašon ha-ra* (*Šmirat ha-lašon* 2:20). Navíc k těmto čtyřem druhům ničivé komunikace existuje ještě několik dalších druhů řečí, jimž se musíme vyhnout. Mezi nimi jsou slova hněvivá, domýšlivá, podvodná, lživá a falešně lichotivá. Z historického

(Arachin 15b²)

„Jaký je význam toho, co je psáno: „*Co ti dá a co ti přidá, záludný jazyku?*“⁴⁰⁷ Řekl Svatý budiž požehnán jazyku. „Všechny údy člověka Směřují vzhůru avšak ty jsi položený⁴⁰⁸, všechny orgány člověka jsou zvenku, ale ty jsi uvnitř⁴⁰⁹ a nejen to, obklopil jsem tě dvěma hradbami, jednou z kostí a druhou z masa.⁴¹⁰“ A k těmto všem strážcům, „*Co ti dá a co ti přidá, jazyku klevetivý?*“⁴¹¹

Gemara komentuje závažnost mluvení lašon ha-ra: Rabi Jochanan řekl, že řekl rabi Josi ben Zimra: „Každý, kdo mluví lašon ha-ra, jako by popíral základní pilíře existence Boží⁴¹² jak je řečeno: „ty, kdo říkáš: „Náš jazyk převahu nám zaručuje, máme přece

hlediska se zákony o zakázaných řečech netěšily vždy stejné formální pozornosti jako jiná odvětví práva. Např. halachot o trejfat jsou velmi široce projednány v tr. Chulin, analyzovány a rozhodovány největšími rišonim, kodifikovány Rambamem ve třech kapitolách *Hilchot ma'achalot asurot*, vytvořily svou vlastní sekci v *Jore dea* a byly široce diskutovány v rabinských responsech. Na rozdíl od halachot o trejfat učení Talmudu o *lašon ha-ra* se objevuje především zde a na několika málo izolovaných místech jinde. Ta jsou sebrána a představena Rifem a Rošem v druhé kapitole tr. Šabat aniž by byla více rozpracována. Rambam je krátce zaznamenává v *Hilchot deot*, kap. 7., jsou načrtnuty v *Sifrej ha-micvot* a sám rabejnu Jona o nich diskutuje poněkud šířeji v *Ša'arej tešuva* 3:200- 231.

To se radikálně změnilo, když rabi Jisrael Meir ha-Kohen Kagan vytvořil opus magnum svých mladých let – *Sefer Chafec Chajim* (1873), po němž je nazýván Chafec Chajim. Toto dílo se dělí do *Hilchot lašon ha-ra* a *Hilchot rechilut* a každý z těchto dílů má dvě hlavní části: *Mekor ha-chajim*, který prezentuje své základní halachické vývody a *Be'er majim chajim*, kde představuje své poznámky zdůvodnění a anylisy. Je tu také *Peticha*, kde vypočítává všechny pozitivní a negativní micvot, které by mohl porušit ten, kdo říká lašon ha-ra. Velmi často se zde na toto dílo odkazujeme. Vždy, když je zmíněn *Chafec Chajim*, je uvedena citace z *Hilchot lašon ha-ra* nebo *Mekor ha-Chajim* bez další specifikace. Chafec Chajim také napsal *Šmirat ha-lašon*, která se zaměřuje na agadické aspekty lašon ha-ra, stejně jako tři další velká díla o tomto tématu nebo k němu vztahená: *Chovat ha-Šmira*, *Zechor leMirjam* a *Sfat Tamim*. Dnes je *Sefer Chafec Chajim* všeobecně uznávána jako význačná autorita v těchto zákonech. Od dob svého vzniku a obzvláště v posledních letech je větší zájem o tyto halachot. Současné autority se nad *Sefer Chafec Chajim* rozepsaly a osvětlily mnoho bodů. Při přípravě těchto vysvětlivek byly takové práce nepostradatelné: *Netivot chajim* edice *Sefer Chafec Chajim* od rabi Moše Kaufmana, Bnei Brak 5761. Toto dílo zahrnuje poznámky k *Mekor ha-chajim* nazvané *Netiv chajim*, poznámky k *Be'er majim chajim* nazvané *Švilej chajim* a eseje o různých tématech známé jako *Zera chajim*.

⁴⁰⁷ Ž 120:3 v mém překladu.

⁴⁰⁸ tj. v pasivní poloze.

⁴⁰⁹ Zbaven možnosti bezprostředního vytasení.

⁴¹⁰ Zuby a rty (Raši a rabejnu Geršom).

⁴¹¹ Maharal (*Netiv ha-lašon* kap. 3.) se ptá: Jak jsou zamýšleny stráže, které už existují? To, že leží a je obklopen zuby a rty jazyku nebrání mluvit. Maharal vysvětluje, že tyto anatomické skutečnosti jsou vysoce duchovní povahy. Jazyk je vzácná věc, která si zaslouží odpočívat nad ostatními orgány jako drahokam na hedvábném polštářku a zaslouží si být skryt v nejhlubší skrytosti jako je duše skryta na nejniternějším místě. Tato vyjímečná duchovní povaha nemá jazyku zabránit v mluvení, ale spíše v mluvení lašon ha-ra. Přes to všechno to jazyk stále zvládá dělat. Maharal cituje midraš (*Jalkut Šim'oni*, Devarim §933), že je to podobné psu, který je uvázan na řetězu a zavřen v ohradě, která je v ohradě, která je v ohradě. Nicméně když štěká, každého to vyděsí. Můžeš si představit účinek, jaký by to mělo, kdyby se mohl potloukat volně?

⁴¹² Chafec Chajim (ve *Šmirat ha-lašon* 2:9) tomuto výroku rozumí stejně jako některým dalším výrokům na této straně, že vypovídá pouze o *ba'al lašon ha-ra* – notorickém mluvčím lašon ha-ra. Ačkoli ten, kdo řekne lašon ha-ra, přestoupí jednou negativní příkaz (a možná i několik negativních a pozitivních micvot), ještě není ve stejné kategorii jako heretik. Pro další rozlišení mezi notorickým a příležitostným mluvčím *lašon ha-ra* viz Rambam *Hilchot deot* 7:2 a *Kesef mišne*.

ústa. Kdo je naším Pánem? ⁴¹³

Další výrok těchto moudrých o tomto tématu: Rabi Jochanan řekl, že řekl rabi Josi ben Zimra: „na každého, kdo mluví *lašon ha-ra* přichází utrpení *cara'at*, neboť je řečeno⁴¹⁴: „*Kdo pomlouvá bližního, toho umlčím.* (acmit) *Kdo má pyšné oči a naduté srdce, toho nestřpím.*“ Sloveso acmit odkazuje k *cara'at*. A proto je tam psáno: „*licmitut*“!⁴¹⁵ A targum (Onkelos) to překládá „*lachalutin*“ a naše Mišna učí⁴¹⁶: není rozdíl mezi podezřelým (*musgar*) z malomocenství a potvrzeným (*muchlat*) malomocným v pravidlech ohledně toho, že nechají růst své vlasy a roztrhnou svůj oděv.⁴¹⁷ Výraz *muchlat*, který je použit v této mišně ve spojení s *cara'at* má tentýž kořen jako slovo *lachalutin*, které je překladem slova *licmitut*. Z toho vyplývá, že slovo acmit, které má stejný kořen jako *licmitut* tedy odkazuje k *cara'at*. Písmo tedy naznačuje, že mluvčí *lašon ha-ra* bude postižen malomocenstvím.⁴¹⁸

⁴¹³ Ž 12:5. Ti, kteří říkají: protože máme jazyky, zvítězíme – tj. přijímají *lašon ha-ra* jako svůj prostředek, jako kdyby říkali: Kdo je naším pánem? Neuznávají tedy nad sebou Pána na nebesích (Raši). Mluvčí *lašon ha-ra* často způsobí hořkou újmu jiným, ovšem bez toho, aby sklidil nějaký benefit pro sebe. Ten, kdo je schopen dělat tak odpornou věc svému druhu bez jakéhokoli odůvodnění osobním ziskem, musí tak činit jedině proto, že se naprosto zbavil jha nebes. Nebo věta „*naše rty jsou s námi*“ naznačuje názor, že můžeme říkat cokoli chceme a není důvod, abychom sebenepatrněji omezovali nebo přizpůsobovali své řeči. Ti, kdo zastávají tento postoj selhávají v otázce: Kde je Bůh, který mně učinil, ten, jehož stvoření každý pohyb je poddán jeho souhlasu? Vzhledem k jeho ostatním hříchům jakkoli hříšníci vědí, že hřeší, ale jsou stíháni svými touhami a mají pocit viny. (Rabejnu Jona *Ša'arej tešuva* 3:200, 201, viz spíše vysvětlení Meiriho – *Chibur he tešuva* 1:4, *Netiv ha-lašon* kap. 8 a *Šmirat ha-lašon*, *Ša'ar ha-zechira* kap. 4.) Rambam prohlašuje (na konci *Hilchot tum'a ca'ara*), že existuje přirozený vývoj od *lašon ha-ra* k herezi „Je to sled událostí a jednání lehkomyšlných lotrů: Na počátku říkají spoustu nedůležitých věcí... od toho se dostanou k mluvení o chybách spravedlivých osob... proto si zvyknou řídit se zvykem hovořit o prorocích a hledat chyby v jejich výroci... odtud se dostanou k tomu, že mluví o Bohu a popírají základní principy.“

⁴¹⁴ Ž 101:5

⁴¹⁵ Lv 25:23 Během jubilejního roku se všechen nemovitý majetek navrácí k svému původnímu vlastníkov, protože Tóra stanoví: „*Země nesmí být prodávána bez práva na zpětnou koupi* (natrvalo - *licmitut*), *neboť země je má. Vy jste u mne jen hosté a přistěhovanci.*“

⁴¹⁶ Mišna v tr. Megila na foliu 8b pojednává o zákonech pro *mecoru*, tj. člověka postiženého malomocenstvím, které mu přisuzují rituální nečistotu (viz Lv 13. kap.). *Cara'at* musí být vyhodnoceno kohenem. Pokud kohen nalezne jisté znaky tohoto stavu, ale ostatní chybí, *mecora* je izolován na sedmidenní období, po němž je sledován vývoj jeho stavu a přehodnocen kohenem. Toto období izolace je známé jako *hesger* – omezení. Pokud zpočátku nebo po přehodnocení kohen shledá ten stav jako absolutní *cara'at*, vysloví se, že je tomu tak a to je procedura známá jako *hechlat* – potvrzení.

⁴¹⁷ Příkazy Tóry (Lv 13:45) „*Malomocný, který je postižen, bude mít šaty roztržené, vlasy na hlavě neupravené, vousy zahalené a bude volat: „Nečistý, nečistý!“*“ Mišna učí, že tyto požadavky jsou aplikovány pouze na potvrzeného malomocného, ale ne na podezřelého malomocenstvím a že tedy jsou jediným rozdílem mezi jejich stavy nečistoty (*Tosafot Jom Tov* k tr. Megila 1:7 poznamenává, že podezřelý malomocenstvím je jakoby vyňat z požadavku zmíněného v tomto verši – zakrýt se až po ústa a vyvolávat, protože Mišna zmiňuje pouze první dva požadavky vyjmenované ve verši.)

⁴¹⁸ *Sefer Chafec chajim* (*Peticha, Lavin*) vypočítává různé negativní *micvot*, které překročí nebo může překročit ten, kdo mluví *lašon ha-ra*. Jedna z nich je verš Dt 24:8: „*Měj se na pozoru při ráně malomocenství, abys velmi bedlivě dodržoval všechno, o čem vás poučí léviští kněží. Bedlivě dodržujte, co jsem jim přikázal.*“ *Sifra* (Bechukotaj, Paraša 1:3) vysvětluje, že to znamená: Člověk by nikdy neměl zapomínat na to být bdělý, aby se vyhnul mluvení *lašon ha-ra*.

(Viz Gemaru níže (16a) pro obšírnější učení o hříších, které opravňují postižení *cara'at*.)

(*Šmirat ha-lašon* (*Ša'ar ha-zechira*, konec kap. 6.) cituje dialog ze *Sefer Davar šebikiduša* jménem *Sefer ha-kane*: Učitel říká svému studentovi: Podívej se a pochop: Kdokoli vyslovuje pomluvy, je potrestán malomocenstvím. Student mu říká: Ale potom by měl být celý židovský lid malomocný, protože...! Učitel mu

Předchozí výrok ukazuje spojení mezi *lašon ha-ra* a onemocněním malomocenstvím. Následující výrok nachází narážku na toto spojení v Tóře: **Reš Lakiš řekl: „Jaký je význam toho, co je psáno: (Lv 14:2) „Toto je řád týkající se malomocného v den jeho očišťování: Bude přiveden ke knězi.“ To znamená Toto je řád týkající se vynášeče zlého jména.“** Tj. Řád pro malomocné budiž řád pro pomlouvače. Jiný výrok Reš Lakiše ohledně *lašon ha-ra*: **Reš Lakiš řekl: „Jaký je význam toho, co je psáno: (Kaz 10:11) „Uštkne-li had, dříve než byl zařikán, zaklínač pranic neprospěje.“ V budoucnosti všechna zvířata přijdou a shromáždí se u hada a řeknou: „Lev rozdrásá a sní (ještě živou kořist), vlk roztrhá a sní (již zabitou kořist) (Každé zvíře má jiný způsob útoku, ale každé ze své agrese získává benefit. Raši) A ty, jaký užitek z toho máš?“ Řekne jim: „A jaký užitek má *ba'al lašon ha-ra*?“** Ten, který zraňuje jiné svým *lašon ha-ra* z toho nemá žádný užitek. Maharal vysvětluje, že had a mluvčí *lašon ha-ra* jsou anomálie tohoto světa: na rozdíl od všech ostatních stvoření jednají zlovolně bez jakéhokoli osobního užitku. To značí, že jejich opravdová podstata je zlá a jejich chování je výrazem toho (*Netiv ha-lašon* kap. 3.). Třetí výrok Reš Lakiše ohledně *lašon ha-ra*: **Reš Lakiš řekl: „Každý, kdo mluví *lašon ha-ra*, vrší hříchy až do nebe neboť je řečeno: (Ž 73:9) „Do úst nebesa si berou, jazykem prosmyčí zemi.““⁴¹⁹**

Gemara cituje první ze tří učení dvojice amorajim ohledně *lašon ha-ra*: **Rav Chisda řekl, že řekl Mar Ukva: „každý, kdo mluví *lašon ha-ra*, zaslouží si ukamenovat kamením. To je odvozeno z následujícího. Je zde (Ž 101:5) psáno „Kdo pomlouvá bližního,**

odpoví: Chudoba je tolik co malomocenství. (viz Nedarim 64b, kde jsou mecora a chudý počítáni mezi ty, kdo jsou považováni za mrtvé.)

⁴¹⁹ Protože jejich jazyky si vyšlapují po zemi, mluví *lašon ha-ra* o svých bližních. Proto jsou jejich ústa postavena proti nebi – tzn. Jejich hříchy dosahují tak daleko. Zřejmý význam tohoto verše je, že osoba, která je zvyklá mluvit *lašon ha-ra* je vinna neuvěřitelně vysokým počtem hříchů. *Šmirat ha-lašon* (2:16) předkládá následující výpočet: Řekněme, že nějaká osoba řekne jen 4-5 slov *lašon ha-ra* denně. Na konci týdne je to přibližně 30 slov a na konci roku asi 1500. Určeme si dále, že při každé příležitosti se proviní překročením jen jediné negativní micvy (i přesto, že by jich podle Chafec Chajima při každé příležitosti mohl překročit jednatřicet). Nyní každé slovo, které vysloví za svatým účelem (jako studium Tóry) je jasná micva (viz *Gra v Šenot Elijahu*, pejrush *he Aruch* k Pea 1:1, kde autor cituje Jerušalmi) a každé jednotlivé slovo *lašon ha-ra* je jasné přestoupení. Tak tedy tato osoba má 1500 hříchů *lašon ha-ra* za rok a za svůj život 80 000 a nebo víc. Toto je odhad pro pouze průměrnou osobu. Dále ještě *Chovot ha-levavot* (*Ša'ar ha-kenia* §7) říká, že když někdo mluví *lašon ha-ra* o další osobě, přebírá některé z hříchů té osoby a ona osoba přebírá některé ze zásluh mluvčího. Opakovaným mluvením *lašon ha-ra* o různých lidech, během svého života tedy nasbírá významný účet hříchů kromě těch, které provedl sám (*Avoda arucha*).

Šmirat ha-lašon (ibid.) se pouští do hloubějšího vysvětlení slov „vrší hříchy až do nebe“: *Zohar* (Emor 92a-b) učí, že činy osoby v tomto světě přitahují odpovídající odezvu nebe. Pokud tedy osoba projeví laskavost, potom je její odměnou, že duch nebeské laskavosti ten den převládne. *Zohar* dále prohlašuje, že (Pekudej 264b-265a), že když někdo o druhém mluví negativně, uvolňuje strašlivého nebeského žalobce, aby v nebi hovořil s odsudkem o chybách židovského lidu a vzbuzoval strašlivé tresty, které si podle striktní aplikace spravedlosti zaslouží. Boží ruka je posílena, jako kdyby bylo napadeno Jeho milované dítě. Takto dosahuje jedincův *lašon ha-ra* až k nebesům.

toho umlčím (oto acmit). Kdo má pyšné oči a naduté srdce, toho nestrpím.“ a tam (Pl 3:53) je psáno: „*Umlčeli (camtu) můj život v jámě a zaházeli mě kamením.*“⁴²⁰ Druhý výrok této dvojice amorajim: Rav Chisda řekl, že řekl Mar Ukva: „Každý, kdo mluví lašon ha-ra, jako by mu Svatý budiž požehnán říkal: „Já a on spolu nemůžeme bydlet na světě.“⁴²¹ Neboť je řečeno (Ž 101:5): „*Kdo pomlouvá bližního, toho umlčím. (oto acmit) Kdo má pyšné oči a naduté srdce, toho nestrpím. (oto lo uchal).*“ Nečti *oto* – jeho nemohu, ale *ito* – s ním nemohu. Gemara zaznamenává odlišnou versi výroku rava Chisdy: A jsou tací, kteří učí, že tato interpretace *oto/ito* vypovídá o povýšenosti duše zmíněné na konci tohoto verše.“⁴²² Třetí výrok této dvojice: Rav Chisda řekl, že řekl Mar Ukva: „Když někdo mluví lašon ha-ra. Říká Svatý, budiž požehnán, knížeti pekla (služebnému andělu, co má na starosti gejhinom): „Já se na něj zaměřím shora a ty zdola a budeme ho soudit.“ Neboť je řečeno: (Ž 120:4) „*Ostré šípy bohatýra, žhoucí kručinkové uhlé.*“ Není šípu kromě jazyka, neboť je řečeno: (Jer 9:7) „*Šíp, který zabíjí, je jejich jazyk, jejich ústa mluví lstivě. S bližním mluví o pokoji, ale ve svém nitru strojí úklady.*“ A není silného kromě Svatého, budiž požehnán, neboť je řečeno: (Iz 42:13) „*Hospodin vychází jako bohatýr, jako rek vyrazí bojový křik, zatroubí a mohutným hlasem bude rvát, své soky přemůže.*“⁴²³ Jalovcové uhlí znamená Gejhinom.“⁴²⁴ Tak tedy když přijde na ostré šípy mluvčího lašon ha-ra, Silný spolupracuje se služebným andělem z místa symbolisovaného jalovcovými uhlíky.⁴²⁵

Gemara projednává nápravné prostředky lašon ha-ra: **Rabi Chama syn rabi Chaniny řekl: „Jaký je lék pro mluvčí lašon ha-ra? Pokud je to student Tóry, měl by se**

⁴²⁰ *fsi* zaslouží být ukamenován (opatření za opatření). Mluvení *lašon ha-ra* je v podstatě jako házení kamením na někoho zdálky za účelem ublížení (Maharša). Mluvčí *lašon ha-ra* je horší než němý kámen (Abk 2:19). Dostal schopnost řeči, kterou kámen nedostal, ale používá svou řeč pro hříšné účely (*Ejnej Jicchak*). (Viz *Šmirat ha-lašon Ša'ar ha-zechira*, kap. 8. první poznámku o možnosti trestu kamenování vyměřeném nebesy za lašon ha-ra).

⁴²¹ Tzn. že mluvčí *lašon ha-ra* způsobuje, že Boží přítomnost se vzdaluje světu (*Šmirat ha-lašon, Ša'ar ha-zechira* kap. 4.). Midraš (*Devarim raba* 6:14) říká, že Svatý budiž požehnán, řekl: na tomto světě, protože tu jsou mezi vámi mluvčí lašon ha-ra, odejmu svou přítomnost, aby nebyla mezi vámi.

⁴²² V první versi gemara interpretuje konec verše tak, že se týká jen mluvčího lašon ha-ra, podle druhé interpretace jde na konci verše nejen o mluvčí lašon ha-ra, ale i o pyšném člověku.

⁴²³ [Překlad rabi Sidona, díky tomu, že tento verš je součástí haftary k paraše Berešit.]

⁴²⁴ Jalovcové uhlíky jsou charakteristické tím, že jsou velmi žhavé a těžko uhasitelné (Raši k Šabat 37b). Na rozdíl od jiných uhlíků jalovcové uhlíky zůstávají uvnitř dlouho žhavé i když se zvenku zdají být uhašené (Raši k Ž 120:4). Dlouho hořící jalovcové uhlíky jsou metaforou na dlouho hořící plameny gejhinom.

[Tvůrci Českého studijního překladu Bible připojují poznámku: „ze dřeva keřovitě rostliny se připravovaly uhlíky, které se používaly pro oheň při kování hrotů u šípů, protože zůstávají mimořádně dlouho žhavé.“]

⁴²⁵ *Tana de vej Elijahu (Raba*, kap. 18) představuje něco, co se zdá být rozšířenou versí tohoto učení. Prorok Elijahu tam říká, že lidé zkažení *lašon ha-ra* dosahují svými řečmi až ke trůnu slávy a Všemohoucí jim odpovídá sesláním andělů. Andělé vezmou lidi zkažené *lašon ha-ra* a svrhnu je do hlubin gejhinom. V této chvíli hovoří Gejhinom před Svatým, budiž požehnán: „*Pane světa! Nemám schopnost vykonat takový trest, jaký si zaslouhují. Věřu, veškeré universum nemá prostředky, aby jim dalo trest jim vyhrazený. Hle, hříchy toho, kdo mluví lašon ha-ra, sahají od země až do nebe. Alespoň Ty vyšleš své šípy proti němu nejprve z nebe a pak dostane ode mne zdola jalovcové uhlíky.*“

zabývat studiem Tóry, neboť je řečeno: (Př 15:4) „*Uzdravený jazyk je stromem života, ale lest na něm je zkázou ducha.*“⁴²⁶ A není jazyka leč lašon ha-ra, neboť je řečeno: (Jer 9:7) „*Šíp, který zabíjí, je jejich jazyk, jejich ústa mluví lstivě. S bližním mluví o pokoji, ale ve svém nitru strojí úklady.*“ A strom není nic jiného než Tóra, neboť je řečeno: (Př 3:18) „*Stromem života je těm, kdo se jí chopí, blaze těm, kdo se jí drží.*“⁴²⁷ A jestliže je to člověk nevzdělaný v Tóře, měl by ponížít svou mysl, tj. snažit se o pokoru, neboť je řečeno: (Př 15:4) „*Uzdravený jazyk je stromem života, ale lest na něm je zkázou ducha.*“⁴²⁸

Gemara cituje nesouhlasný výrok: Rabi Acha syn rabi Chaniny řekl: „Pro toho, kdo mluvil lašon hara, není nápravy, protože už Davidovi bylo skrze Ducha Svatosti oznámeno, že je vyt'at, neboť je řečeno: (Ž 12:4) „*Kéž Hospodin zcela vymýtí (jachret) ty úlisné rty, jazyk, co se velíkášsky chvástá (lašon medaberet gedolot),*“⁴²⁹ Avšak jaká je náprava, pokud se ještě někdo ani neoddal lašon ha-ra? Pokud je to student Tóry, měl by se zabývat studiem Tóry a jestliže je to člověk nevzdělaný v Tóře, měl by snížit své mínění, tj. snažit se o pokoru, neboť je řečeno „*Mírný jazyk je stromem života, kdežto pokřivený rozkládá ducha.*“⁴³⁰

⁴²⁶ Zde uvádím Český studijní překlad Bible dostupný na těchto webových stránkách: < <http://www.bible-online.cz/> > [cit. 5. května 2013].

⁴²⁷ Citovaná pasáž v knize Přísloví hovoří o Tóře. Začíná 13. veršem: „*Blaze člověku, jenž našel moudrost, člověku, jenž došel rozumnosti.*“ a pokračuje dalšími výhodami studia Tóry. Studium Tóry je hlavní nápravný prostředek lašon ha-ra, protože ten, kdo mluvil *lašon ha-ra* na sebe sama přinesl smrt a Tóra je život. Písmo tedy doporučuje tomu, kdo sám sebe otrávil účastí na *lašon ha-ra* jíst ze stromu života, Tóry a žít navždy (*Šmirat ha-lašon*, *Ša'ar ha-Tora*, kap. 1.). Dále rabejnu Jona prohlašuje na základě midraše, že když někdo zhřeší speciálním způsobem, součástí jeho pokání je spojit prameny, které užíval k hříchu skrze konání micvot. Čeho dosáhnul v tom, co je zakázané, tolik by měl dosáhnout v konání micvy. Jestliže vytvořil spory mezi bratry, měl by vyhledávat mír a usilovat o něj. A rabejnu Jona říká: Jestli mluvil lašon ha-ra, měl by studovat Tóru (*Ša'arej tešuva* 1:35 s citací Vajikra raba 21:5).

⁴²⁸ Ten, kdo chce změnit svůj sklon k mluvení *lašon ha-ra* a odstranit ho, aby už nebyl jeho součástí, měl by zlomit svého ducha. *Šmirat ha-lašon* (2:16) se domnívá, že ke hříchu *lašon ha-ra* dochází hlavně skrze pýchu: Protože někdo o sobě smýšlí jako o význačném člověku mezi lidmi, nafoukne se domýšlivostí a dívá se na svého bližního kritickým okem a mluví o něm hanlivě (viz také Maharšu). Kdyby si byl vědom svých vlastních chyb, nehledal by chyby na jiných. [Z toho důvodu také očištné rituály potvrzeného mecory (který patrně mluvil lašon ha-ra, viz výše) od něho vyžadují jistého druhu ponížení.]

⁴²⁹ Není nápravy, protože naprosto zničil svou lidskou povahu. Když Bůh vdechl duši do člověka, popsal ho jako živou bytost (*nefeš chaja*) a Onkelos to překládá jako hovořící duši (*ruach memalela*). To, že člověk může mluvit je samotná jeho osobnost. Jestliže to někdo znečistí svým lašon ha-ra, je znečištěn úplně a skrz naskrz. Naopak, pokud někdo udělá jiný hřích, je dostčen pouze na určité části toho, co on je (*Šem mi Šmuel*, *Mecora* pp. 241-242).

⁴³⁰ Tento spor se soustředí pouze na toho, kdo již pravidelně mluvil *lašon ha-ra* a už k němu má sklon. Nicméně pro, toho, kdo ještě *lašon ha-ra* nemluví pravidelně, každý jistě uzná, že pro jeho slabost existuje lék, pokud je nyní rozhodnut se před *lašon ha-ra* střežit (*Menorat ha-maor* 2:4:3, jak je vysvětleno ve *Šmirat ha-lašon*, *Ša'ar ha-Tora*, kap. 1. v pozn.) *Šem mi Šmuel* (ibid.) říká, že i když není lék, člověk může vždy začít znovu. Člověk nemusí být schopen opravit každou prasklinu na starém zničeném nástroji, ale může si vytvořit nový nástroj. *Šmirat ha-lašon* (ibid) poznamenává, že jsou dvě základní trhliny způsobené lašon ha-ra: a) škoda nebo trápení způsobené osobě o níž se hovořilo (provinění mezi dvěma lidmi) b) znehodnocení vlastní povahy mluvčího na něco nižšího (hřích mezi člověkem a Bohem). Jestliže někdo poškodí nebo ublíží druhému, odpuštění je pro něj nedosažitelné, dokud neuspokojí poškozenou stranu. Nicméně co se týče druhého elementu, rabi Chama zastává názor, že se může pozvednout a znovu posvětit svou řeč pomocí

Gemara cituje Barajtu o závažnosti lašon ha-ra: **Ve škole rabi Jišmaele se učilo: „Každý, kdo mluví lašon ha-ra, rozmnožuje viny na roveň třem hříchům: modloslužbě, nedovoleným sexuálním stykům a prolévání krve.⁴³¹ To je odvozeno z následujícího, neboť zde je psáno: (Ž 12:4) „Kéž Hospodin zcela vymýtí (*jachret*) ty úlisné rty, jazyk, co se velikášsky chvástá (*lašon medaberet gedolot*),“ a je psáno o modloslužbě: (Ex 32:31) „A Moše se vrátil k Hospodinu a řekl: „*Hled’, tento lid zhřešil velkým hříchem (*chata’a gedola*) a udělali si zlatého bůžka.“ o nedovolených sexuálních stycích: (Gn 39:9) „Nikdo v tomto domě nestojí výše než já a on mi neodepřel to nejmenší, jedině tebe, protože jsi jeho manželka, jak bych mohl provést tak velkou špatnost (*ha-ra’a ha-gdola*), zhřešil bych tím Bohu!“⁴³² o prolévání krve: (Gn 4:13) „A Kain řekl: „*Má vina je těžší, než mohu unést (*gadol avoni minso*).“⁴³³ Co se týče lašon ha-ra, Písmo používá výraz *gedolot* – v plurálu. Co se týče těch tří velikých hříchů, Tóra používá slovo *gadol* /*gedola* v singuláru. Proto je *lašon ha-ra* tolik co všechny ty tři hříchy dohromady.****

Gemara se ptá: **Můžeme říci, že *gedolot* znamená pouze tolik co dva ze tří?⁴³⁴** Gemara odpovídá: **Který z nich by mohl být vyloučen?** Slovo *gedola* se objevuje ve spojení s každým z nich. Jestliže není důvod vyřadit jeden z nich spíše než ostatní, výkladová pravidla vyžadují, aby byly zahrnuty všechny.⁴³⁵

studia Tóry, jak říká verš: „*Mírný jazyk je stromem života...*“. Rabi Acha tvrdí, že tento verš lze aplikovat pouze na toho, kdo již opravil své mezilidské vztahy – první element.

⁴³¹ RIVaŠ (Responsum §171) zastává názor, že to je nadsazený výrok zaměřený k dramatizaci vážnosti mluvení lašon ha-ra. Nikdo nenavrhl, říká, že by byl povinen obětovat svůj život namísto aby překročil zákaz lašon ha-ra, jako je tomu u zákona o modloslužbě, odhalování ohavností a prolévání krve. Rabejnu Jona souhlasí s tímto bodem zákona (*Ša’arej ha-tešuva* 3:202), vysvětluje, že názor gemary je, že *lašon ha-ra* je horší než ty tři velké hříchy dohromady za určitých okolností (3:203-207):

a) Člověk zvyklý mluvit *lašon ha-ra* – *ba’al lašon ha-ra* opakuje svůj hřích desetkrát denně, uvádí lidi do rozpaků, vraždí charaktery, bodá do zad a nekonečně bezdůvodně štěbetá. I ten nejlehčí hřích se stává vážnou záležitostí, pokud je prováděn mnohokrát a to tím více, čím je ten jednotlivý hřích těžší a zvrácenější. Gemara míní, že pokud někdo často a nekontrolovaně mluví *lašon ha-ra* je to stejně vážné jako méně častý velký hřích.

b) Pokání je pro *ba’al lašon ha-ra* velmi obtížné. Mluvit zle se stane jeho druhou přirozeností a on už přestane kontrolovat, co říká (viz také Meiri, *Chibur ha-tešuva* 1:4).

c) Pokání je obtížné také proto, že si není vědom tíže toho, co udělal ani újmy, co způsobil.

d) Může také být obtížné vyžádat si odpuštění od všech lidí, o nichž mluvil ať už proto, že jich je tolik a nebo proto, že jsou mezi nimi tací, které uvedl do takových rozpaků, že se mu vyhýbají.

(Mělo by být poznamenáno, že pokud *lašon ha-ra* někomu způsobí rozpaky veřejně, někteří rišonim tvrdí, že by měl být povinen obětovat svůj život spíše než aby přestoupil (viz Sota 10b s Tosafot; *Ša’arej tešuva* 3:139).

⁴³² Potom, co byl Josef ustanoven hlavním majordomem Potífarovy domácnosti, Potífarova žena se ho snažila svést, ale Josef odrážel její návrhy a vysvětloval jí, že dospustit se cizoložství se ženou svého pána je velmi zlé

⁴³³ Po tom, co zavraždil svého bratra Abela, řekl mu Bůh, aby po zbytek svého života strávil jako tulák a na to mu Kain odpověděl: Je má vina tak těžká, že nemůže být odpuštěn?

⁴³⁴ Podle pravidla, že množné číslo znamená minimálně dva (viz Chulin 138a s Rašim).

⁴³⁵ Viz výše 4b, pozn. 44.

Gemara cituje jiné související učení o závažnosti lašon ha-ra: **Na Západě říkají: „Jazyk třetího zabíjí tři.”**⁴³⁶ **Zabíjí mluvčího, posluchače i toho, o kterém mluví.**⁴³⁷

Další učení rabi Chamy syna rabi Chaniny ohledně lašon ha-ra: **Rabi Chama syn rabi Chaniny řekl: „Jaký je význam toho, co je psáno: (Př 18:21) „V moci (bejad) jazyka je život i smrt, kdo ho rád používá, nají se jeho plodů.” Cožpak má jazyk ruku? Tato metafora Ti má říci, že tak jako ruka i jazyk může zabít. Mohli bychom říci, že stejně jako ruka nemůže zabít leč jedině toho, kdo je v její blízkosti, tak i jazyk může zabít pouze toho, kdo je v jeho blízkosti?**⁴³⁸ Verš praví: (Jer 9:7) „*Šíp, který zabíjí, je jejich jazyk, jejich ústa mluví lstivě. S bližním mluví o pokoji, ale ve svém nitru strojí úklady.*“ Stejně jako šíp může zabíjet pouze zdálky čtyřiceti až padesáti loktů, tak také jazyk může zabít pouze ze vzdálenosti čtyřicet až padesát loktů?⁴³⁹ Verš praví: (Ž 73:9) „*Do úst nebesa si berou, jazykem prosmýčí zemi.*“ a učí nás, že jazyk může zabíjet odkudkoli.⁴⁴⁰ A když je tedy psáno „*Do úst nebesa si berou ...*” k čemu potřebuji verš „*Šíp, který zabíjí, je jejich jazyk ...*”? To je proto, že ten verš nás učí, že jazyk zabíjí jako šíp.⁴⁴¹ A pokud je psáno: „*Šíp, který zabíjí, je jejich jazyk ...*“, k čemu potřebuji verš „*V moci (bejad) jazyka je život i smrt ...*”? Ten verš je zde kvůli Ravovi, protože Rava řekl: „Ten kdo si přeje život, dosáhne jej svým jazykem a ten, kdo chce smrt, dosáhne jí svým jazykem.”⁴⁴²

Gemara hledá základní definici: **Co to je zlý jazyk?**⁴⁴³ Gemara odpovídá: **Rava**

⁴³⁶ Jazyk třetího znamená jazyk rachilův -klevetníkův, protože je to třetí skupina ve vztahu k člověku, jehož tajemství odhaluje a k bližnímu, jemuž ho odhaluje (viz Raši, Tosafot).

⁴³⁷ Klevetník zapřičiňuje spor mezi dvěma stranami a ty nakonec jedna druhou zabíjí. Potom mstitel jejich smrti zabije klevetníka, který způsobil jejich smrt (Raši, viz *Hagahot ha-Bach*). *Jalkut Šim'oni Tehilim* §656 zaznamenává historický případ klevetění, v němž byla zabita i čtvrtá strana: Byla to osoba, která mohla mít námitky, ale nebyla v tom úspěšná (viz také Rašiho v *Ejn Ja'akov*, zde). Na těchto posledních dvou pramenech se ukazuje, že ono zabití zde odkazuje na také na duchovní smrt (viz také *Netiv ha-lašon*, kap. 1.). Rambam píše, že ten, kdo přijímá *lašon ha-ra* je potrestán více než ostatní (*Hilchot deot* 7:3, jak vysvětluje *Smag, Lavin* §10; viz *Orach Mešarim*, kap. 8. poznámka 23). a

⁴³⁸ Mohli bychom si tak myslet, že pokud klevetník mluví v přítomnosti všech tří (sebe sama, posluchače a toho, o kom mluví), potom jeho jazyk může zabíjet. Ale pokud ne, potom jeho jazyk zabít nemůže (Raši v *Ejn Ja'akov*).

⁴³⁹ Můžeme se tedy domnívat, že takový druh silných emocí, které by mohly vést k násilí může být vytvořen a pociťován pouze pokud jsou všichni tři v těsném prostoru?

⁴⁴⁰ Jazyk může mluvit na jednom konci světa a zabíjet na druhém (viz rabejnu Geršom)

⁴⁴¹ Pouze šíp totiž může zabít, aniž by byla odhalena totožnost lukostřelce. Stejně tak *lašon ha-ra* může zabít aniž by si oběť uvědomila, kdo je jeho původcem. (*Ša'arej tešuva* 3:207: Vystřelený šíp nelze vzít zpět, stejně jako i vyřčený *lašon ha-ra*.)

⁴⁴² Ten, kdo chce smrt, může svým jazykem mluvit hloupě a vulgárně a ten, kdo chce život, může svůj jazyk používat ke studiu Tóry (Raši).

⁴⁴³ Struktura naší sugje naznačuje, že Gemara se nyní dotazuje na *lašon ha-ra* a nikoli na avak *lašon ha-ra* (poprašek *lašon ha-ra*; viz definici níže 16a, pozn. 2 a 6). Tak se to zdá být podle názoru několika rišonim a závěru učiněného Chafec Chajimem (viz *Hagahot majmonijot, Hilchot deot* 7:1, *Smag, Lavin* §9 a pozn. k *Hilchot lašon ha-ra* 9:3). Nicméně jsou i rišonim, kteří se domnívají, že gemara se zde zaměřuje na avak

řekl: „Jako kdyby někdo řekl: „v tom a tom domě je oheň.““⁴⁴⁴ Gemara namítá: Abaje mu řekl (Ravovi): Co udělal špatného, když to řekl? Vždyť je to pouze popis skutečnosti. Neřekl nic poškozujícího ani hanlivého. Lidé se ho ptali, kde najdou oheň a on jim řekl: Jděte do domu toho a toho.⁴⁴⁵ Gemara přijímá tento názor a přizpůsobuje mu svou odpověď: Lepším příkladem toho, že někdo vysloví lašon ha-ra, je, když někdo řekne: „Kde jinde bys našel oheň než v domě toho a toho (kde jsou maso a ryby)?!“⁴⁴⁶

Gemara představuje shovívavé nařízení týkající se lašon ha-ra: Raba řekl: „Všechno, co se řekne v přítomnosti osoby, o které se mluví, není zahrnuto do zákazu lašon ha-ra.“ Gemara k tomu však namítá: Řekl mu Abaje⁴⁴⁷ Rabovi: „Jak to může být dovoleno? Mělo by to být zakázáno ještě spíš, protože mluvčí je vinen obojím: chucpe i lašon ha-ra!“ Může být také vinen ona'at devarim – způsobením bolesti slovy a *malbin pnej chavero* – uvedením svého druha do rozpaků (*Chafec Chajim, Hilchot lašon ha-ra* 3:1 a *Be'er majim chajim*). Gemara odpovídá: Řekl mu (Raba Abajemu): „Shoduji se s názorem rabi Josiho, protože rabi Josi řekl: „Po všechny své dny jsem neřekl nic, abych se musel otočit za sebe,““ abych se podíval, jestli on tam je, protože jsem mluvil jako kdyby tam ten, o kom jsem mluvil byl přítomen.⁴⁴⁸

lašon ha-ra (viz Rašbam k Bava Batra 165a nahoře a *Ša'arej tešuva*).

⁴⁴⁴ To je lašon ha-ra, protože to naznačuje, že ten a ten je bohatý muž, který má ve svém domě neustále připravený oheň na vaření. To je pro toho člověka hanlivé, protože ho to zobrazuje jako někoho, kdo je zaneprázdněn svým vlastním uspokojováním a nepřeje si své výnosy sdílet s ostatními (Raši jak ho cituje Maharša a jak se nachází v *Ejn Ja'akov*). Nebo taková řeč může obsahovat negativní význam, že ten a ten je nenasytný jedlík (Maharša, *Pejrušej ha-rišonim*, Blau ed.). [Emendační poznámka: Raba čte Šita mekubecet, nicméně některé staré rukopisy včetně Mnichovského čtou Rava a stejně tak v následující pasáži.]

⁴⁴⁵ [Ačkoli zatímco by říkal *tam*, v domě toho a toho mají oheň na vaření by si mohl myslet, že ten a ten je sobecká osoba, jeho slova to úplně neříkají. I když je vzat v kontext, jeho výrok je zcela neutrální: ptali se ho, kde by mohli najít oheň, např. aby si zapálili lampu, a on jim to řekl.]

⁴⁴⁶ V Rifově versi našeho textu (*Šabat* 14a ve stránkování Rifa) výrok končí: „..., kde je tolik pečeného jídla“ Pokud vyjádřil svou odpověď tímto způsobem (tedy, že při tom zdůraznil, že v domě toho a toho je oheň proto, že tam stále opékají maso a ryby), zprostředkoval tím hanlivou zprávu. Sděлил, že ten a ten se zaměřuje na svou gastronomickou zábavu způsobem, který je pro komunitu scestný: je pohlcen sám sebou. Toto vysvětlení je podle Rifa a zdá se, že souhlasí s Rašim. Nicméně *Chafec Chajim* (*Hilchot lašon ha-ra* 2:2) zdá se pochopil tuto odpověď odlišně: vysvětluje, že pokud se někdo ptá „Kde bych našel oheň?“ a odpověď je „Nenajdeš oheň nikde jinde než v domě toho a toho, protože tam stále vyvařují (maso a ryby).“ Tato odpověď je ohledně *lašon ha-ra* dvojsmyslná. I když se přiklání k negativní interpretaci (viz *Be'er majim chajim* 2:2 a *Ševilej chajim*). Mluvčí může minit, že ten a ten je velmi pohostinný a vždy hostí mnoho hostů, které je třeba nakrmit a nebo může minit že ten a ten si libuje v nestřídmych hostinách. V tomto případě záměr mluvčího závisí na intonaci jeho hlasu řeči jeho těla. *Chafec Chajim* zřejmě pochopil, že *mapik belišna biša* znamená vyjádřit svou odpověď s takovou intonací a gesty, které nasvědčují lašon ha-ra.

⁴⁴⁷ Na základě textu *Ejn Ja'akov* a Rifa, *Šabat* 14b, jak je citováno rabi Ješajou Pikem zde v poznámce.

⁴⁴⁸ Raši zde vysvětluje výrok rabi Josiho dvěma způsoby zde a v tr. *Šabat* (118b), ale jednoduché čtení jeho vysvětlení nám přináší několik problémů, jak upozorňuje *Chafec Chajim* v *Hilchot lašon ha-ra, Be'er majim chajim* 3:1. *Zera chajim* k tomuto představuje takovou interpretaci Rašiho, která se zdá se vyhnula těmto obtížím. Tento přístup a přístup *Chafec Chajima* představíme na foliu 16a na konci pozn. 1. Když Raba řekl, že neexistuje zákaz lašon ha-ra, je-li vysloven v přítomnosti osoby, o níž se mluví, učí o zásadním omezení zákazu (*Lv* 19:16) *lo telech rachil beamejcha...* „Nebudeš se chovat ve svém lidu jako utrhač, nebudeš ukládat svému bližnímu o život. Já jsem Hospodin.“ Písmo definuje rachila následovně: (*Jer* 6:28) „...utrhačí,

Gemara představuje jiné shovívavé pravidlo ve vztahu k lašon ha-ra: **Řekl Raba bar rav Huna: “Nic, co je řečeno v přítomnosti tří osob, není zakázáno kvůli lašon ha-ra.”** Lze předpokládat, že taková informace se stane obecně známá. **Z jakého důvodu? Tvůj přítel má přítele a přítel tvého přítele má přítele**, jemuž to řekne a tak dále. Pokud někdo odhaluje své soukromé informace ví, že tím signalisuje, že mu nevádí, jestli je bude někdo opakovat.⁴⁴⁹

kudy chodí, jsou z bronzu a ze železa...(nechošet u varzel)". To znamená, že mluvčí lašon ha-ra mají dvě tváře: zdají se být veselí a přátelští (měď), když hovoří k člověku, ale jsou zlí a škodolibí (železo), když hovoří o něm k ostatním (*Sefer Jerejim* §191, §41 a *Tosafot Re'eim*; *Be'er majim chajim* ibid.). Dvoutvárnost je definující charakteristika lašon ha-ra. Pokud mluvčí sděluje negativní výroky v přítomnosti člověka o němž hovoří, nebo by je chtěl sdělovat v jeho přítomnosti, není dvoutvárný a jeho výrok není považován za lašon ha-ra. Maharal (*Netiv ha-lašon*, kap. 7.) souhlasí s tím, že lašon ha-ra vyřčený za přítomnosti člověka, o němž se mluví není definován jako lašon ha-ra (viz také *Kesef Mišne* k *Hilchot deot* 7:5 a *Aruch laner*, *Jevamot* 105 b). Ačkoli existuje několikéré učení ve slovech moudrých, která se zdají být v rozporu, všichni pracují s negativními výroky, které jsou nepravdivé nebo nepřesné. Pokud někdo bude chtít učinit negativní prohlášení v přítomnosti člověka, o kterém chce mluvit, potom to nebude považováno za lašon ha-ra. V souladu s tímto Rašiho porozuměním (viz Raši, první vysvětlení, Raši k Šabatu 118b) se zdá, že uznává tento rozdíl (viz také Raši k Šab 33b citovaný v *Milujim* a *Zera chajim* 3:1). V souladu s tímto přístupem Raba vlastně prosazuje své původní pravidlo v jeho jednoduchém výkladu: že za lašon ha-ra považujeme, pokud to říká za zády oné osoby, říci jí to do očí není považováno za lašon ha-ra (Srv. *Mahari Bruna* §38 citovaný v *Be'er majim chajim* 3:1, srv. Maharša jak je vysvětleno v *Zera chajim* 3:1). Samozřejmě v závislosti na tom, co mluvčí řekne a jak to řekne, může být vinen chucpe, ona'at devarim a / nebo uvedením svého druhu do rozpaků. *Zera chajim* to uzavírá, že jakoukoli hodnotu má předchozí přístup, Rambam určuje naprosto srozumitelně, že zákaz lašon ha-ra platí i ve vztahu k pravdivým výrokům a dokonce i v přítomnosti člověka, o němž se hovoří a že Tosafot a rabejnu Jona vyjadřují totéž. Nyní se tedy můžeme striktně držet halachického stanoviska Chafec Chajima, že negativní komentáře, které by člověk chtěl říci v přítomnosti člověka, o němž chce mluvit, nebo které řekl v jeho přítomnosti jsou považovány za lašon ha-ra v plném slova smyslu.

⁴⁴⁹ *Apej tlata* – v přítomnosti tří. Podle Rašiho gemara mluví o člověku, jehož záležitosti jsou toho druhu, že je většinou lidé udržují v tajnosti. Například: je to kupec, který chce jít za jistým velkoobchodníkem, protože pouze on zná a objedná určité zboží. Kupec samozřejmě nebude chtít, aby jeho konkurenti a zákazníci znali původ jeho zboží, cenu, kterou za ně platí atp. Kdyby někdo zveřejnil tyto informace a výsledek by byl, že kupec utrpí obchodní ztrátu, indiskrétní osoba bude vinna lašon ha-ra. (Tzn. že bude vinen jistým druhem lašon ha-ra, který někomu způsobuje újmu aniž by ho nutně musel hanět (viz Rambam citovaný níže a *Chafec Chajim*, *Be'er majim chajim* 2:3).) Jestliže však kupec své plány oznámí v přítomnosti tří lidí, ukazuje, že se nestará, kdo se tuto informaci dozví a oni ji mohou svobodně opakovat (viz *Chafec Chajim* 2:13 a *Be'er majim chajim* §27). (V *Be'er majim chajim* 2:4 se Chafec Chajim domnívá, že Raši možná spíše mluví o rechilut: tedy že osoba A řekla něco o osobě B za přítomnosti tří lidí. Některý z těch tří má povoleno opakovat ten výrok osobě B (a jenom osobě B), pokud onen výrok není hanlivý. Ačkoli to může vést k nepřátelství mezi A a B, přestává to být spornou otázkou, pokud se A omluví dříve, než se výrok stane veřejným (viz také *Ha-amek Še'ejla* 28:5 a *Zera chajim* 2:3:2-4). Zdá se, že Chafec chajim se nerozhoduje v souladu s tímto pohledem.) Na těchto několik linií v naší Gemaře se velmi pozorně zaměřuje Chafec Chajim. Věnuje diskutovanému tématu (apej tlata) jednu kapitolu v *Hilchot lašon ha-ra* i v *Hilchot Rechilut* a 45 poznámek *Be'er majim chajim*. Názor, že lví podíl pozornosti, která je tématu věnována pochází od Rambama. Rambam prohlašuje následující (*Hilchot deot* 7:5): "Jestliže někdo mluví lašon ha-ra v přítomnosti svého druhu nebo bez jeho přítomnosti, nebo někdo říká věci, které mohou způsobit škodu jeho druhu ať už na jeho těle nebo vlastnictví nebo by dokonce sloužily k tomu, aby ho rozesmutnely nebo vystrašily, tak je to lašon ha-ra. A pokud by byly tyto věci řečeny v přítomnosti tří, potom se ta záležitost proslechne a stane se všeobecně známou; a pokud jeden z těch tří vykládá tuto záležitost jindy, není tam zákaz zahrnutý do zákazu lašon ha-ra. Ale tak to je pouze pokud nezamýšlí rozšířit zvěst a později ji použít." Chafec Chajim vysvětluje, že v souladu s Rambamovým názorem je formou lašon ha-ra zakázanou Tórou roznášení klepů, získávání negativní informace zde a předávání ji tam (viz Rambam k *Lv* 19:16). Zvěsti,

Gemara se pouští do předmětu avak lašon ha-ra.⁴⁵⁰ **Když přišel rav Dimi** (z Erec Jisrael) **řekl: Jaký je význam toho, že je psáno: (Př 27:14) “Kdo za časného jitra příliš hlasitě dobrořečí svému bližnímu, tomu se to bude počítat za zlořečení.”** Jak může být dobrořečení považováno za kletbu? Např. **Když někdo navštíví jistého hostitele a členové hostitelovy domácnosti se kvůli němu velmi namáhají. Nazítrí vyjde, sedne si na tržišti a řekne: “Kéž Milosrdný požehná tomu a tomu, mému hostiteli, který se pro mne tolik namáhal.”** **A lidé na tržišti uslyší jak štědrý je tento hostitel a půjdou a zneužijí toho.**⁴⁵¹ Gemara

kteří jsou volně k dispozici bez této donašečovy snahy se nezapočítávají do zákazu (*Be'er majim chajim*, *Hilchot lašon ha-ra* 2:4, srv. Alternativní vysvětlení v poznámce ad loc.). Nicméně Chafec Chajim poznamenává, že je mnoho rišonim, kteří s Rambamem diskutují (ibid. Viz *Švilej chajim* § 20). Vyjmenovává tedy některé okolnosti, které by mohly existovat dříve, než by je někdo mohl odkázat k Rambamově shovívavosti a tak by ji učinily prakticky nemožnou (*Hilchot lašon ha-ra* 2:3-10). Přesto, Chafec chajim ukazuje na několika místech (viz *Be'er majim chajim* 4:7,41 a 8:16 v pozn.), že pokud byla negativní informace publikována všeobecně, potom už není její opakování zakázáno zákazem lašon ha-ra. Nicméně i když by to mohlo být zakázáno na biblické úrovni, pokud by někdo zamýšlel pohanět svého druhá opakováním té negativní informace, neboť pouhé prohlašování negativního výroku k pohaně svého druhá je zakázáno Tórou (viz *Be'er majim chajim* 3:7 a 5:11; *Zera chajim* 2:4 a 3:3:2). Chafec chajim dává přednost názoru Tosafot na foliu 15b. Chafec chajim vysvětluje, že v souladu s Tosafot mají ty tři části Gemary, které jsme již prostudovali jednoduchou progresí: Na 15b Gemara definuje minimální úroveň *lašon ha-ra* jako dvojsmyslný výrok: "Kde jinde by se našel oheň než v domě toho a toho, kde jsou maso a ryby." Jak je poznamenáno dříve, může to mít i pozitivní význam (má mnoho hostů a dobře je hostí) a nebo negativní význam (je sobecký nebo nenasytný). Jestliže to mluvčí řekl tónem hlasu a s řečí těla dosvědčující negativní význam, je to lašon ha-ra. Proto Raba stanovil pravidlo, že věc, co je řečená v přítomnosti osoby, o níž se mluví není zahrnuta do zákazu lašon ha-ra. Na začátku Abaje pochopil Rabu doslovně a řekl: To je *lašon ha-ra* a chucpe! Raba potom vyjasnil, že své rozhodnutí nezamýšlel doslovně, ale že měl spíše na mysli dvojsmyslný výrok, tak jak Gemara již zmínila: Jestliže někdo řekne: "Kde bych našel oheň?" v přítomnosti toho a toho samého, může bezpečně předstírat, že chtěl vyjádřit pozitivní význam a nikoli lašon ha-ra. Raba to vyjasnil Abajemu tím, že se odvolal na dobře známý charakteristický rys rabi Josiho: Rabi Josi nikdy nevyslovil výrok s možným negativním významem, kdy by musel hlídat, jestli ho neslyší ten, o němž mluví. To je druh výroku, o němž Raba hovořil. Pokud je výrok jednoznačně negativní, je potom samozřejmě *lašon ha-ra* a je zakázaný. Nakonec Gemara rozšiřuje toto pravidlo na azej tlata: předpokládejme, že mluvčí dvojsmyslného výroku ho míní v dobrém nejen když ho říká v přítomnosti toho, o němž mluví, ale i když ho říká v přítomnosti tří lidí, vzhledem k tomu, že ví, že tito tři donesou ten výrok k uším toho, o němž výrok vypovídá. Zde také, avšak pokud je výrok čistě negativní, potom je to čistý *lašon ha-ra* a čistě zakázaný (*Be'er majim chajim* 2:2).

⁴⁵⁰ (Založeno na umístění následující halachy v *Ša'arej tešuva* 3:227 a *Chafec chajim* 9:3; viz také *Švilej chajim* 9:9 a *Zera chajim* 3:2:2:1; viz však názor rabi Becalela Aškenaziho v *mekubecet* k Bava mecia 23b) *Avak lašon ha-ra* – (doslovně poprašek lašon ha-ra) označuje řeči, které samy o sobě nejsou zamýšleny jako lašon ha-ra, přesto však mají nějaký aspekt lašon ha-ra. Termín poprašek je zamýšlen jako prostředek druhotné povahy věci jako prach, který stoupá z předmětu rozmělnovaného v hmoždíři. Takže najdeme učence, kteří se zmiňují o rabínském zákazu úroku z půjčky jako o prachu ribit (Bava mecia 61b) a druhotný biblický zákaz zákona šemity jako prach šemity (Suka 40b a Raši). Poprašek *lašon ha-ra* se zdá být zakázán jedině na rabínské úrovni s možnými ojedinělými výjimkami (viz *Netiv chajim* 9:1). (Výraz *avak lašon ha-ra* je v Gemaře zmiňován pouze dvojmo, v Bava batra (165a). Gemara zde učí, že většina lidí je podezřelá z nějaké formy krádeže a menšina je podezřelá z nemravnosti a všichni jsou podezřelí z avak lašon ha-ra.)

⁴⁵¹ Přemluví ho, aby je přijal za své hosty a budou se k němu vracet tak dlouho, dokud nevyčerpají jeho zdroje (Raši zde, druhé vysvětlení a Raši k Bava mecia 24a; viz *Chafec chajim* 9:3 srv. Rašiho vysvětlení zde). Za příčinu této škody je považován pouze avak *lašon ha-ra* a nikoli zcela zralý lašon ha-ra. Je to tak proto, že nezamýšlel způsobit svým výrokem žádnou újmu, nebo proto, že újma je tak velice vzdálená od jeho výroku (*Švilej chajim* 9:9, viz však r. Becalela Aškenaziho citovaného výše). Je zakázáno mluvit přemrštěně o něčem hostu ve veřejné diskusi, ale je povoleno a dokonce doporučeníhodno chválit svého hosta v soukromém prostředí (Tosafot r. Jehuda heChasid, Ritva, Tosafot ha-Roš, Meiri k Berachot 58a; srv. Tosafot k Bava mecia 23b). Gemara v Berachot (ibid.) učí: "Co má říci dobrý host?" Kolik starostí se mnou měl můj hostitel!

cituje související barajtu:⁴⁵² **Rav Dimi bratr rav Safry učil barajtu: “Člověk by nikdy neměl nepřiměřeně hovořit o dobrých vlastnostech svého druha, protože z diskuze o jeho dobrých vlastnostech se lehce může stát diskuze o jeho špatných vlastnostech.”**⁴⁵³

Gemara zaznamenává odlišnou versi toho, jak vzniklo toto učení: **Jsou tací, kteří říkají,** (že to nebyl rav Dimi, kdo uvádí toto učení, nýbrž jeho bratr rav Safra, když mluvil ke svému bratrovi): **Rav Dimi bratr rav Safry onemocněl. Rav Safra k němu přišel, aby dohlédl na jeho pohodlí. Řekl jim (rav Dimi rav Safrovi a ostatním lidem, kteří byli blízko něho): “Mohu být odměněn proto, že jsem splnil vše, co řekli naši rabíni?” Řekl mu: “Ale cožpak jsi splnil toto učení: “Člověk by nikdy neměl nepřiměřeně hovořit o dobrých vlastnostech svého druha, protože z diskuze o jeho dobrých vlastnostech se lehce může stát diskuze o jeho špatných vlastnostech.”?”**⁴⁵⁴ **Řekl jim (rav Dimi rav Safrovi a ostatním): “Nikdy jsem neslyšel o tomto učení! Ale kdybych o něm slyšel, naplňoval bych ho.”**⁴⁵⁵

Kolik masa přede mne přinesl! Kolik vína mi přinesl! Kolik závinů přede mne postavil! A všechny ty starosti, které si dělal, dělal si kvůli mě!”

⁴⁵² (Tosefta avoda zara 1:3 cituje následující halachu jako případ avak lašon ha-ra)

⁴⁵³ Důvod je, že když někdo mluví o něčích ctnostech, může ho to samotného vést k zakončení „s výjimkou tohoto špatného rysu, který má.“ A nebo ti, kdo ho poslouchají jak onu osobu chválí, mu mohou odpovědět „Ale ten má takovou a takovou špatnou vlastnost!“ (Raši). Rabejnu Jona definuje avak *lašon ha-ra* jako činění komentářů, které nepřímo přimějí lidi k mluvení zcela zralého *lašon ha-ra* (*Ša'arej tešuva* 3:226; viz pozn. k *Be'er majim chajim* 9:1 vzhledem k zákazu *lifnej iver*, zapříčinit, že jiná osoba zhřeší). Chvála osoby je zakázána v souladu s Rašim a jinými rišonim pouze když je nepřiměřená; je povoleno chválit někoho zdrženlivě před ostatními, tak jako to vidíme u tanajim a amorajim (*Be'er majim chajim* 9:5 citující Pirkej avot 2:8 a Bava kama 40a). Rambam rozhoduje, že je zakázáno chválit někoho v přítomnosti někoho, kdo ho nemá v oblibě (*Hilchot deot* 7:4; viz pozn. k *Chafec chajim* 9:1) nebo chválit někoho veřejně, pokud jsou (nebo pravděpodobně jsou) přítomni lidé, kteří o chváleném neradi slyší a to může být podnětem k vyvracení poct, jež jsou mu věnovány (Komentář k Pirkej avot 1:17 citující Bava batra 164b). Rabejnu Jona dělá výjimku při veřejném chválení někoho, kdo je již uznáván jako nepopíratelně slušná a bezúhonná osoba (*Ša'arej tešuva* 3:226; viz *Chafec chajim* 9:2). Rambam cituje jiné příklady výroků, které považuje za avak *lašon ha-ra*: „Kdo by to kdy do toho a toho řekl, že se stane tím, čím je teď“; „Nemluv o tom a tom: nechci prozrazovat co se stalo a k čemu došlo.“ Rambam přidává na seznam negativních výroků ty, které někdo řekne v žertovném nebo lehkomyšlném duchu nebo při předstírané naivitě jako kdyby si mluvíci nebyl vědom, že říká *lašon ha-ra* (*Hilchot deot* 7:4). Tyto příklady odpovídají Rambamově definici avak *lašon ha-ra* (v jeho Komentáři k citovanému místu), které je naznačováním, že existují vady na jiné osobě, aniž by to bylo řečeno tak výslovně (viz diskuze v *Zera chajim* 3:3:1-2 a 3:5). Nicméně Chafec chajim rozhoduje, že posledně jmenované výroky jsou zcela zralý *lašon ha-ra* (*Hilchot lašon ha-ra* 3:3-5 a *Be'er majim chajim* a pozn. ad loc.). Konečně pokud někdo dělá ten druh výroků, který vzbuzuje podezření, že mluví *lašon ha-ra*, potom je vinen avak *lašon ha-ra*.

⁴⁵⁴ Ben Jehojada vysvětluje tuto výměnu následovně: rav Dimi si lámal hlavu, proč rav Safra a ostatní, kteří přišli zajistit jeho pohodlí zůstávají v mlčení. Rava Dimiho napadlo, že pokud ho chtějí nechat zotavit, měli by mluvit o jeho zásluhách, aby pobídli strážného anděla, aby se jeho jménem přimluvil a přivolal atribut milosti. Rav Dimi tedy proto mluvil o svých vlastních zásluhách a doufal, že oni učiní to samé. Nicméně rav Safra, jeho bratr, mu dal najevo, že by se měli hovořit o jeho zásluhách záměrně vyhnout, pokud to může mít opačný efekt: anděl žalobce by mohl zareagovat na veřejnou diskusi o jeho zásluhách a s horlivostí žalobce by je mohl začít vyvracet a on by zůstal nemocen. Proto by raději měli o jeho zásluhách hovořit soukromě ve svých modlitbách.

⁴⁵⁵ Někdo by se mohl zeptat: jaký by v tom byl rozdíl, kdyby rav Dimi toto učení naplňoval? Ve skutečnosti to nedělal! Nicméně rabejnu Jona prohlašuje, že pokud se někdo ve své mysli rozhodne a vážně se zaváže splnit

Gemara výše učila, že onemocnění *cara'at* přichází kvůli hříchu lašon ha-ra. Gemara zde cituje dlouhé učení, které se zaměřuje na tento a jiné hříchy, které vyvolávají *cara'at*.⁴⁵⁶ Řekl rabi Šmuel bar Nachmani, že řekl rabi Jonatan: epidemie (*cara'at*) přicházejí kvůli sedmi věcem: 1) kvůli lašon ha-ra;

2) kvůli vraždě;

3) kvůli zbytečným přísahám;

4) kvůli nedovoleným stykům;

5) kvůli aroganci ducha;

6) kvůli krádeži a

7) kvůli lakotě.⁴⁵⁷

Učení pokračuje citací biblických pramenů pro každý ze sedmi předmětů: **Kvůli lašon ha-ra neboť je psáno (Ž 101:5): “Kdo pomlouvá bližního, toho umlčím (oto acmit). Kdo má pyšné oči a naduté srdce, toho nestrším.”** Gemara již ukázala výše, že slovo *acmit* naznačuje trest postižením *cara'at* (viz výše 15b). **Kvůli vraždě, jak je psáno (2S 3:29): “Ta at’ dopadne na hlavu Jóabovu i na celý dům jeho otce. At’ v Jóabově domě nikdy nechybí trpící výtokem ani stížený malomocenstvím ani držící se hůlky ani padlý mečem ani trpící nedostatkem chleba!”**⁴⁵⁸ **A kvůli zbytečným přísahám jak je psáno (2Kr 5:23): “Na’amán**

něco, co mu řekl učitel Tóry, aby udělal a neopominul jedinou věc, potom v tu chvíli pro sebe získal zásluhu a odměnu jako by vykonal všechny *micvot* a mravní naučení (*Ša'arej tešuva* 2:10; viz tam i dále). V souladu s tím, jakmile *rav Dimi* řekl, že splnil vše, co řekli rabíni, vyjasnilo se, že dokonce i za to, co neslyšel si zaslouží odměnu, protože řekl: “Kdybych to slyšel, naplňoval bych to.”

⁴⁵⁶ *Cara'at* je název pro chorobu lidí, šatů nebo domů která se projevuje odbarvením kůže osoby nebo stěny oděvu nebo domu. Co se týče lidí, odbarvení může mít jeden nebo několik odstínů bílé nebo rudobílé. Co se týče oděvů a domů je to spíše tmavě zelená nebo tmavě červená (viz Lv kap. 13-14). Přestože je *cara'at* někdy mylně překládána jako malomocenství, není to nemoc fyzického původu. Jak zdůrazňuje Rambam, Tóra prohlašuje osobu, jejíž *cara'at* pokrývá celé tělo za rituálně čistou, zatímco z medicínského pohledu je taková osoba považována za nejvážněji nemocnou. *Cara'at* je často choroba se spirituálními kořeny a postihuje osoby z důvodů mimo přirozený svět (Komentář k Negajim 12:5). *Kli jakar* k Lv 14:2 navrhuje, aby jméno pro toho, kdo je postižen *cara'at* bylo *mecora*, což je vztaženo ke slovu *moci ra* – vynašeč zlého jména.

⁴⁵⁷ Je lakomý k ostatním lidem a nedovoluje jim, aby z něj měli nějaký užitek. Např. Nepůjčuje své nástroje svým sousedům (Raši).

⁴⁵⁸ Jo'av byl velitelem armády krále Davida a Avner byl hlavním velitelem armády krále Šaula. Po Šaulově smrti Avner podporoval Íšbošeta – Šaulova syna v jeho nároku na trůn. Následovala válka mezi silami Davida a Íšbošeta a po jisté době získala Davidova armáda převahu. Poslední zásadní změna ve válce přišla, když vypukla hádka mezi Avnerem a Íšbošetem a Avner se rozhodl opustit Íšbošeta a věnovat svou podporu Davidovi. Nato se David setkal s Avnerem a Avner slíbil použít svého vlivu k ustanovení Davidovy vlády v Jisraeli. Když Jo'av slyšel o této schůzce, rozzlobil se, že David Avnerovi dovolil odejít v míru. Tak zosnoval vraždu Avnera tak, že za ním poslal tajně posly s žádostí, aby se vrátil do Davidova tábora. Když Avner neočekávaně přišel, Jo'av k němu přistoupil a zabil ho (viz 2S kap. 2-3). Bezprostředně potom co král David uslyšel, že Jo'av zabil Avnera, proklet Jo'ava a prohlásil, že Jo'av byl předurčen k tomu, aby měl potomky, kteří zahynou mečem a budou trpět *cara'at* a různými jinými potížemi.

*řekl: „Vezmi si laskavě dva talenty. (přísahaj [že tě poslal Eliša], a vezmi si dva talenty)” A ještě ho nutil. Zavázal oba talenty stříbra do dvou vaků, k tomu dvoje sváteční roucho, a dal to dvěma svým mládencům, aby to před ním nesli.” a je psáno (2Kr 5:27): “**Proto Na'amánovo malomocenství navěky ulpí na tobě a na tvém potomstvu.**” I vyšel od něho malomocný, bílý jako sníh.”⁴⁵⁹ A kvůli nedovoleným stykům jak je psáno (Gn 12:17): “**Avšak Hospodin ranil kvůli Saraj, Avramově ženě, faraona a jeho dům velikými ranami.**”⁴⁶⁰ Kvůli povýšenosti jak je psáno: (2Pa 26:16-19) “**Jakmile svou moc upevnil, jeho srdce se stalo domýšlivým, až se úplně zkazil a zpronevěřil Hospodinu, svému Bohu. Vstoupil do Hospodinova chrámu, aby pátil kadidlo na kadidlovém oltáři... Uzijáš se rozběsnil. V ruce měl kadidelnici, aby pátil kadidlo. Jakmile se vůči kněžím rozběsnil, vyrazilo se mu na čele malomocenství před očima kněží v Hospodinově domě u kadidlového oltáře.**”⁴⁶¹ A kvůli krádeži jak je psáno (Lv 14:36): “**Kněz pak přikáže, aby dům vyklidili dříve, nežli postižení prohlédne, aby neprohlásil za nečisté všechno, co je v domě, a když byl dům vyklizen, přijde dům prohlédnout.**” A barajta v souvislosti s tímto veršem učí: Shromáždil majetek, který není jeho (zlodějstvím), přijde kněz a rozpraší jeho majetek. A kvůli lakotě jak je psáno (Lv 14:35): “**Ten, komu patří dům (ašer lo ha-bajit – ten, jehož je dům), přijde ke knězi a řekne mu: “Něco jako rána zdá se mi být na domě.”**” a barajta, kterou učili v domě rabi Jišmaela: nás informuje o tom, že Bůh navštívil s cara'at dům člověka, který si střeží dům*

⁴⁵⁹ Pátá kapitola druhé knihy královské vypráví jak Na'amán, velitel aramejské armády byl vyléčen Elišou ze svého malomocenství. Na'amán nabídl Elišovi ohromný dar, ale Eliša ho odmítl. Potom, co se Na'amán vydal na cestu, dohonil ho Gejchází, Elišův žák, a tvrdil, že ho Eliša poslal, aby vybral část daru. Na'amán ho požádal, aby na to přísahal a že mu dá ještě více, než si žádal. Gejchází to udělal. Na'amán mu dal dary a Gejchází šel a ukryl je. Eliša si byl díky prorocké vizi vědom, co Gejchází udělal a když se před ním Gejchází objevil, pokáral ho. Pak Eliša Gejcházího proklel a prohlásil, že Na'amánova cara'at přilne na něj a jeho potomky navždy. Kletba nad Gejcházím ihned nabyla účinnosti. Jeho tři synové byli také postiženi cara'at (viz Sota 47a).

⁴⁶⁰ Když Avraham a Sára přišli do Egypta, egyptští úředníci si povšimli její velké krásy. Úředníci ji odvedli a přivedli k faraonovi za manželku. Řekla jim, že je vdaná žena, ale oni to ignorovali (Berešit raba 41:2). Faraos ní ve skutečnosti neměl styk, díky Božímu zásahu, a když se o to pokusil, uvalil na něj Bůh různé choroby, to jest cara'at (viz Jerušalmi, Pea 1:1).

⁴⁶¹ Uzijahu byl král Judy, který panoval 52 let. Všeobecně řečeno byl správný panovník, nicméně v polovině své vlády se pokusil zhostit se služby v Chrámu jako kdyby byl kněz. 2Pa 26:16-21 popisuje tuto událost: “Vstoupil do Hospodinova chrámu, aby pátil kadidlo na kadidlovém oltáři. Tu za ním vstoupil kněz Azarjáš a s ním osmdesát Hospodinových kněží, statečných mužů. Ti se postavili proti králi Uzijahovi a řekli mu: „Tobě, Uzijahu, nepřísluší pálit kadidlo Hospodinu, neboť to je záležitost kněží, synů Áronových, posvěcených k tomu, aby pátili kadidlo. Odejdi ze svatyně, poněvadž ses zpronevěřil. To ti u Hospodina Boha k slávě nebude.” Uzijahu se rozběsnil. V ruce měl kadidelnici, aby pátil kadidlo. Jakmile se vůči kněžím rozběsnil, vyrazilo se mu na čele malomocenství před očima kněží v Hospodinově domě u kadidlového oltáře. Azarjáš, hlavní kněz, i ostatní kněží se k němu obrátili, a hle, byl na čele malomocný. S hrůzou ho odtud vykázali. I on sám se snažil spěšně vyjít, neboť Hospodin ho ranil. Král Uzijahu byl malomocný až do dne své smrti. Jako malomocný bydlel v odděleném domě, poněvadž byl vyobcován z Hospodinova domu. Jeho syn Jotam byl správcem královského domu a soudil lid země.” (viz Tosafot jako Azarjahovo rozhodnutí upřednostňované Písmem.)

pro sebe v tom smyslu, že si nepřeje, aby z jeho majetku měli ostatní nějaký užitek.⁴⁶²

Gemara již citovala učení, že nemoc *cara'at* přichází na toho, kdo mluví *lašon ha-ra* a následující výklad nás učí, že *lašon ha-ra* je odčiněna jinou cestou: **Je tomu skutečně tak? Ale rabi Anani bar Sason řekl: “Proč se ona pasáž (v Písmu) zabývá oděvy kněží ve srovnání s pasáží zabývající se nabízením obětí?”⁴⁶³ Aby tě poučila, že stejně jako oběti, usmírují dokonce i kněžská roucha.⁴⁶⁴ Košile usmírjuje vraždu neboť je psáno (Gn 37:31) “Vzali tedy Josefovou košili, zařízli kozla a ponořili košili do krve.”⁴⁶⁵ Spodky usmírují**

⁴⁶² To jest nechce půjčovat své nástroje ostatním (Raši). Když si od něj někdo přijde půjčit jeho nástroj, řekne, že žádný nemá a nedovolí nikomu vejít do svého domu, aby neviděli, co vlastní. Tóra ho proto popisuje, jako “toho, jehož je dům”, protože dům a jeho obsah drží pro sebe. Nicméně Svatý, budiž požehnán, ho a jeho lakomost vystavuje návštěvě *cara'at* na jeho domě. Je tedy nucen vynést vše, co v něm je (a lidé mohou vidět jeho vlastnictví) (Joma 11b). Maharša vysvětluje, že existuje sedm kategorií *cara'at* a každá navštěvuje pachatele jistého hříchu jako specifický trest:

- i) nejhroznější z těch hříchů je *lašon ha-ra* a přiměřeně k tomu je nejhroznější forma *cara'at* způsobena tomu, kdo mluví *lašon ha-ra* a tak je pokládán za potvrzeného *mecoru* (jak jsme vyvodili ze slova *acmit*) a je po něm požadováno, aby podstoupil všechny očistné rituály;
- ii) vražda je trestána *nesekem* – *cara'at* vlasů a hlavy nebo vousu, jak David řekl o kletbě, kterou pronesl (2S 3:29): “*Ta ať dopadne na hlavu Jo'avovu...*”;
- iii) zbytečné přísahy jsou trestány *cara'at* známou jako *baheret*. To je rána, která je světlá jako sníh (Negajim 1:1) a to je přesně tak, jak byla popsán Gejchaziho *cara'at* (2Kr 5:27);
- iv) nedovolené styky jsou trestány ranou známou jako *se'eis*, která kombinuje různé formy *cara'at* (viz Maharša). Proto je užíván plurál, když verš říká (Gn 12:17): “*Ale faraóna a jeho dům ranil Hospodin velikými ranami...*”;
- v) Arogance je trestána ranou známou jako *gabachat*, jejíž umístění na těle je tam, kde Písmo popisuje, že byla Uzijahova *cara'at*;
- vi) zlodějství je trestáno *cara'at* na oděvu (viz Maharša) a
- vii) lakota je trestána *cara'at* na domě, jak zde Gemara vysvětluje.

⁴⁶³ V týdenním oddíle *Tecave* Tóra vymezuje specifikace kněžského oděvu, který musí Aharon a jeho synové nosit při vykonávání bohoslužby (Ex 28. kap.) a potom následuje (29:1-37) popis obětí, které musí být přinášeny po instalaci miškanu (Raši). Raši v paralelní *sugje* v *Zevachim* 88b vysvětluje, že tato juxtaposice, na níž odkazuje rabi Anani bar Sason odkazuje na parašu *Cav*: Tóra vyhlašuje zákony o oběti *ola* (Lv 6:2nn), (o oběti *mincha* (ibid v. 7nn)), oběti *chata'at* (ibid v. 18nn), a oběti *ašam* (ibid. 7:1nn), oběti *šlamim* (ibid. v. 11nn), a těch následujících (ibid. kap. 8) spolu se sekcí popisující původní odívání Arona a jeho synů do kněžských oděvů (viz Maharša a *Giljon ha-šas* tam; viz také *Hafla'a šeba'arachin* kvůli vysvětlení rozdílů mezi Rašiho vysvětleními; viz také *Keren David*).

⁴⁶⁴ (To jest že, když kohanim zasvěcení službě nosí roucha způsobují usmíření za jisté hříchy.) Ovšem ve spojení s pokáním těch, kdo jsou vinní oněmi hříchy (Tosafot, Sanhedrin 37b konec d"h mijom; viz také Roš citovaný v *Šita mekubecet* §9). Jestliže dělají kohanim avoda v zastoupení všech židů, jejich oblékání roucha může usmířit hříchy ostatních. Nadto ještě jestliže svá roucha nosí “*k poctě a k okrase*” (Ex 28:2), uvádějí vznešenost do Jisraele tím, že kladou odpor hříšnému rozkladu (Maharal v *Zevachim*). Běžný kněz nosil čtyři části oděvu: *michnesajim* – spodky, *kutonet* – tuniku, která dosahovala až na zem a měla dlouhé rukávy, *avnet* – pás a *migba'at* – turban. Velekněz nosil osm částí oděvu. Navíc k výše jmenovaným čtyřem to byly: *me'il*, *chošen* (prsni štít), *efód* (zástěrovitý oděv, který nosil na zádech a ovinutý okolo boků, sahal shora od hrudního koše až k zemi) a *cic* (čelní štítek). Gemara se pouští do specifikace který hřích je usmírován tou kterou částí oděvu. (Viz *Vajikra* raba 10:6, kde je připisováno smíření určitým částem oděvu poněkud odlišně.)

⁴⁶⁵ Tento verš mluví o činu, který provedli Josefovi bratři, aby poskytli Ja'akovovi důkaz, že byl Josef sežrán zvěří. Nicméně, protože slovo *vajitbelu* může být přeloženo i jako a oni ponořili (což naznačuje očistění jako při ponoření do mikve), verš slouží jako ilustrace narážky, že v budoucnosti kněžská tunika očistí lid od důsledků hříchu vraždy (Raši v *Zevachim* 88b; viz Raši zde; srv. Maharšu v *Zevachim*). Raši níže (viz pozn. 38) prohlašuje, že tunika neusmíří hřích vraždy, ale usmíří pouze vinu společnosti za to, že poskytovala útočiště vrahovi. Viz také Raši, *Tosafot* a *Panim me'ivot* v *Zevachim*; srv. Maharša tam).

nedovolené styky jak je psáno (Ex 28:42) “Rovněž jim uděláš lněné spodky, aby zakryly nahotu jejich těla.”⁴⁶⁶ Turban usmíruje za ty, kdo jsou arogantní, jak řekl rabi Chanina: “věc, která je vysoko přijde a usmíří povýšené činy”.⁴⁶⁷ Opasek usmíruje za nečisté myšlenky srdce.⁴⁶⁸ Je zřejmé, že každý předmět usmíruje za hříchy, které byly spáchány v oblasti, kde je umístěn.⁴⁶⁹ (Jak je psáno (Ex 28:30): “*A ty vložíš do náprsníku Božích rozhodnutí posvátné losy urím a tumím; budou na srdci Áronově, kdykoli bude předstupovat před Hospodina. Áron bude ustavičně nosit Boží rozhodnutí pro syny Izraele na svém srdci před Hospodinem.*”)⁴⁷⁰ Štít usmíruje za nesprávné rozsudky neboť je psáno (Ex 28:15): “*A udělej štít práva, důmyslné dílo, udělej ho jako zástěru ze zlaté niti, z modré, purpurové a karmínové vlny, a ze spleteného bílého lnu jej udělej.*”⁴⁷¹ Efod usmíruje za modloslužbu jak je psáno (Oz 3:4): “*Po mnoho dní zůstanou izraelští synové bez krále, bez velmože, bez obětních hodů, bez posvátného sloupu, bez efodu a domácích bůžků.*”⁴⁷² Me'il (kabátec) usmíruje lašon ha-ra, protože Svatý, budiž požehnán, řekl: “věc, která je v hlase přijde a usmíří činy způsobené hlasem lašon ha-ra”. Cic usmíří nestoudné činy, protože zde je psáno (Ex 28:38): “*Bude na Aharonově čele...*” a tam je psáno (Jer 3:3): “*Byla zadržena vláha, nepřišel podzimní déšť, ale ty máš čelo nevěstky, odvrhla jsi stud.*”⁴⁷³

V jiném případě se zde učíme, že me'il usmíruje za lašon ha-ra; proč je tedy nutné, aby ten,

⁴⁶⁶ Kromě svého doslovného významu, může být verš chápán tak, že spodky zakrývají (t.j. usmírují) hříchy těla (Raši v Zevachim; srv. s Maharšou tam). Raši níže prohlašuje, že to také odkazuje pouze na usmíření viny společnosti, nikoli na usmíření pro samotné hříšníky.

⁴⁶⁷ Nošení pokrývky hlavy podporuje úctu k Bohu (viz Šabat 156b). A jestliže arogance (přebujelá představa o sobě samém) jde ruku v ruce s úpadkem úcty k Bohu (viz Dt 8:14), je logické, že když si kněz obléká turban, usmíruje za hřích arogance (viz Maharša v Zevachim).

⁴⁶⁸ To odkazuje na heretické myšlenky, které jsou rovnocenné se skutečným páčáním zločinu, jak je stanoveno v Kidušin 40a (*Meše'ch Chochma* k Lv 8:7; viz tam kvůli zdlouhavé rozpravě o tomto; viz také Vajikra raba ibid.).

⁴⁶⁹ Gemara (Zevachim 18b-19a) odvozuje z Písma, že pás byl nošen okolo těla do výše lokte, která je hned pod srdcem (viz Raši). Nadto byl pás 32 loktů dlouhý, což se rovná numerické hodnotě slova srdce (30 – *lamed* + 2 – *bejt*) (*Vajikra raba* ibid.; viz *Šita mekubecet* §11).

⁴⁷⁰ *Šita mekubecet* §12 vynechává tato slova, protože toto přesné vyjádření se jinde v Písmu nevyskytuje a verš, který se zdá být zmíněn (Ex 28:30) se vztahuje na urim a tumim.

⁴⁷¹ viz Raši ad loc.

⁴⁷² *Terafim* jsou určitý druh model. Verš oznamuje, že kde není *efod*, tam se objevují *terafim* (- modloslužba). A když je *efod* nošen, hřích *terafim* je smyt (viz Raši zde a v Zevachim). Prostý význam tohoto verše (viz Rašiho; Radaka; *Mecudat David* ad loc.) je ten, že židé v exilu nemají žádný *efod* (kvůli zničení Chrámu) ani *terafim* (aby se vyhnuli modloslužbě z loajality k Bohu). Nicméně protože není řečeno “*ejn efod ejn terafim*” jak bychom mohli očekávat podle dosavadního stylu verše. Může to být také chápáno jako naznačení, že pokud není *efod*, jsou *terafim* (Maharša, Zevachim ibid.).

⁴⁷³ V tomto verši Jeremiáš přirovnává hříšníky své doby k nevěstce, která vyzývavě pozvedá čelo nestydlíc se za svůj úpadek. Čelo je proto bráno jako odkaz na drzost. Ačkoli Tóra (Ex ibid.) výslovně stanoví, že cic usmíruje za hřích svatých obětí, to jest hřích přinášení obětí ve stavu rituální nečistoty (viz výše 23a-b), přesto, pokud Písmo stanoví, že se má nosit na čele, učíme se že také smíruje za nestoudnost (Maharša v Zevachim). *Zohar vajakhel* str. 218b citovaný v *Šalom Rav*) uvádí, že když se drzý člověk podívá na Boží Jméno vyryté na *cic*, bude naplněn děsem z Něj a začnou mu vadit jeho přestupky. Bude se stydět a jeho původní nestoudnost bude zapomenuta.

kdo mluví *lašon ha-ra* trpěl postižením *cara'at*? Gemara odpovídá: **To není obtížné! V tomto prvním učením hovoříme o případu, kde jeho zlé skutky byly účinné**, to jest, že se *lašon ha-ra* způsobila spory mezi lidmi. **V tomto druhém učením hovoříme o případu, kde jeho zlé skutky nebyly účinné; nezapříčinil spory. Pokud by byly jeho skutky účinné, přišly by na něj rány *cara'at*. Pokud jeho skutky nebyly účinné, smířil za něj *me'il*.**⁴⁷⁴

Gemara přednáší jinou nesnáz: **Ale rabi Simon řekl, že řekl rabi Jehošua ben Levi: “Pro dvě věci nenacházíme usmíření skrze oběti, ale nacházíme pro ně usmíření v jiné věci pro vraždu a *lašon ha-ra*. Vražda je usmiřována skrze skolenou jalovici (*egla arufa*), jak je výslovně stanoveno v Písmu.⁴⁷⁵ A *lašon ha-ra* je usmiřován skrze pálení kadidla, jak učí rabi Chanina v barajtě: “Učili jsme se o pálení kadidla, že usmiřuje, protože je psáno (Nu 17:12): “*Aharon vzal, co Moše řekl, utíkal mezi obec a hle rána v lidu již začala. A tak vložil kuřidlo a usmířil za ten lid.*”⁴⁷⁶ A v domě rabi Jišmaela byla vyučována tato barajta: “Za co usmiřuje pálení kadidla? Za *lašon ha-ra*. Svatý, budiž požehnán, řekl: “Věc, která je obětována o samotě (to jest kadidlo) přijde a usmíří za věc, již se člověk dopouští v soukromí.”⁴⁷⁷**

⁴⁷⁴ Gemara se právě vyrovnala s rozporem ohledně *lašon ha-ra* mezi učením výše, které jej vyjmenovává jako jeden z hříchů, které přivolávají *cara'at* a učením níže, které jej vyjmenovává jako jeden z hříchů, za něž usmiřuje kněžské roucho. Raši se zde ptá: oba seznamy obsahují hříchy vraždy a nedovolených styků, proč Gemara nepředkládá tyto rozpory? Raši vysvětluje, že ohledně vraždy a nedovolených styků košile a spodky neusmiřují za samotné hříšníky, ale pouze za obec, které jim poskytovala útočiště a která kvůli nim má vinu. (Shledáváme, že obec se provinila ve vztahu k vraždě jak je psáno (Nu 35:33): “*Nekažte zemi, v níž jste, protože to, co zemi kazí je prolitá krev a za krev, která v ní byla prolita, není pro zemi jiného usmíření nežli krev toho, kdo ji prolil.*” a co se týče nedovolených styků jak je psáno (Lv 18:24-25): “*Ničím z toho (nedovolených styků) se neznečišťujete, poněvadž vším tím se znečistily ty národy, které před vámi vyháním. Země se stala nečistou, a když jsem jí zúčtoval její vinu, musila země své obyvatele vyzvrátit.*”) Avšak co se týče *lašon ha-ra*, neshledáváme, že by společnost byla trestána za hříchy jedince, takže když Gemara stanoví, že *me'il* usmiřuje za *lašon ha-ra*, předpokládáme, že usmiřuje za hříšníka samotného. To protirečí dřívějšímu učením, že *cara'at* postihuje toho, kdo mluví *lašon ha-ra* (dokud naše Gemara tento rozpor nevysvětlila). Co se týče vraždy a nedovolených styků, není tam rozpor, protože první učením (*cara'at*) hovoří o samotném hříšníkově a druhé učením (kněžská roucha) mluví o komunitě. *Me'il* měl zvonky se srdíčky nad jeho přední stranou a zadní hranou. Počet zvonků se rovná počtu možných projevů *cara'at* (viz Zevachim 88b), protože duchovně očištění vlastnosti *me'ilu* a *cara'at* byly vztaženy ke každému z nich (rabejnu Tam v Tosafot tam)

⁴⁷⁵ Pokud je někde v přírodě nalezeno zavražděné tělo, Tóra (Dt 21:1-9) požaduje, aby starší města, které je nejbližší nalezenému tělu srazili jalovici vaz, umyli si nad ní ruce a prohlásili, že jsou nevinní a modlili se za odpuštění pro židovský lid. Tóra pak oznamuje, že po naplnění tohoto rituálu, jim Bůh tu vraždu odpustí. Takže skolená jalovice usmiřuje za hřích vraždy.

⁴⁷⁶ Jako dozvuky potlačení Korachovy vzpoury si celé shromáždění Jisraele stěžovalo Mošemu a Áronovi a říkali, že oni zapříčinili smrt Koracha a jeho následovníků. V reakci na tuto pomluvu seslal Bůh na lid smrtelnou epidemii, která zabila 14 700 lidí. Moše dal pokyn Áronovi, aby zapálil kadidlo, aby zastavil epidemii a když to Áron urychlel udělal, epidemie se zastavila. Z této události se můžeme poučit, že pálení kadidla usmiřuje za hřích *lašon ha-ra* (Raši v Zevachim).

⁴⁷⁷ Pálení denního kadidla nad vnitřním oltářem bylo vykonáváno za úplné samoty. Nikomu mimo kohanim v tuto dobu nebylo povoleno být v *hejchalu* nebo *ulam* (předsíni). Ani do prostoru nádvoří mezi *ulamem* a vnějším oltářem nebyl nikdo připuštěn (Raši z Joma 44a; viz Kelim 1:9). To usmiřuje za hřích *lašon ha-ra*, který je obvykle vyřčen v soukromí. Maharal komentuje, že kadidlo – *ktoret* – je skutečně vhodné k usmíření za *lašon ha-ra*: výše (15b) se učíme, že kvůli *lašon ha-ra* je člověk vyťat z nebe a *lašon ha-ra* tedy způsobuje odchod Boží přítomnosti, *ktoret*

Nyní máme dva rozpory mezi učením výše, že kněžské roucho usmíruje za různé hříchy a učením rabi Jehošuy ben Levi zde: **“Je zde rozpor mezi usmířením za vraždu zmiňovaným výše prostřednictvím košile a usmířením za vraždu zmiňovaným zde pomocí skolené jalovice?”**⁴⁷⁸ **A je zde rozpor mezi usmířením za lašon ha-ra zmíněném výše pomocí me'ilu a usmířením za lašon ha-ra zmíněném zde pomocí kadidla?** Gemara odpovídá: **Není zde rozpor mezi usmířením určeným pro vraždu výše a usmířením určeným pro vraždu níže. Tamten výrok (že košile usmíruje) mluví o případu, kdy je identita toho, kdo zabil známá, zatímco tento výrok (že usmíruje skolená jalovice) hovoří o případu, kdy je identita toho, kdo zabil neznámá.**⁴⁷⁹

Gemara namítá: **Pokud je identita toho, kdo zabil známá, je synem smrti. A dokud není usmrcen, nemůže dojít ke smíření.**⁴⁸⁰

Gemara pokračuje v rozlišování učení: **Není zde rozpor mezi usmířením určeným pro lašon ha-ra výše a usmířením určeným pro vraždu níže. Tento výrok (že usmíruje kadidlo) mluví o lašon ha-ra vyřčeném v soukromí, zatímco tento výrok (že usmíruje me'il) mluví o lašon ha-ra vyřčeném veřejně.**⁴⁸¹

naopak působí proti tomu tím, že připoutává (aramejsky *ketira*) lid k jejich Otci v nebi. Maharal prohlašuje, že to bylo účelem každodenního obětování kadidla. Na Jom kipur bylo účelem přidavného obětování kadidla usmířit za hřích *avak lašon ha-ra* v zájmu úplného očištění židovského lidu v tomto svatém dni (Draša pro šabat šuva).

⁴⁷⁸ Výše jsme se učili, že kněžské roucho usmíruje za komunitu v případě vraždy (viz pozn. 38) a stejně tak skolená jalovice usmíruje za komunitu. Není možné, aby skolená jalovice usmířovala za hříšníka samotného, neboť Gemara někde jinde (Sota 47b) učí, že pokud byl proveden rituál skolení jalovice a pak by byl nalezen vrah, bude stejně podroben výslechu a trestu za svůj zločin, protože Tóra říká (Nu 35:33): *“Nekažte zemi, v níž jste, protože to, co zemi kazí je prolitá krev a za krev, která v ní byla prolita, není pro zemi jiného usmíření nežli krev toho, kdo ji prolil.”* (Raši)

⁴⁷⁹ Rituál skolení jalovice je vykonáván a usmíruje za komunitu jen když není známá identita vraha, jak je výslovně stanoveno v Písmu (Dt 21:1). V případech, kde byl identifikován vrah, usmíruje kněžská tunika v zastoupení komunity, aby byla ušetřena Božího trestu za to, že poskytla útočiště vrahovi (Raši v Zevachim).

⁴⁸⁰ Komunita je zodpovědná až do potrestání vraha, jak stojí v Nu 35:33: *“Nekažte zemi, v níž jste, protože to, co zemi kazí je prolitá krev a za krev, která v ní byla prolita, není pro zemi jiného usmíření nežli krev toho, kdo ji prolil.”* (Raši zde a v Zevachim). A pokud komunita splní svou povinnost popravít vraha nepotřebuje už další usmíření pomocí kněžské tuniky. Gemara vysvětluje: Pojednáváme o případu, kdy se dopustil vraždy **vědomě a bez předchozího varování**, že za vraždu bude odsouzen k smrti. V tomto případě vrah nemá být popraven a komunita se snaží o smíření pomocí tuniky. Nicméně hřích samotného vraha není smířen skrze tuniku. Je potrestán postižením *cara'at* (Raši v Zevachim; viz *Olat Šlomo* a *Šalom Rav* ad loc.). (V případě neúmyslné vraždy však vrah musí jít do vyhnanství, které smíruje obojí vinu, jeho i společnosti (viz Nu 35:32).)

⁴⁸¹ Pro kadidlo, které je páleno v soukromí je přiléhavé, že usmíruje za *lašon ha-ra* vyřčený soukromě a stejně tak i pro hlasité zvonění zvonků *me'ilu* je vhodné, že usmíruje za *lašon ha-ra* vyřčený veřejně (Raši v Zevachim 88b). *Sfát emet* (k Zevachim) se ptá: mohlo by se zdát, že pomluva namířená proti Mošemu a Aharonovi týkající se smrti Koracha a jeho následovníků byla vyřčena veřejně. Přesto předchozí citovaný verš výslovně říká, že to bylo pálení kadidla, které za ni usmířilo. Navrhuje a vyvozuje z Písma, že pomlouvači pouze naznačovali, že byli Moše a Aharon odpovědní za smrt Koracha a jeho následovníků, ale netvrdili to otevřeně. Protože jejich pomluva byla jen špičkování a ne otevřené pohanění, byla považována za *lašon ha-ra* vyřčený v soukromí a jako takový mohl být usmířen pálením kadidla.

Více o mecorovi: Rabi Šmuel bar Nadav se ptal rabi Chaniny nebo někteří o tom říkají, že rabi Šmuel bar Nadav zet' rabi Chaniny se ptal rabi Chaniny a jiní o tom říkají, že se ptal rabi Jehošuy ben Levi: "Čím se liší mecora od všech ostatních rituálně nečistých lidí, že o něm Tóra říká (Lv 13:46): "Po všechny dny, co bude postižen, zůstane nečistý. Je nečistý. Bude bydlet v odloučení, jeho obydlí bude mimo tábor."?"⁴⁸² "On (svým lašon ha-ra) zapříčinil rozdělení mezi mužem a jeho ženou nebo mezi mužem a jeho druhem."⁴⁸³ Proto říká Tóra (Lv 13:46): "musí bydlet odděleně..."⁴⁸⁴

Rabi Jehošua ben Levi: "Čím se liší mecora od ostatních rituálně nečistých lidí, že Tóra říká, aby přinesl dva ptáky kvůli svému očištění?"⁴⁸⁵ Svatý, budiž požehnán, řekl: „dopustil se činu štěbetání, proto říká Tóra, aby obětoval štěbetavce.“⁴⁸⁶

⁴⁸² Lidé s ostatními typy rituální nečistoty jsou také vykázáni z určitých prostor; např. osoba znečištěná rituální nečistotou od mrtvolky nesmí vstoupit do tábora *Šechiny* a *zav* nesmí vstoupit ani do tábora *Šechiny* ani do tábora *Leviim*. Ale *mecoru* poslali pryč ze všech tří táborů (to jest dokonce i z tábora *Jisraele*), takže nemohl být ani ve společnosti ostatních rituálně znečištěných lidí (viz *Raši ad loc.*; *Maharša*). Proč je mecora tak naprosto izolován?

⁴⁸³ Pročež *Gemara* výše říká: (jeden z hříchů, kvůli kterým) přichází *cara'at* je *lašon ha-ra* (*Raši* viz příští pozn.). Výsledkem jeho řeči je, že sezdaný pár nebo pár přátel se pohádal a rozešel (rabejnu *Geršom*).

⁴⁸⁴ Je potrestán míru za míru. *Gemara* vlastně na foliu 16a vyjmenovává mnoho jiných hříchů než jen *lašon ha-ra*, kvůli kterým přichází *cara'at*, ale zdaleka nejběžnější z toho seznamu je *lašon ha-ra* (*Mucal me'eš*, 2. vysvětlení).

⁴⁸⁵ Jakmile kohen prohlásí mecoru za vyléčeného z jeho choroby, podstoupí očišťovací proces, k němuž musí přinést dva ptáky. Jeden z ptáků je zabit nad nádobou naplněnou pramenitou vodou, takže ptačí krev kape dovnitř a smíchá se s vodou. Živý pták je potom vzat spolu s několika dalšími předměty a je ponořen do směsi a využit k postřikání očišťované osoby. Živý pták je potom vypuštěn (Lv 14:1-7). Nikdo, kdo je znečištěn jiným druhem rituální nečistoty nemusí přinášet dva ptáky ke svému očištění. Proč je v tomto mecora jedinečný?

⁴⁸⁶ Mluvčí *lašon ha-ra* jsou nezastavitelně povídaví. Mecora proto přináší jako oběť ptáky, kteří nekonečně cvrlikají. (Slovo oběť je zde použito přibližně, protože ptáci nejsou skutečně přinešeni jako oběť.) *Maharša* dodává: A proč jsou přinešeni dva ptáci, když je jen jeden zabit a druhý je živý vypuštěn? To odkazuje k učení *Ravy*, citovanému na foliu 15b, že života i smrti může být dosaženo jazykem. Necht' tedy nově vyléčený mecora zabije svůj sklon žvanit slovy *lašon ha-ra* a začne namísto toho využívat sklon mluvit stále slovy životodárné Tóry. *Zohar* (*paršat Tazria*) praví, že osoba je postižena *cara'at* nejen kvůli zraňujícím slovům, která vyslovila (*lašon ha-ra* atd.), ale také kvůli žehnajícím slovům, která nedokázala vyslovit (slova Tóry, laskavosti, atd.). Zabití jednoho z ptáků představuje odstranění škodlivých řečí, zatímco vypuštění druhého ptáka naznačuje vyjádření prospěšných řečí (*Šfat emet, paršat Mecora* 5691; viz také *Jerušalmi, Berachot* 9:5 68a).

9 SUMMARY:

Překlad a výklad MaHaRaLova responsa ve věci nadlerismu.

Translation and Commentary on MaHaRaL's Responsum to an Issue of Nadlerism.

Channa Šimonová

Even 400 years after writing Maharal's Netivot olam his challenge to responsibility and fortitude is still current.

My purpose was to translate Jisrael's enquiry and Maharal's response. I do not seek a exhaustive analysis Maharal's teaching's. I seek a most authentic translation. This I want get with my notes and interpretation. In the text I see three kind of literal styles:

- 1) poetical passages, which I do not poeticize, however they are still outstanding attribute of rabbinical correspondence,
- 2) agadic passages, which are ideal both for translation and interpretation,
- 3) halachic – juridical passages, which I interpret structurally.

I hope, that I redound with my diploma thesis to extend awareness of Maharal's work.